

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Vanda Krátká

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ a speciální pedagogika

Vnímání nekázně

v kontextu prvního stupně základní školy

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 22. 4. 2015

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé diplomové práce Mgr. Miluši Hutýrové, PhD. za odborné vedení, vstřícný přístup a čas, který věnovala mé diplomové práci. Rovněž děkuji všem osobám, které se na výzkumném šetření rozhodly účastnit a které mi jej umožnili realizovat. Velký dík patří mému manželovi za vytvoření příznivé atmosféry, která mi umožnila diplomovou práci dokončit.

Obsah

Úvod.....	6
I Teoretická část.....	7
1 Co je to kázeň.....	7
1.1 Školní kázeň	7
1.2 Funkce kázně ve škole	8
2 Co je nekázeň	10
2.1 Projevy nekázně.....	10
2.1.1 Rušivé a nerušivé chování.....	11
2.1.2 Rizikové a problémové chování	12
2.2 Příčiny nekázně.....	13
2.2.1 Co může učitel ovlivnit	14
2.2.2 Teorie rušivého chování.....	15
3 Kázeň a klima třídy	16
4 Čím učitelé ovlivňují kázeň ve třídě	18
4.1 Tradiční kázeňské prostředky.....	18
4.1.1 Tresty	20
4.1.2 Odměny.....	22
4.2 Třídní pravidla	24
4.2.1 Co by měla pravidla ve třídě splňovat	25
4.2.2 Kdo by se měl podílet na tvorbě pravidel	26
4.3 Výchovné styly	27
4.4 Autorita	28
4.5 Výukové metody.....	29
4.6 Osobnost učitele	30
4.6.1 Hodnoty učitele	30
4.6.2 Postoje.....	31
4.6.3 Osobnost jako pozitivní vzor.....	31
4.7 Specifické triky pro zajištění kázně	32
5 Shrnutí poznatků	34
II Praktická část.....	36
1 Plánování.....	36
1.1 Cíle výzkumného šetření.....	36
1.2 Klíčové koncepty.....	36

1.3	Výzkumné otázky	37
2	Vlastní průběh výzkumného šetření.....	38
2.1	Použité metody	38
2.2	Struktura rozhovoru s učiteli	39
2.3	Struktura rozhovoru s žáky	39
2.4	Dotazník pro sebeanalýzu učitele	40
2.5	Výběr účastníků a průběh šetření	40
2.6	Záznam a přepis dat	42
2.7	Časový harmonogram	42
2.8	Etika výzkumného šetření	42
3	Analýza dat	43
3.1	Analýza rozhovorů s učiteli.....	43
3.2	Analýza výchovných stylů učitelů.....	53
3.2.1	Eva	54
3.2.2	Věra.....	55
3.2.3	Jiřina.....	55
3.2.4	Zdena.....	56
3.2.5	Nikola.....	57
3.2.6	Anna	58
3.3	Analýza žákovské reflexe kázně.....	59
3.3.1	Třída paní učitelky Jiřiny	60
3.3.2	Třída paní učitelky Věry	61
3.3.3	Třída paní učitelky Anny	62
3.3.4	Třída paní učitelky Evy.....	64
3.3.5	Žáci paní učitelky Nikoly.....	65
3.3.6	Třída paní učitelky Zdeny	66
4	Odpovědi na výzkumné otázky	68
5	Závěr	71
	Seznam použité literatury.....	72
	Seznam použitých zkratk	75
	Seznam tabulek	76
	Seznam příloh	77

Úvod

Ačkoliv se zdá být kázeň probádaná všemi směry, je třeba jí stále věnovat pozornost. Zejména pro začínající pedagogy je otázka kázně mnohdy problémem, se kterým si neví rady. Na řešení nekázně totiž nejsou univerzální postupy, a tak si často musí učitel vystačit se svými zkušenostmi. V momentě, kdy učitel zkušenosti nemá, musí se spolehnout na zkušenosti jiných, nebo řešení ponechat svojí intuici.

Jako třídní učitel na základní škole jsem se ve své třídě setkala s problémy ohledně kázně žáků. Sama jsem si často pokládala otázku, co může být příčinou dané nekázně, zdali dělám něco špatně, nebo je vada někde jinde. Nejednou jsem prosila kolegy o radu a samotnou mě překvapilo, jaké různé strategie a finty někteří učitelé mají. Dané zjištění byl i prvotní impulz, který mě vedl k hlubšímu zájmu o tuto problematiku.

Cílem teoretické části je shrnout dosud získané poznatky k danému tématu se zaměřením na prostředky, kterými může učitel ovlivňovat kázeň ve výuce, a vytvořit si tak podklad pro praktickou část. V práci se budu zaměřovat na postihnutí co nejvíce prostředků, které má učitel do značné míry ve své moci, a které mu pomáhají s kázeňskou situací ve třídě.

V praktické části mě zajímá, jakým způsobem si konkrétní učitelé na prvním stupni základních škol zajišťují kázeň ve třídě a jaký vliv mají dané prostředky na vnímání nekázně samotnými žáky.

I Teoretická část

1 Co je to kázeň

Ačkoliv pojem kázeň nemusí mít pro některé z nás nutně pozitivní význam, zůstává nedílnou součástí rodinné, společenské, natož školní výchovy. Ať už otevřeme většinu odborné literatury týkající se kázně, setkáme se v ní pravděpodobně s problémem jejího vymezení. Neexistuje jednotná definice, která by popisovala tuto problematiku. Autoři se často liší v interpretaci, ať už se jedná o kázeň vymezenou obecně, nebo kázeň školní.

Uher (1924) a Hendrich (1946) definují kázeň jako podřizování se jednotlivce či společnosti určité autoritě, pořádku nebo řádu.

V pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 98) definují kázeň jako „*vědomé a přesné plnění zadané sociální role, stanovených úkolů, určených činností, spojené s respektováním autority*“. Autoři zde také poukazují na rozdílné interpretace kázně v pedagogickém kontextu, kdy ji autoritativní a direktivní pedagogické směry chápou jako jeden z cílů výchovy, v tradiční škole je vnímána jako prostředek k dosažení jiných cílů a směry vycházející z hnutí Nové výchovy pohlížejí na kázeň jako na riskantní prostředek ničící spontánnost, tvořivost a individualitu žáka.

„*Někteří mohou vidět v kázni ctnost, jiní výraz poroby a tvrdě vynuceného podřízení se.*“ (Bendl, 2004b, s. 39). Bendl (2004a) proto poukazuje na to, že při interpretaci pojmu kázeň záleží, v jakém kontextu o ní hovoříme a v jaké míře je kázeň požadována, neboť při extrémní míře kázně může docházet k potlačení spontaneity a tvořivosti jedince.

1.1 Školní kázeň

Pokud bychom se chtěli zaměřit na pojetí kázně školské, zjistíme, že se často autoři nejprve zabývají vymezením pojmu kázně obecně a teprve poté vymezují kázeň školskou. Z toho je patrné, že školská kázeň je pouze obecná kázeň aplikovaná na školské prostředí.

Bendl (2011) obecně nahlíží na kázeň jako na vědomé dodržování zadaných norem. Chování žáka ve škole se také řídí normami. Ve psané podobě se jedná o školní řád či pravidla chování ve třídě, v nepsané podobě to pak jsou slovní pokyny ředitele, učitelů či dalších zaměstnanců školy. Pro prostředí školy by proto tato definice zněla jako vědomé

dodržování školního řádu a pokynů stanovených učiteli. Pro správnou interpretaci je důležité slovo „vědomé“, neboť nám z ní vylučuje všechny jedince, kteří nejsou schopni si uvědomit nebo správně reagovat na daná pravidla, například z důvodu duševní poruchy, mentálního postižení nebo jiné nemoci.

Obst (2009, s. 387) zastává názor, že *„kázeň ve škole spočívá v tom, jak žáci dovedou zachovávat společenská a školní pravidla, jak spolupracují s učitelem na plnění stanovených cílů výuky a jak se podílejí na vytváření příznivého sociálního prostředí.“* Při jejich zachovávaní je důležité, aby žáci stanovená pravidla dodržovali nikoli proto, že musí, ale že jsou přesvědčeni o jejich prospěšnosti.

Kyriacou (2012) na kázeň pohlíží jako na řád, prostřednictvím kterého může probíhat výuka ve škole. Podobně i Čapek (2014) vnímá kázeň jako jednu z podstatných kvalit vzdělávacího procesu a hledí na něj jako na pojem, který podléhá množství definic, neboť každý člověk rozdílně charakterizuje projevy a znaky kázně nebo nekázně. Vnímání kázně je podle něj do jisté míry subjektivní.

1.2 Funkce kázně ve škole

Jistě je všem známé motto od Komenského (1954, s. 161): *„Škola bez kázně, mlýn bez vody“*. Jinými slovy bychom mohli říct, že bez pořádku ve třídě by nemohlo probíhat účinné učení žáků. (Kyriacou, 2012).

Bagley (1915) rozlišuje tři funkce školní kázně:

- vytvoření a udržení podmínek, které jsou potřebné k rozvoji dovedností žáků;
- příprava žáků na úspěšné zařazení do společnosti, která na jedné straně dává lidem svobodu a možnost realizovat svoje touhy a ambice, na druhé straně vyžaduje odpovědnost za svoje chování a potlačování těch tužeb a ambic, které ohrožují společnost;
- učení žáků sebekontroly, která spočívá v omezení momentálních tužeb žáků.

Další funkce kázně je ve smyslu ochrany žáků (např. před šikanou, násilím a škodlivými vlivy), učitelů (např. před šikanou, fyzickým a slovním napadáním ze stran žáků) i majetku školy (např. před vandalismem, krádežemi).

Kázeň však také zvyšuje efektivitu učitelovy práce a snižuje časové ztráty způsobené kázeňskými problémy. V neposlední řadě můžeme kázeň vnímat jako prevenci kriminality.

Společnost tedy potřebuje školu k ochraně dětí před kritickými aspekty života, aby se s nimi nemusely potýkat dříve, než na to budou řádně připraveny (Bendl, 2011).

Podobně pohlíží na funkci kázně i Obst (2009), který ji vnímá ve smyslu ochrany osobní důstojnosti, zdraví i života žáků a učitelů, i jako pomocníka k efektivnímu využití času při výuce.

2 Co je nekázeň

Učitelé i vychovatelé se obvykle nejvíce potýkají s žáky, kterým dělá problémy ve větší či menší míře dodržovat pravidla. Žáci jsou k jejich porušování vedeni z různých motivací, kterých si často nejsou vědomi oni sami, natož učitelé. Čapek (2014) navíc poukazuje na skutečnost, že v rámci jedné školy mnohdy najdeme mezi učiteli velký rozptyl vnímání, jak má kázeň vypadat. Ačkoliv na projevech nekázně se mnozí učitelé shodnou, práh jejich vnímání je odlišný, a tak se může stát, že co jeden toleruje, druhý už trestá.

„Při úvahách o nevhodném chování žáků musíme mít na paměti, že existuje spojitá škála těchto projevů, které sahají od drobných přestupků až po velmi závažné přečiny. Od učitele k učiteli se navíc nároky na chování žáků liší. Zatímco jeden učitel trvá například na naprostém tichu při samostatné práci žáků, jiný může být docela spokojen i při hlasitějším hovoru mezi žáky při této činnosti.“ (Kyriacou, 2012, s. 96)

2.1 Projevy nekázně

S vývojem společnosti a se změnou úrovně poznání, vědy, techniky či kultury, se v kontextu času mění i pohledy na projevy nekázně. Některé projevy zanikly (rouhání se, projev bezbožnosti), některé stále přetrvávají (drzost) a nové se objevují (vyrušování prostřednictvím mobilního telefonu) (Bendl, 2011). Podoba kázně je však ovlivněna i jinými faktory, než je čas. Těmi mohou být např. náboženství, ekonomická či politická situace, klimatické podmínky aj. Díky tomu může být kázeň v různých kulturách diametrálně odlišná (Bendl, 2004). Například z výzkumu (L. H. Ekstrand; G. Ekstrand) bylo zjištěno, že v prostředích, která jsou kulturně velmi odlišná, jsou upřednostňovány jiné výchovné hodnoty. Zatímco drtivá většina švédských respondentů nepovažuje vlastnost „být disciplinovaný“ za jednu z nejdůležitějších, tři čtvrtiny indických respondentů ano. Je zřejmé, že v obou zemích budou stejné projevy chování jinak tolerovány. Chování, které je ve Švédsku přijímáno ještě jako zdravý kritický názor, může být v jiné části světa již odsuzováno jako nekázeň (Bendl, 2011).

V našich současných sociokulturních podmínkách se můžeme setkat s různými projevy nekázně a jejím rozdělením. Dle Kyriacou (2012) můžeme nežádoucí chování žáků rozdělit na mírnější a vážnější formy. Dle daného rozdělení do mírnějších forem řadíme:

- mluvení bez vyvolání („breptání“);

- hlučnost – verbální i neverbální;
- nepozornost při výuce;
- neplnění zadaných úkolů;
- bezdůvodné opouštění svého místa;
- vyrušování ostatních žáků;
- pozdní příchody do hodiny.

Tyto projevy lze minimalizovat vhodně vedeným vyučováním a řízením se pravidly chování ve třídě. K vážnějším formám nežádoucího chování pak řadí:

- slovní i fyzická agrese;
- užití vulgarismů;
- drzost a odmítání podříditi se autoritě;
- neposlušnost;
- poškozování cizích věcí a vybavení.

Tyto projevy jsou méně časté a objevují se zejména v těch případech, kdy učitel dovolí, aby se drobnější projevy vyrušování staly ve třídě běžnými, nebo jsou reakcí žáků na osobní a školní problémy.

Bendl (2004b) v rámci výzkumného šetření v roce 1996 rozdělil hlavní formy nekázně do dvou kategorií. První kategorie se zaměřuje na přestupky vůči spolužákům (např. šikana, krádeže, rvačky, pomluvy), druhá kategorie se zaměřuje na přestupky vůči učitelům/škole (např. drzost, vulgárnost, lhaní, krádeže, záškoláctví). Rozdělení není jednoznačné, neboť projev nekázně, který by se zdál být namířen proti učiteli, může se stejně tak zdát být namířen proti žákům (např. vandalismus).

Čapek (2014) se zaměřuje na výčet nejčastějších a nejobvyklejších způsobů narušování kázně ve třídě a jejich řešeními. Jsou jimi napovídání, krádež ve třídě, agresivita žáků, šikana a kyberšikana, žakovský humor a žertíky při vyučování, záškoláctví, třídní vzpoura, užívání alkoholu a drog (spíše problém na středních školách) a rušivé chování.

2.1.1 Rušivé a nerušivé chování

Někteří autoři rozdělují nežádoucí chování žáků podle toho, jaký vliv mají na výuku. V prvním případě jde o žáky, kteří svým chováním vyrušují žáky od jejich práce, a tím je omezují v jejich možnosti se vzdělávat. Čapek (2014) do takového chování řadí např. rušení

mluvením nebo šaškováním, přerušování pedagoga apod. Podobné rozdělení uvádí i Cangelosi (2009), který do rušivého chování řadí rušivé mluvení, skákání do řeči, neuctivé nebo bezohledné chování k ostatním žákům, neuklizení si po sobě, vandalismus, násilné chování vůči žákům i učitelům.

Do druhé skupiny bychom zařadili žáky, kteří svým nežádoucím chováním neruší pozornost ostatních žáků ve třídě. Zasahují jím „pouze“ do svého učení, neboť tím, že nedávají pozor, si snižují pravděpodobnost dosažení optimálních výsledků ve vzdělávání. Zařadili bychom sem zejména toulání mysli (nekontrolovatelný běh myšlenek) a denní snění (vědomé ovládnutí myšlenek a představ), odmítání žáka podílet se na výukové činnosti, neplnění domácích úkolů a nenošení pomůcek, užívání omamných látek (zejm. problém středních škol), pozdní příchody, chození za školu a také podvádění při testech.

Ačkoliv nerušivé chování zasahuje učitelům do výuky méně než rušivé, i tak je mu třeba přikládat velký význam, neboť učitelé jsou odpovědní za vzdělávání svých žáků, a navíc *„žáci, kteří nejsou schopni smysluplně sledovat učební činnost, se brzy začnou nudit, mohou být zklamáni a začít vyrušovat.“* (Cangelosi, 2009, s. 230)

2.1.2 Rizikové a problémové chování

V některých publikacích a metodických příručkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, zejména týkajících se prevence, se můžeme setkat s termínem rizikové a problémové chování.

Rizikovým chováním rozumíme takové chování, které pro jedince nebo společnost představuje určité riziko, např. zdravotní, sociální, výchovné, psychické (Miovský In Bártík, c2010). Na prvním stupni se můžeme setkat např. s těmito projevy rizikového chování: násilné chování, šikana, krádeže, záškoláctví, neplnění školních povinností, ale i třeba nezdravé stravovací návyky.

O problémovém chování mluvíme tehdy, pokud se jedinec chová rizikově ve více oblastech. Jedná se tedy o propojenost jednotlivých projevů rizikového chování (Širůčková In Bártík, c2010). Fontana (2003) vymezuje problémové chování jako takové, které je pro učitele nepřijatelné, což poukazuje na skutečnost, že vnímání problémového chování je značně subjektivní. Není proto překvapující, že výbor pro zkoumání kázně na školách (DES) v roce 1989 zjistil, že velká část chování, které učitelé označili za problémové, byla v podobě drobných prohřešků, jako je např. mluvení bez dovolení, vyhýbání se práci apod. Stejně tak i

Širůčková (In Bártík, c2010) uvádí, že pojmy rizikové i problémové chování jsou sociálním konstruktem, který může zahrnovat nejrozličnější formy chování a nemusí být jednoznačně vymezen. Abychom však mohli mluvit o rizikovém chování, musí být splněné kritérium, že dané chování nese předpokládané nebo reálné riziko, které může ohrozit daného jedince nebo jeho okolí.

2.2 Příčiny nekázně

Pokud vycházíme z předpokladu, že všichni žáci mají zájem zapojit se do práce, bude mít jejich nevhodné chování nějaké konkrétní důvody (Kyriacou, 2012). Ty mohou pramenit například z nevhodně vedeného vyučování, z nedostatků ve výchově v rodině, z osobnosti učitelů a jejich chování (např. přílišné lpění na svém statusu učitele, vyhořelost pedagogů, spravování si komplexů na žácích aj.), poruchy chování, poruchy učení, únava žáků, násilí v médiích, pokřivená komunikace mezi žáky a učitelem ad. (Čapek, 2014).

„Na chování člověka se podílí vícero faktorů, které se navíc mezi sebou různě kombinují. To, jak se bude člověk chovat, do jaké míry bude ukázněný, spolupodmiňuje souhra biologických, sociálních, fyzikálních, situačních a dalších faktorů.“ (Bendl, 2011, s.76)

Bendl ve svých publikacích (2004b, 2011) uvádí schéma kázeňských faktorů, které se podílejí na projevech neukázněného chování žáka. Schéma rozděluje na:

- faktory biologické (faktory genetické a fyziologické povahy, jako je např. temperament, dědičné poruchy chování, poruchy autistického spektra, poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou);
- faktory „duchovní“ (např.: jak se jedinec staví k zákonům, jaká je u něho převládající hodnotová orientace, jestli postrádá smysl života ad.);
- faktory sociální (např.: vliv rodiny, školy, kamarádů, vliv násilí v médiích);
- faktory biologicko-sociální (např.: zdravotní stav jedince, obecná i sociální inteligence, citová zralost);
- faktory zdravotnicko-hygienické (např.: dodržování pitného režimu a výživy, možnosti pohybu a odpočinku);
- faktory fyzikální (např.: počasí, atmosférický tlak, barva stěn nebo složení vzduchu ve třídě);

- faktory situační (např.: momentální nálada jedince, nemoc, snaha jedince na sebe upozornit, atmosféra třídy, nudný výklad učitele, přetěžování žáků, ale i hluk zvenčí nebo hospitace);
- faktory kombinované (kombinace výše zmíněných faktorů);
- faktory neznámé.

Rozdělení na jednotlivé faktory není striktní, takže se mohou jednotlivé faktory vzájemně překrývat.

Stejně i Obst (2009) zdůrazňuje vliv odlišných faktorů na chování jedince. V praxi to znamená, že stejné projevy nežádoucího chování mohou být vyvolány odlišnými příčinami, a proto i reakce učitele na tyto projevy by měla být různá. Vezměme si paralelu z lékařského prostředí, kdy lékař je nucen rozlišit, zda bolest v pacientově břiše je způsobena akutním zánětem slepého střeva, nebo pouze bolestivým nadýmáním. Dobrý lékař postupuje tak, že odhalí příčinu pacientových bolestí a zvolí správnou léčbu. Stejně tak i dobrý pedagog musí nejprve zjistit, co k danému nežádoucímu chování vedlo, aby mohl stanovit postupy k jeho odstranění.

Ne všechny faktory má však učitel ve své moci. Každý učitel by si proto měl uvědomit, které faktory má ve své moci úplně, částečně, nebo vůbec, a snažit se předcházet a napravovat nekázeň zejména u těch faktorů, na které má nějaký vliv (Bendl, 2011).

2.2.1 Co může učitel ovlivnit

Kyriacou (2012) se ve své publikaci zaměřuje právě na příčiny nevhodného chování žáků, které může učitel ovlivnit. Jako hlavní uvádí:

- nudu zapříčiněnou příliš jednoduchými úkoly nebo špatně organizovaným vyučováním;
- dlouhotrvající duševní námahu ve vyučování;
- neschopnost splnit zadaný úkol z důvodu přílišné obtížnosti nebo neporozumění zadání;
- projevy sociálních vztahů třídy (např. konflikty mezi žáky);
- nízkou sebedůvěru žáka ve vlastní schopnosti uspět ve škole;
- problémy v emoční oblasti, např. kvůli šikaně ve škole nebo zanedbávání rodiči;
- špatné postoje, kdy žákům nezáleží na dobrých výkonech ve škole
- nepřítomnost negativních důsledků ze strany učitele na žákovo nevhodné chování.

Obst (2009) výše zmíněné příčiny rozšiřuje o další faktory ovlivněné či ovlivnitelné učitelem, např. nadměrný dozor nad žáky, projevy nedůvěry ze strany učitelů, stálé napomínání a vyhrožování, vytýkání nedostatků žáka i přes jeho snahu o zlepšení.

I Petty (2013) se ve své publikaci zaměřuje na aspekty, které učitelé mohou do jisté míry ovlivnit. Jako nejběžnější příčiny stálých kázeňských problémů vidí:

- nevhodnou práci zadanou učitelem (např. z důvodu přílišné jednoduchosti nebo složitosti)
- zkoušení učitele žáky (snaha zjistit, co si můžou k učiteli dovolit);
- snahu žáka upoutávat pozornost (žák se těší i z negativní pozornosti ze strany učitele nebo žáků);
- neúčinné užívání formální autority učitele (učitel nereaguje vhodně či dostatečně přísně na nežádoucí projevy žáků);
- stres žáků (např. vinou zhoršeného prostředí doma);
- hledání viníka učitelem (obvinění jedince i bez usvědčujících důkazů, nebo potrestání celé třídy).

2.2.2 Teorie rušivého chování

V mnoha publikacích se můžeme setkat s takzvanou Dreikursovou teorií rušivého chování. Dreikus zkoumal, proč se někteří žáci chovají nevhodným způsobem, a dospěl k závěru, že jejich vyrušování pramení z touhy po uznání ve skupině (Bendl, 2011). Jelikož však toto uznání nemohou získat z různých důvodů spolupracujícím chováním, uchylují se k chování nespolečenskému. (Cangelosi, 2009). Jejich nevhodné chování je motivováno čtyřmi různými cíly, jak hledaného uznání dosáhnout (Bendl, 2011). Jsou jimi: vynutit si pozornost učitele a ostatních žáků, určovat dění ve třídě (boj o moc s učitelem), pomstít se učiteli za reálné či domnělé křivdy (cílem je znovuzískání moci), stavět svoje neschopnosti na odiv. (Čapek, 2014; Ondráček, 2001)

Žák si většinou není vědom, čím je jeho chování motivováno. Učitel proto musí zjistit pozorováním žákova chování a svých reakcí na žákovo chování, který cíl žák svým zlobením sleduje. Na učiteli je pak změnit své chování tak, aby nereagoval na nevhodné chování žáka způsobem, který daný žák očekává. (Bendl, 2011)

3 Kázeň a klima třídy

Mnoho autorů se ve svých publikacích zaměřuje na klima třídy a jeho vliv na kázeň a výuku ve třídě.

Čapek (2014) pohlíží na kázeň jako na jednu z položek třídního klimatu. Pokud se objeví ve třídě nekázeň, poukazuje to na nějaký nedostatek. V rozluštění příčiny nám může pomoci třídní klima, které umožňuje celistvý pohled na dění ve třídě.

Klima třídy však nelze zjistit měřením vzdělávacích výsledků ani pozorováním. Je vnímáno jako něco neuchopitelného, nepopsatelného. Ke zjištění klimatu je nejlepší vyzpovídat jeho spolutvůrce, tedy učitele, žáky, případně rodiče žáků. Názory, zda se podílí na klimatu třídy více učitel, nebo žáci, se však různí. (Čapek, 2010).

Třídní klima můžeme chápat jako „*trvalejší sociální a emocionální naladění žáků ve třídě, které prožívají učitelé a žáci v interakci.*“ (Čapek, 2014, s. 21) Pojem klima by se neměl zaměřovat s pojmem atmosféra. Ta je oproti klimatu krátkodobá a proměnlivá a je podmíněna momentální emoční a sociální situací ve třídě. Její odlišnost od třídního klimatu může učitel pocítit zejména v emočně vypjatějších a v nezvyklých situacích.

Jelikož klima působí na všechny žáky a ti zase působí vzájemně na sebe, je v rámci prevence lepší pozitivně působit na klima třídy, než pak neustále řešit a trestat vznikající přestupky. Učitel by měl proto pracovat tak, aby nekázeň žáky rušila od zajímavé činnosti. (Čapek, 2014)

Podle Průchy (2009) mají na klima třídy a jeho utváření vliv tyto mechanismy:

- vyučovací a komunikační postupy, kterými učitel vytváří komunikační klima (můžeme rozlišovat dva základní typy, podpůrné nebo defenzivní klima);
- struktura zapojování žáků do výuky (ovlivňují zejména počet žáků ve třídě, umístění žáka ve třídě),
- postoj a očekávání učitele k žákům (např. nadhodnocováním nebo podhodnocováním žáků),
- klima školy.

Učitel může na třídní klima působit a ovlivňovat zejména způsobem vyučování a volbou edukačních aktivit, způsobem komunikace s žáky a nastavením komunikačních pravidel třídy, způsobem hodnocení, kázeňským vedením třídy, mírou zapojení žáků na dění ve třídě, volbou pravidel a důsledností při jejich dodržování (Čapek, 2014). Také může velkou měrou ovlivnit vztahy mezi žáky ve třídě a prostředí třídy (Čapek, 2010).

Díky těmto aspektům může učitel více či méně ovlivňovat klima třídy a tím i předcházet nebo odstraňovat projevy nekázně, neboť kázeň ve třídě úzce souvisí se všemi výše zmíněnými body. (Čapek, 2014). Je dobré si uvědomit, „ že ve třídě nemůže být dobré klima bez součinnosti všech jeho spolutvůrců, ale role učitele je velmi významná. On může vše zlepšit, nebo pokazit.“ (Čapek, 2010, s. 14)

Právě z tohoto důvodu je třeba v utváření školního klimatu věnovat velkou pozornost třídnímu učiteli, na kterém je, aby co nejvíce poznal své žáky, zjistil, co na ně platí, a jakým způsobem je může rozvíjet. Ve třídě by měl plnit nejen roli učitele svých žáků, ale také jejich obhájce a motivátora. Měl by také působit jako pozitivní vzor chování ve společnosti. Při vyučování by měl upozadovat svoji mocenskou roli a tam, kde je to možné, přenechávat iniciativu a aktivitu žákům. Cílem učitele je vytvoření takového klimatu, kde budou panovat dobré vzájemné vztahy, rovná komunikace, spolupráce, motivující hodnocení, převaha pozitivních prostředků k zajištění kázně, a kde bude učitel volit vhodné, aktivizující a pestré vyučující metody. V takovéto třídě budou pak žáci spokojenější, budou více motivováni k práci a budou sebejistější. (Čapek, 2010).

Třídní klima je velmi obtížně uchopitelné téma, protože zahrnuje spoustu aspektů a vlivů, takže je těžké si pod tímto termínem představit něco konkrétnějšího. Pokud učitel chce ovlivňovat třídní klima, nabízí se mu paralela z prostředí ekologie, kde se člověk snaží ovlivňovat klima geografické. Známa ekologická zásada říká: „Mysli globálně, jednej lokálně.“ Stejnou zásadou se učitel může řídit i v pedagogice. Nejlepším způsobem, jak ovlivnit tak složitý mechanismus, jakým je klima, je začít pracovat na sobě a na faktorech, které může ovlivnit. Stejně jako dobrý ekolog sám jezdí na kole a ostatní k tomu nabádá, aby zlepšil klima ve svém okolí, tak i dobrý pedagog pracuje na své osobnosti a způsobech výuky, čímž zlepšuje klima ve třídě.

4 Čím učitelé ovlivňují kázeň ve třídě

Učitelé nezastávají ve třídě jenom funkci vzdělávací, ale také výchovnou. Je tedy jedním z předpokladů jejich práce, aby si dokázali ve třídě zjednat kázeň. To však není tak jednoduché, jak se může na první pohled zdát. Do školy nechodí pouze děti řádně vychované, mající dobré výchovné vzorce a žijící v harmonickém prostředí, ale i děti z neúplných rodin, děti ze sociálně znevýhodněných nebo zanedbaných rodin nebo děti s poruchami chování. Proto ne vždy stačí žáky dobře motivovat, mít zajímavou výuku a dobře učit (Bendl, 2004b). Učitel by si měl umět poradit i s případnou nekázní, která se mu ve třídě objeví.

Vše, čím si učitel zajišťuje kázeň ve výuce, bychom mohli nazvat kázeňskými prostředky. Je to jakékoliv působení učitele na žáka, které je cílené na změnu jeho chování nebo udržení jeho chování pro společnost v přijatelné a bezpečné formě, např. tím, že zvyšuje žákovu sebedůvěru, pěstuje v žácích důvěru a spolupráci, že pomáhá žákům rozvíjet jejich pozornost a sebeovládání, ale i tím, jaký si zvolí výchovný styl.

Kázeňské prostředky můžeme rozdělovat podle různých kritérií, např. kázeňské prostředky založené na opakování a pravidelnosti (např. režim), kázeňské prostředky založené na změně prostředí (např. škola v přírodě), kázeňské prostředky, které zapojují žáky do řešení nekázně (např. žákovské samosprávy) a další (Bendl, 2004a). Obst (2009) dělí kázeňské prostředky na preventivní (např. respektovat názory dětí, dávat jim možnost volby, vést žáky k vzájemné úctě a naučit je spolupracovat), podněcující (např. povzbuzení, pochvala, odměna) a potlačující (např. poznámka, napomenutí, snížená známka z chování). Nejznámější a v praxi nejužívanější dělení je však na tradiční kázeňské prostředky (Bendl 2004a).

4.1 Tradiční kázeňské prostředky

Tradiční kázeňské prostředky jsou ty, které jsou již odnedávna zaznamenávány v českém školství. Řadíme mezi ně příklad, slovo, zaměstnání, dozor, trest a odměnu.

Prvním ze šesti tradičních prostředků, který je považován jako jeden z neúčinnějších, je pozitivní příklad chování. Cílem tohoto prostředku je, aby si žáci osvojili správné chování prostřednictvím nápodoby pro ně přitažlivých vzorů. Pokud žák uvidí, jak se někdo v různých situacích chová, instinktivně ho různou měrou napodobuje. Čím více žák k danému vzoru vzhlíží, tím větší tendence ho má žák napodobovat. Tento kázeňský prostředek je nejvíce účinný zejména při práci s mladšími žáky.

Slovo je prostředek, který užívá každý učitel. Můžeme sem zařadit rozkaz, napomenutí, výstrahu, vysvětlování, přesvědčování, radu, poučení a prosbu. Jelikož se jedná o nástroj verbální, je důležité klást velký důraz na srozumitelnost pro daného žáka. Další podmínkou funkčnosti je, aby učitel měl autoritu (Bendl, 2004a). Učitel musí působit sebejistě a měl by být objektivní. Často se tento prostředek používá k umravňování žáka, je třeba tyto metody používat uvážlivě a pouze v případech, kdy je to oprávněné. Pokud je učitel užívá velmi často, kazí tím klima třídy a žáci jej můžou vnímat ze strany učitele jako sekýrování. Při užívání napomenutí či výstrah se doporučuje učiteli vzít si žáka stranou, např. po vyučování, a promluvit si o jeho chování pouze s ním, aby se žák necítil zahanben a abychom nerušili ostatní žáky (Kyriacou, 2012).

Jistě nemusím nikoho přesvědčovat o pravdivosti rčení: „Kdo si hraje, nezlobí.“ Stejně jako jinde, funguje to i ve škole, a to ať už učitel volí jako prostředek pro zaměstnávání žáků hru s pravidly, nebo vlastní učení. Pro úspěšné zaměstnání však musí být splněný požadavek, a to takový, aby to žáky bavilo, což se dá splnit např. obměnou vyučovacích metod nebo zařazením netradičních metod práce.

Dalším tradičním kázeňským prostředkem je dozor, který spočívá v pozorování a sledování žáků, zejména v době před zahájením vyučování, po vyučování a v době přestávek. Učitel nebo jiný zaměstnanec školy, který je na dozoru, má za úkol hlídat dodržování školního řádu a zabezpečit žákům ochranu, případně zabránit možnému ohrožení jejich zdraví. Čím je žák starší, tím je potřeba dozoru nižší (Bendl, 2004a). Dle pokynů ministerstva je však dozor nad žáky povinný až do dosažení jejich plnoletosti, tedy osmnácti let (Metodický pokyn MŠMT, 2006).

Pedagogové nejčastěji pracují s odměnami a tresty (Bendl, 2004a). Čapek (2010) zastává názor, že dobré kázeňské vedení třídy je závislé na správně a vhodně užitých odměnách a trestech. Pomocí těchto prostředků může učitel jednak změnit chování žáků tak, aby odpovídalo potřebám společnosti, jednak jimi může žáky motivovat k práci. Díky zažitým normám chování pak jedinec bude více úspěšný v socializaci než jedinec, který si takové normy neosvojí. V případě jejich nadměrného nebo špatného užití se naopak stávají škůdci školní kázně. Z tohoto důvodu je nutné věnovat těmto prostředkům více prostoru a podrobně popsat způsob jejich správného užití.

4.1.1 Tresty

Trest je žákem vnímán v negativním slova smyslu, neboť mu zamezuje v nějaké činnosti či aktivitě nebo negativně hodnotí jeho chování (Čapek, 2010). Žák by ho měl vnímat jako nepříjemný následek za své neukázněné chování. Učitel si však musí dát pozor, aby trest užil správně, aby se nestalo, že ho žák bude od učitele vnímat jako útok nebo ponížení. (Bendl, 2004a)

Tresty mohou mít tři různé způsoby nahlížení (Kyriacou, 2012). Trest **ve smyslu odplaty**, kdy je na trest nahlíženo jako na nutné odčinění zla, který daný jedinec spáchal, ve smyslu spravedlnosti. Tento způsob je použitelný zejména v případech, kdy je porušen nějaký morální zákon, např. šikana, krádež, podvádění ad. Učitel pak jedná v zájmu spravedlnosti, jako vyjádření toho, že třída ani škola s takovým jednáním nesouhlasí.

Druhý způsob nahlížení je **ve smyslu odstranění**, kdy trestem chceme zamezit dalšímu opakování nežádoucího chování. Čapek (2010) zastává názor, že funkce trestů by měla být zejména prevenční, aby se nevhodné chování ve třídě neopakovalo, nestupňovalo.

Poslední je trest **ve smyslu nápravy**, kdy trest pomáhá žákovi pochopit, v čem bylo dané chování špatné a proč je třeba dané chování změnit. Ve škole by se mělo nazírat na trest jako na nápravu, protože nejlépe vyjadřuje cíl výchovy, a to pomoci žákovi ovlivnit jeho chování tak, aby bylo pro společnost žádoucí. Tresty na školách v menší či větší míře zahrnují všechny tři účely, takže se vzájemně nevyklučují (Kyriacou, 2012).

Tresty mohou mít různé podoby a příčiny. Podle toho je můžeme dělit např. na tresty psychické a tělesné (fyzické). Další dělení trestů je na přirozené, které se dostavují samy od sebe (např. ztráta důvěry), nebo umělé, vytvořené učitelem nebo vychovatelem (Bendl, 2004a). Podobné dělení uvádí i Cangelosi (2009), který rozlišuje tresty záměrně vytvořené (umělé) a samovolně působící, které také nazývá „tresty přirozeného důsledku“. Ty spočívají v tom, že pokud se žák dopustí nějakého přestupku nebo přehmatu, dostane většího poučení, když mu nebude trest uložený učitelem, ale když si bude moci sám na sobě zakusit následky svých činů. Žák si tím pádem lépe uvědomí, proč je dané chování špatné, a navíc se posiluje i jeho odpovědnost za svoje jednání (Fontana, 2003).

Při řešení nevhodného chování žáků má učitel k dispozici mnoho způsobů, kterými může žáky potrestat, např. zavedení černých puntíků jako opatření k posílení kázně, omezení volného času žáků, pracovní úkol (spočívající např. v domácím úkolu navíc), hromadný trest (zde je však riziko, že třída viníka zavrhne), odebrání věci, náhrada nebo náprava škody, vyloučení z kolektivu (např. přesun do jiné třídy) apod.

Často diskutovaná otázka se týká užívání fyzických trestů na školách. Fyzické tresty jsou u nás na školách oficiálně zakázány, ale i přesto se s nimi můžeme na některých školách „neoficiálně“ setkat (Bendl, 2004a). Řičan poukazuje na nutnost rozlišovat mezi tělesným trestem a použitím síly v sebeobraně, nebo když chrání jiného žáka před napadením. (Řičan, 1995). V takovýchto případech je užití fyzické síly tolerováno.

Nejčastěji užívaný druh trestu je slovní pokárání (varování). Jeho účinnost spočívá v tom, že žák přijme od učitele pokárání za své jednání, a tím se situace vyřeší, neboť je žákovi uspokojena potřeba ujištění se dospělými.

Účinným prostředkem trestání je také informování rodičů o nevhodném chování jejich dítěte, např. formou dopisu. Na změnu žákova chování je pak tlačeno jak ve škole, tak v rodině, proto pokud žák pokračuje s daným chováním dál, zvedne to vlnu nevole nejen ve škole, ale i v rodině.

Ať už učitel uděluje trest žákovi se sebe lepšími záměry, skrývají se v jeho užití značná rizika. Jednak žák může trest od učitele vnímat jako nespravedlnost nebo pokoření, čímž se může narušit jejich vzájemný vztah, nebo se žák začne vyhýbat trestu, např. tím, že bude lhát. Trest také může v žákovi vyvolat nesprávný dojem, že silnější můžou trestat slabší jedince (Fontana, 2003). Učitel si proto musí dávat pozor, aby trest užil správně a vyhnul se tak dlouhodobým negativním následkům, kterým by mohl ovlivnit vnímání žáka. Dále je podstatné, aby učitel netrestal žáka, pokud si není jistý jeho vinnou (Bendl, 2004a). Trest by měl být pro žáka nepříjemný. Jelikož je pro každého jedince trestem něco jiného, učitel by měl volit trest na míru danému žákovi. Tresty by se měly užívat pouze tehdy, pokud už učitel vyzkoušel i jiné strategie, které se mu však při řešení daného nevhodného chování neosvědčily. Důležitá moudrost ze života nám říká, že „dva ví více než jeden“, proto pokud má učitel nějaké obavy, měl by se raději před rozhodnutím o případném zásahu poradit se svým kolegou (Kyriacou, 2012).

Aby však byl trest účinný, musí splňovat několik podmínek. Velice důležité jsou podmínky založené na vzájemném vztahu učitele a žáků, kam by se dalo zařadit: učitel musí mít u žáků autoritu a musí být důsledný, žák musí cítit, že je učitelem přijímaný (že ho má učitel rád), žák musí vědět, za co ho učitel trestá, a pociťovat daný trest jako zasloužený. Důležité taky je, aby trest byl přiměřený (ani příliš tvrdý, ani příliš mírný), trest musí být oprávněný a spravedlivý i v očích třídy a měl by být udělován co nejdříve po přestupku (Bendl, 2004a). Na důležitost udělování trestu hned po přestupku poukazuje i Fontana (2003). Ten tvrdí, že jakmile mezi problémovým chováním a trestem uplyne dlouhá doba, žáci pak nebudou vnímat daný trest jako důsledek svého nevhodného jednání.

Stejně jako jiné kázeňské prostředky, i tresty se potýkají s určitými nedostatky. V praxi se učitelé setkají se skutečností, že žáci, kteří jsou nejčastěji trestáni, jsou většinou právě ti, kteří si z uděleného trestu nevezmou žádné nebo jen malé ponaučení. Naopak u žáků, u kterých by měl trest smysl, zabírají již jiné, méně přísnější prostředky. Další nevýhody trestů spočívají např. v tom, že svou pozornost zaměřují na projevy nežádoucího chování, tedy nepodporují chování žádoucí. Jejich cílem je v daném jedinci krátkodobě vyvolat nepříjemné pocity vedoucí k nápravě chování, aniž by se zabývaly příčinami daného nežádoucího chování. I přes všechny zmíněné nevýhody mají tresty své oprávněné místo při udržování kázně. Musí být však užívány dovedně (Kyriacou, 2012).

4.1.2 Odměny

Odměna je způsob ocenění člověka za jeho žádoucí chování, které má za cíl pomocí pozitivní motivace dané chování podpořit a upevnit (Bendl, 2004a). Odměnu, oproti trestu, žák vnímá pozitivně. Přináší mu radost a uspokojení, vyjadřuje mu souhlas s jeho chováním.

Funkce odměn je zejména motivační a informační. Učitel jí dává žákovi zpětnou vazbu, že jeho chování podporuje, a tím dané chování posiluje (Čapek, 2010). Z pohledu žáka bychom mohli přidat ještě třetí funkci, kdy žák vnímá pochvalu jako projev náklonnosti od učitele, což posiluje jejich vzájemný vztah. (Průcha, Walterová, Mareš, 2001)

Stejně jako tresty, rozlišuje Bendl (2004a) odměny umělé (např. pochvala nebo vyznamenání) a přirozené, spočívající v nesení důsledků vlastního jednání (např. zisk důvěry).

Při odměňování je důležité si uvědomit, že učitel nemusí použít pouze verbálních prostředků, jako je slovní pochvala nebo projev kladného hodnocení (např. vyzdvižení žakových schopností, dovedností), ale i množství odměn neverbálních. Mezi tyto můžeme zařadit úsměv, projev kladného emočního vztahu (např. pohlazení po hlavě nebo rameni), věcný dárek (např. diplom, sladkost) nebo umožnění činnosti či zážitku (Čapek, 2014). Právě užití např. doteku nebo úsměvu nezabere mnoho času a právě mladšími žáky je hodně vyžadováno.

Nejčastěji užívanou odměnou je pochvala. Každá pochvala by měla splňovat tyto tři zásady: pochvalu by neměl učitel udělovat příliš často, protože jinak by ztratila na svém významu; pochvalu by měl učitel udělovat přiměřeně k obtížnosti úkolů; pochvala by měla

přijít co nejdříve po chvályhodném činu. Pokud bude jedna z těchto zásad porušena, může se pochvala minout účinkem.

Dobry učitel by měl žáky odměňovat během každé vyučovací hodiny a podporovat i tu snahu i úsilí, které mají pouze malé nebo žádné výsledky. Odměňování může probíhat na třech úrovních:

- 1) průběžnými pochvalami v průběhu činnosti žáků,
- 2) pozitivním hodnocením dílčích částí činnosti,
- 3) odměňováním žáků v závěru hodiny nebo činnosti (např. známkami).

Při pochvale nebo hodnocení je důležité, aby učitel žáky mezi sebou nesrovnával, nýbrž aby hodnotil pouze jejich splnění úkolu. Dále by se učitelé při hodnocení výkonů neměli zaměřovat jen na ty nejlepší, protože tím se odměna dostane pouze k malému počtu žáků. Podstatné také je, aby učitel nevnímal správné chování jako něco samozřejmého. I tyto vhodné návyky musí být zpevňovány pochvalou. Tím učitel dává žákům najevo, že dokáže jejich práci a úsilí ocenit (Čapek, 2014).

Ačkoliv ve starších pedagogických publikacích autoři tvrdí, že by se měla pochvala a odměna užívat jen zřídka, v současnosti se zdůrazňuje ji používat co nejvíce. (Bendl, 2004a). Tím posilujeme žákovo sebevědomí. Nelze však žáka chválit za cokoliv a kdykoliv. Žák by se mohl stát na pochvale závislým. Pochvala by se tak stala jeho cílem, nikoliv motivací. Nadměrné chválení by také mohl žák vnímat jako výsměch, zejména pokud učitel chválí žáka za splnění triviálních úkolů. To může mít za následek snížení žákova sebehodnocení (Čapek, 2014). V některých případech se může stát, že se odměna stane pro žáka trestem. Odměna by proto měla být přiměřená věku a měla by respektovat žákovu individualitu (Bendl, 2004a).

Na pomyslném pomezí mezi odměnou a trestem je klasifikace, známky. Nejlepší známka – jednička, má funkci odměny, nejhorší známka – pětka, má funkci trestu. Jejich dlouhodobým neuváženým přidělováním se však může stát, že se známky v očích žáka znehodnocují, a to zejména v případech, kdy učitelé neumí využívat známky ve prospěch žáků. Žáci jsou pak se špatnou známkou smířeni, jelikož vědí, že na dobrou známku nemůžou dosáhnout (Čapek, 2014).

4.2 Třídní pravidla

Pravidla mohou být vnímána jako speciální případ kázeňských prostředků. Ovšem vzhledem k jejich významu pro formování společnosti je uvádím zvlášť. Jsou to totiž právě pravidla, která umožňují lidem fungovat vedle sebe s ohledem na jejich odlišnosti po celý jejich život. Je tedy zřejmé, že i z hlediska školní kázně mají pravidla zásadní význam.

Pokud budeme na pravidla nahlížet z pohledu jedince, můžeme bezpečně prohlásit, že pravidla ukazují člověku jeho místo ve společnosti, dávají mu jistotu, pocit sounáležitosti. Jinými slovy vytváří pocit bezpečí (Bendl, 2004a).

Z hlediska společnosti jsou pravidla důležitá pro fungování žáků ve třídě, neboť umožňují předvídat dění kolem nás, a tím zajišťují bezpečí. Pokud se tato pravidla nedodrží nebo nemají pevné hranice, kazí se vztahy ve třídě (Kopřiva, 2005).

Aby učitelé ve škole mohli dosahovat výchovných a vzdělávacích cílů, je nutné určit pravidla komunikace a vzájemného působení. Díky tomu žák jasně ví, jaké chování je žádoucí a jaké už ne, co je dovolené a co je zakázané (Mešková, 2012). Pravidla chování ve třídě jsou tedy formální (oficiální) prohlášení učitele, která vymezují vzájemné působení učitele a žáků (Cangelosi, 2009).

Žák se ve třídě musí řídit třemi druhy pravidel.

Kodifikovaná pravidla jsou ta, která jsou obsažena ve školním řádu. Tato pravidla jsou psaná, schvalovaná ředitelem po projednání s pedagogickou radou a platná od prvního dne školního roku až do jeho konce. Školní řád stanovuje pravidla pro chování žáků ve škole, jejich práva a povinnosti, opatření při jeho porušení, pravidla týkající se oceňování žáků, pravidla ochrany zdraví a bezpečnosti.

Konvencionální pravidla žákům říkají, jak se správně chovat mezi lidmi. Část z nich je obsahem školního řádu (např. zásady chování při kontaktu žáka s učitelem), jinak to jsou pravidla nepsaná a jsou podmíněna všeobecnou morálkou společnosti.

Vlastní pravidla si určuje sám učitel. Můžou být psaná i nepsaná a jejich účelem je bližší určení práv, povinností a podmínek chování žáků u konkrétního učitele v konkrétní vyučovací hodině. Tato pravidla se můžou během školního roku měnit a upravovat, nikoliv však tak, aby byla v rozporu se školním řádem (Mešková, 2012).

4.2.1 Co by měla pravidla ve třídě splňovat

„Pravidla chování ve třídě a postupy by neměly být v rozporu s centrální politikou školy.“ (Cangelosi, 2009, s. 133)

Aby třídní pravidla nebyla v rozporu s celoškolskými pravidly, musí se učitel informovat s vnitřním řádem školy, což jsou psaná (např. školní řád) i nepsaná pravidla školy. Dále je třeba zjistit, jaké jsou postihy za jejich nedodržení. Pravidla by však měla splňovat i další náležitosti. Měla by být stručná, jednoznačná, přesně vyjádřená, logická (Obst, 2009). Dále by měla být přiměřená věku dítěte (Čapek, 2014).

Pro lepší přehlednost a zapamatovatelnost pravidel se doporučuje spíše menší počet pravidel, nejlépe méně než deset. Tato pravidla by měla být sepsaná a vyvěšená ve třídě po celou dobu jejich trvání. U všech stanovených pravidel by měl být splněný jejich účel (Cangelosi, 2009). I to však nezaručuje jejich funkčnost. Aby daná pravidla byla funkční, musí být učitel v jejich vymáhání důsledný (Obst, 2009). Kreislová (2008) ještě upozorňuje na potřebu srozumitelnosti pravidel pro všechny žáky, aby všichni žáci věděli, co si pod daným pravidlem mají představit.

Cangelosi (2009) definuje čtyři cíle, které jsou podstatné při zavádění funkčních pravidel ve třídě. Jsou jimi:

- 1) Pravidlo pomáhá posilovat spolupracující chování a odstraňovat nespolečenské chování.
- 2) Pravidlo zajišťuje bezpečnost ve třídě a příjemné a podnětné prostředí pro výuku.
- 3) Prostřednictvím pravidla nerušíme činnostmi ve třídě ostatní třídy nebo lidi ve škole.
- 4) Pravidlo se podílí na udržení zdvořilého a ohleduplného chování mezi všemi, kteří se pohybují v prostorách školy.

Každé pravidlo by mělo směřovat alespoň k jednomu z nich. Pokud bude učitel zavádět pravidla, která nesplňují ani jeden výše zmíněný cíl, může tím učitel zkomplikovat vyučování nejen sobě, ale i žákům, zejména těm uvědomělým, kteří by nechápali smysl dodržování daného pravidla. Navíc jsou žáci odváděni od učení tím, že řeší nedůležité přestupky. Může se také stát, že si žáci uvědomí nedůležitost pravidla a zobecní si je i na ostatní. Tím si učitel může rozklížit kázeň.

Při tvorbě třídních pravidel mnoho autorů doporučuje, aby byla formulována pozitivně, nikoliv restriktivně. Měla by vyjadřovat, jak učitelé chtějí, aby se žáci chovali,

nikoliv zakazovat to chování, které učitelé neakceptují (Kopřiva, 2005; Kreislová, 2008). Můžeme se však setkat i s odlišnými názory. Například Cangelosi (2009) není zastáncem vyhýbání se negativním výrokům nebo příkazům při formulaci pravidel. Na pravidla chování ve třídě se dívá jako na formální řád, prostřednictvím kterého žáky seznamujeme, co je povoleno a co je zakázáno. Tím, že se jedná o formální prohlášení, nevidí důvod, proč by se nemohla pravidla formulovat jako zákazy a příkazy. Prostřednictvím zákazů a příkazů více postihneme pravou podstatu, než výčtem chování, které je dovolené. Dovolného chování ve třídě je navíc mnoho, tudíž není možné je všechny postihnout.

O pravidlech chování ve třídě mohou učitelé seznamovat žáky v různých obdobích školního roku. Pokud učitel zavádí pravidla na začátku školního roku, žáci si mohou pravidlo lépe zažít. Učitel se navíc může preventivně vyhnout vzniku některých vzorců nespolupracujícího chování. Zavádění v průběhu roku nám umožňuje lépe reagovat na situaci ve třídě a stanovovat pravidla v závislosti na chování žáků. Navíc jejich zavádění můžeme dávkovat postupně, takže je žáci mohou snadněji vstřebat a přijmout. Oba dva tyto přístupy lze kombinovat tak, že na začátku roku oznámí učitel pouze funkční pravidla a rutinní postupy a v průběhu času je podrobněji zpracuje (Cangelosi, 2009).

At' už je učitel bude zavádět na začátku školního roku, nebo v průběhu, musí se připravit, že jejich zavedením mu práce s nimi nekončí. Pravidla mohou být sebelépe stanovena, ale i tak budou ve třídě žáci, kteří s jejich dodržováním budou mít menší či větší problémy. Pokud však učitel bude v průběhu celého roku důsledný při jejich připomínání a v jejich dodržování, přinese to úspěch nejen jemu, ale i žákům, neboť díky nim se bude žákům lépe pracovat a soustředit na práci (Kreislová, 2008).

4.2.2 Kdo by se měl podílet na tvorbě pravidel

Zajímavá je otázka, kdo by se měl podílet na vytváření třídních pravidel, aby byla jejich účinnost větší. Cangelosi (2009) z různých výzkumů stanovil čtyři způsoby toho, jakým způsobem pravidla vznikají:

- 1) Učitel stanoví všechna pravidla sám (nejčastěji při užití autoritativního výchovného stylu).
- 2) Učitel stanoví pravidla sám, ale bere v úvahu doporučení svých žáků (nejčastěji při užití autoritativního stylu s integračními prvky).

- 3) Učitel nechává žáky navrhovat pravidla a hlasovat o nich. Učitel je pouze manažerem celého jednání (hlasování) a podle potřeb ho koriguje, aby všichni žáci měli možnost se zapojit a aby pravidla byla účelná (typické pro sociálně-integrační styl výchovy).
- 4) Učitel kombinuje výše zmíněné způsoby.

Ani jeden z těchto způsobů nezaručuje efektivitu daných pravidel. Záleží spíše na tom, jak vybraný způsob učitel použije v praxi.

Mnoho autorů se přiklání k takové metodě zavádění pravidel, kdy se na nich podílejí jak učitelé, tak i žáci, a to hned z několika důvodů. Díky spolupodílení žáků na pravidlech roste také jejich zodpovědnost za jejich dodržování (Obst, 2009). I samotní žáci spíše ocení, pokud je učitel nechá spolupodílet se na pravidlech třídy, než když jsou stanovena pouze učitelem. Učitel jim tím jednak dává najevo partnerský přístup a také tím posiluje zvnitřnění norem třídy. I když se však na tvorbě budou podílet i žáci, je pouze na učiteli, aby vymáhal jejich dodržování, nikoliv na žácích (Čapek, 2014).

4.3 Výchovné styly

Kromě učitelovy didaktické připravenosti, osobnostních vlastností, autority nebo samotného způsobu, jakým vede vyučování, existuje ještě další důležitý faktor, který ovlivňuje kázeňskou situaci ve třídě, a tím je samotný způsob, jakým přistupuje k žákům, způsob, kterým je vychovává. Výchovný styl učitele zjistíme podle toho, jaký postoj učitel k žákovi zaujímá, jaké mezi nimi vládne emoční klima, jakým způsobem klade učitel na žáka požadavky a jak je kontroluje. Důležitým indikátorem je rovněž míra použití pochval a trestů (Bendl, 2004a).

V této souvislosti hovoříme o třech základních stylech (způsobech) výchovy:

Autokratický (autoritativní) styl výchovy je typický tím, že učitel klade důraz na svoje vlastní úsudky a zkušenost na úkor přání a potřeb dětí. Po svých žácích učitel požaduje více plnění rozkazů a neposkytuje jim mnoho prostoru pro iniciativu, samostatné rozhodování a jednání.

Při **slabém řízení** (liberální výchově) učitel neklade na děti požadavky, a pokud ano, pak rezignuje na kontrolu jejich plnění.

Sociálně integrační (demokratický) styl se vyznačuje společnou diskuzí a přehledem o cílech a činnosti skupiny. Učitel působí na žáky svým příkladem, obvykle poskytuje prostor

pro více variant technických řešení daných problémů a podporuje vlastní žákovu iniciativu. Ve větší míře dává skupině návrhy na úkor příkazů (Čáp, 1993).

V praxi je běžné, že se z výše zmíněnými styly výchovy nesetkáváme v „čisté“ podobě, nýbrž s jejich nejrůznějšími kombinacemi (Bendl, 2004a).

Z výzkumu K. Lewina vyšlo najevo, že žákům nejvíce vyhovuje nějaká forma sociálně integračního způsobu vedení, který nejpříznivěji ovlivňuje vztah dětí k učiteli i k sobě samým. To se v důsledku projeví i na dosahovaných studijních a kázeňských výsledcích.

Oproti tomu nadměrné množství autoritativních prvků ve výchově může způsobit napětí, agresivitu a hierarchizaci třídy, v důsledku čehož se někteří žáci proti učiteli pravděpodobně vzbouří. Při slabém řízení třída zase dosahuje špatných studijních výsledků, což ve výchovně vzdělávacím procesu není žádoucí (Čáp, 1993).

S přihlédnutím k potřebám žáků prvního stupně ZŠ se jako nejvhodnější může jevit autoritativní styl výchovy s integračními prvky, kdy učitel sice určuje činnost třídy svými zkušenostmi a má pevně stanovený výchovný cíl, ale zároveň dovede být shovívavý a respektovat individuální odlišnosti žáků. Učitel při svém působení „*dbá více na chování žáků, jejich výchovu než na kognitivní stránku jejich výchovně vzdělávacího procesu, aniž by ji podceňoval.*“ (Bendl, 2004a, s. 50)

4.4 Autorita

Dobrovolné podřízení se žáků učiteli a uznání jeho pravomoci učit nazýváme autoritou. Ta může být formální (daná zvenčí pohledem společnosti na profesi učitele) nebo neformální, tzv. osobní autorita, kterou je nutné u žáků budovat (Obst, 2009).

Mnoho začínajících pedagogů si klade otázku, zda mají k žákům upřednostňovat spíše formální nebo neformální přístup. Mnohdy se s vizí navození důvěry k žákovi uchylují spíše k přístupu přátelskému, neformálnímu, což často vede k tomu, že se chování žáků vymkne učitelům z kontroly (Obst, 2009). Proto je zpočátku lepší, když učitel začne u formálního vztahu ke třídě. Učitelovi v tomto případě dává moc jeho role. Neměl by však být příliš závislý na prosazování této autority. Díky zajímavým náplním v hodinách, dobrým vztahům s žáky a správnému řízení třídy pak učitel plynule přejde na autoritu neformální, neboli osobní. V tomto případě se pak zdrojem učitelovy moci stane touha žáků vyhovět jeho požadavkům a dostát jeho uznání (Petty, 2013). To může učiteli napomáhat i v utlumování

problémového chování žáků, protože žáci nechtějí zklamat nebo rozzlobit svého oblíbeného učitele (Čapek, 2014).

Kyriacou (2012) tvrdí, že „klíč k zavedení dobré kázně ve třídě je v tom, aby žáci přijali vaše postavení a uznali, že vás opravňuje řídit jejich chování a průběh jejich učení.“ To je závislé na čtyřech aspektech:

- 1) Učitel musí jednat jako ten, kdo ve třídě rozhoduje a řídí činnosti žáků. Takový člověk by měl působit uvolněně, sebejistě a měl by být přesvědčivý ve svém projevu (vyjadřování učitelova statusu).
- 2) Učitel musí dávat najevo, že má zájem o vyučovaný předmět či problematiku a že tomu rozumí (kompetentní vyučování). Takové vyučování pak posiluje v žácích hrdost a sebeúctu. V opačném případě, kdy učitel nemá potřebné znalosti či nadšení pro vyučovací předmět, negativně ovlivňuje sebeúctu žáků, na což pak žáci reagují nevhodným chováním.
- 3) Učitel musí dodržovat zásady efektivního řízení třídy, jako jsou např. svižný začátek hodiny, plynulost přechodů mezi jednotlivými činnostmi, vymezení pravidel chování žáků ve třídě (výkon manažerského řízení třídy).
- 4) Učitel musí umět spravedlivě a funkčně řešit nevhodné projevy v chování žáků. (účinný přístup k nežádoucímu chování žáků).

Je třeba myslet na to, že učitelova autorita se neustále proměňuje s měnícími se žáky i s měnící se osobou učitele (změna postojů a názorů). Učitel proto musí na svojí osobní (neformální) autoritě neustále pracovat a upevňovat si ji (Obst, 2009).

4.5 Výukové metody

„Kázeň je přímo úměrná dobré výuce a kvalitní didaktice učitele.“ (Čapek, 2014, s. 165) Způsob, jakým člověk učí, dokáže výrazně ovlivnit kázeň ve třídě. Pokud si představíme učitele, který 90% času ve výuce stráví monotónním výkladem, jistě nás nepřekvapí, že polovina třídy nedává pozor.

Existuje velká spousta výukových metod, které učitel může ve své praxi využívat. Čapek (2014) všechny tyto metody dělí na dvě oblasti – na ty, které výchovu a vyučování podporují a na ty, které výchovu a vyučování potlačují.

Edukačně podporující jsou ty, které aktivizují žáky, umožňují jejich spolupodílení se na výuce, pěstují v žácích dovednosti a kompetence a tím napomáhají v jejich seberozvoji.

Jsou jimi např. skupinové výuky, projektové vyučování, kritické myšlení a čtení s porozuměním, používání dramatických metod, myšlenkové mapy, problémové vyučování aj. Zmíněné výukové metody splňují tyto charakteristiky:

- Vedou žáky k poznání demokratických principů a hledání vlastních cest a postupů při hledání řešení.
- Motivují žáky vlastní činností.
- Staví učitele do pozice rádce a motivátora, nikoliv do role vůdce.
- Berou v potaz individuální schopnosti a dovednosti žáků.
- Přistupují pozitivně k žákovi a vytváří motivující prostředí.
- Podporují vzájemnou spolupráci žáků.
- Zaměřují se na ty poznatky a činnosti, které může žák v budoucnu využít.

Druhou skupinu výukových metod Čapek nazval edukačně defenzivní, které jsou pojmenované podle reakce žáků na tento typ činnosti, tj. nezájem, ztráta motivace, stres, nekázeň apod. Vyznačují se především tím, že přeceňují roli učitele a potlačují aktivitu žáků. Patří sem tradiční výukové metody, jako je frontální výuka, výklad, řízená diskuze. I tyto metody mají v edukaci žáků své opodstatněné místo. Neměly by však převládat nad výukovými metodami podporujícími (suportivními).

4.6 Osobnost učitele

Existuje mnoho technik, které napomáhají učitelům v zajištění patřičné kázně. Avšak s přihlédnutím k množství různých variant kázeňských situací za různých okolností, které musí učitel řešit, se zdá být obtížné dané techniky správně a včas použít. Ať je pedagog sebevíc připraven technicky čelit nekázní, dřív nebo později se dostane do situace, kdy si bude muset opřít o své mravní zásady, postoje a hodnoty (Grecmanová, 2008). V takových situacích právě tyto složky osobnosti zásadně ovlivňují, jakým způsobem pedagog kázeňskou situaci vyřeší.

4.6.1 Hodnoty učitele

Pokud chceme analyzovat, co stojí za projevy chování pedagoga při hodině, zjistíme, že v základu se jedná zejména o hodnotový systém, který ovlivňuje to, jakou taktiku pedagog při vyučování použije. Konkrétně se jedná zejména o pozitivní vztah k profesi, který

podmiňuje způsob, jakým bude učitel schopen vypořádat se s dalšími kázeňskými výzvami v budoucnosti. Pokud učitel nevěří ve své schopnosti, nemění nic na tom, jakým způsobem vzdělávání probíhá a profesně se nikam neposouvá. Pokud bude učitel vnímat svou práci jako poslání, je mnohem větší šance, že se to na kázeňské situaci pozitivně projeví. (Petty, 2013).

4.6.2 Postoje

Rovněž bývá často kladen důraz na důležité postoje učitelů jako empatie, citlivost a schopnost přijetí žáků jako individualit s jejich přednostmi a chybami. Z hlediska kázně je také důležité, aby se ke kázeňským situacím přistupovalo bez přetvářky, autenticky a aby ve všech svých postojích projevovali určitou stálost (Grecmanová, 2008).

4.6.3 Osobnost jako pozitivní vzor

Učitel a jeho osobnost má na vzdělávání žáků třikrát až čtyřikrát větší vliv než kterýkoliv jiný vzdělávací faktor (Petty, 2013). Z hlediska opatření na podporu kázeňské a výchovné situace, je nutné pracovat na posílení těch složek osobnosti učitele, které budou jeho žáci vnímat jako vzor, který je hodný následování.

Inspiraci je možné hledat v desateru zásad dobrého učitele od Čapka (2014):

- 1) Učitel by měl být pro žáky učitelem, tzn. zastávat stanovené znaky a strukturu chování typické pro roli učitele.
- 2) Učitel by měl být spravedlivý, jednat s rozvahou a racionálně. Tím učitel žáky udržuje v jistotě, protože ví, s čím mohou od učitele počítat.
- 3) Učitel by měl být zábavný a dávat prostor pro humor a veselé zážitky, i když budou směřovány na osobu učitele.
- 4) Učitel by měl být přesný a dochvilný a tím žákům dávat správný vzor.
- 5) Učitel by měl být pomocnou rukou pro žáky ve vzdělávání a v nápravě chování, ale měl by i přenechat žákům zodpovědnost za svoje výsledky ve vzdělávání a za následky svého chování.
- 6) Učitel by měl své žáky motivovat, vysvětlovat jim výhody vzdělávání a sebevzdělávání a nabízet jim zajímavou práci a činnosti. K tomu mu pomůže, pokud bude přemýšlet o své práci a sebevzdělávat se.

- 7) Učitel by měl být pečlivý, pořádný a důsledný, zejména si náležitě připravovat výuku a dodržovat své slovo.
- 8) Učitel by měl mezi žáky i mezi sebou a žáky pěstovat rovnocennou a zdvořilou komunikaci, tzn. neužívat manipulativní jednání, nepodsouvat vlastní názory, netolerovat vulgarismy ad.
- 9) Učitel by měl mít rád své žáky a chovat se k nim s pochopením a empatií.
- 10) Učitel by se měl k problémům stavit rozhodně, nenechat se vyvést z míry. K tomu učiteli pomůže, když se bude co nejvíce zajímat o žáky i dění ve třídě.

Podobné desatero si stanovil ve své knize i Bendl (2011). Píše zde o charakteristikách učitele, které napomáhají k ukázněnosti žáků. Většina z daných charakteristik je zahrnuta ve výše zmíněném desateru. Jako doplněk můžeme uvést ještě charakteristiky jako užívání ukázněných symbolů a sebevědomé vystupování.

4.7 Specifické triky pro zajištění kázně

Kyriacou (2012) se ve své knize věnuje dalším strategiím, které pomáhají učitelům získat a udržet kázeň. Mezi ně patří například: systematické sledování chování žáků (monitorování žáků), které učitel zaznamenává a pak vyhodnocuje; příslib odměny, pokud se žák bude chovat podle domluvy po určitou dobu; zajištění si podpory rodičů.

Jako další prostředek k ukázněvání žáků mají učitelé v mnohých školách ve Velké Británii možnost poslat žáky, kteří vyrušují, do speciálního zařízení. Žák má tudíž příležitost se uklidnit, uvědomit si svůj prohřešek proti pravidlům a vrátit se zpět do vyučování.

O výše zmíněných strategiích a jejich použití rozhoduje většinou více lidí, nejen samostatný učitel.

Poslední strategie, kterou Kyriacou uvádí, se týká pouze učitele a jeho přístupu ke kázni. Nazývá ji pozitivní vyučování a spočívá v tom, že učitel odměňuje žádoucí chování žáků a neodměňuje nebo trestá nežádoucí chování žáků. Aby učitel mohl takový přístup zavést, musí si stanovit, které projevy chování jsou žádoucí a se kterými je třeba se vyrovnat. Učitel na základě tohoto seznamu pravidelně chválí či jinak odměňuje projevy žádoucího chování a průběžně připomíná třídní pravidla. Klade se důraz na užívání pochvaly a odměn pro navození lepšího chování a jeho upevnění, tresty se používají zřídka.

Určitě každý učitel má své finty nebo „zázračné“ prostředky, které jim většinou zabírají při zajišťování kázně ve třídě. Do takových učitelských triků a strategií, které

předchází nežádoucímu chování, bychom mohli zařadit např. poklesnutí hlasem, procházení třídou, navázání očního kontaktu, přesazování žáků, oslovování žáků křestními jmény, kladení otázek celé třídě, projevování zájmu o žáky a jejich názory, potřeby a pocity aj. (Bendl, 2004a). Jsou to zejména takové kázeňské prostředky, které jsou zaměřené na získání pozornosti žáků.

Mimo výše uvedené triky, které působí spíše preventivně, může učitel ovlivnit již vzniklou nekázeň tzv. specifickými učitelskými triky. Do této kategorie bychom mohli zařadit např. získání si problémových žáků na svoji stranu, navržení řešení nekázně samotným žákem, odstranění předmětu sporu, odvedení pozornosti (např. zpěvem), užití žertu nebo lehké ironie, předstírání zápisu o přestupku žáka na zvláštní papír, záměrné vyvolání šoku, stanovení slibu žáka k učiteli, výměna rolí mezi učitelem a žákem, bodový systém a mnoho dalších.

Ačkoliv se zmíněné triky mohou překrývat s jinými skupinami kázeňských prostředků, jejich výjimečnost spočívá v tom, že poukazují na zkušenosti a vynalézavost některých učitelů v oblasti kázně. (Bendl, 2004a)

5 Shrnutí poznatků

Ve své teoretické části jsem se snažila vymezit pojem kázeň z různých úhlů pohledu. Je-li naším vzdělávacím cílem připravit žáky kvalitně na budoucí život v dospělé společnosti, je na kázeň nutno pohlížet jako na prostředek k dosažení tohoto cíle. Z tohoto úhlu pohledu budeme pro další účely kázeň vnímat jako vědomé dodržování písemně nebo ústně zadaných norem. Zatímco na definici školní kázně nepanují jednotné názory, její funkce jsou jednoznačné. Kázeň zvyšuje efektivitu učení, chrání žáky, připravuje je na život v dospělé společnosti a pomáhá jim rozvíjet jejich osobnost.

Projevy nekázně mohou mít mírnější charakter, jako mluvení bez vyvolání, vyrušování a nepozornost, které lze odstranit poměrně snadno. Vážnější projevy, jako agrese a neposlušnost, již vyžadují speciální zacházení. Důležité je si uvědomit, zda tyto projevy přinášejí riziko pro daného jedince nebo společnost. Potom je nutné takovýmito případům věnovat zvláštní péči, případně se poradit s odborníky.

Stejně projevy chování mohou mít u dvou různých žáků jiné příčiny. Na žáka v jeho životě působí mnoho faktorů, které formují jeho jednání. Učitel by se měl vždy snažit zjistit, jaké příčiny k danému nevhodnému chování vedou, aby mohl ono chování vhodně modifikovat, případně odstranit. Na nekázeň má velký vliv např. genetika, výchova v rodině, společenský tlak, zdravotní stav a aktuální nálada.

O nekázní zároveň víme, že je jednou z položek třídního klimatu, na jehož tvorbě se podílí zejména učitel a žáci. Jeden ze základních způsobů jak ovlivnit kázeň je vytvořit pozitivní klima celé školy a třídy. Učitel je při tom vždy důležitým činitelem.

Z tohoto důvodu jsem se snažila ve své práci zaměřit na různé způsoby, kterými učitelé mohou ovlivňovat kázeň ve výuce. K tomuto účelu jim slouží mnoho kázeňských prostředků, které se mezi sebou mohou kombinovat a vzájemně se ovlivňovat. Tento vliv je zřejmý na příkladu, který uvedl Čapek (2010). Ten říká, že pokud mají žáci v učiteli vzor, trest od něj vnímají víc jako možnost nápravy než jako projev nenávisti. I pochvalu přijme žák lépe od člověka, kterého má rád, než od člověka, kterého nerespektuje.

Mnoho autorů odborné literatury uvádí rozdílné pohledy na způsob a četnost užívání kázeňských prostředků v závislosti na tom, z jakého kulturního prostředí pocházejí, jakým způsobem výuky prošli nebo které prostředky sami vyzkoušeli. Stejně rozmanitými způsoby nahlíží na kázeň i učitelé, kteří svojí praxí a osobitými přístupy mnohdy formují doplňující metody na zajištění kázně. Otázkou zůstává, jakým způsobem se konkrétní užití přístupů k

nekázní projeví na postojích žáka ke kázni. Na tuto otázku budeme hledat odpověď v praktické části diplomové práce.

II Praktická část

Praktická část práce je zaměřena na vnímání nekázně z pohledu učitelů a žáků na prvním stupni ZŠ. Vzhledem ke zvolenému tématu je žádoucí, aby bylo při výzkumném šetření použito kvalitativní metodologie, která umožní lépe zpracovat, případně propojit konkrétní pohledy. Nezanedbatelnou motivací pro volbu kvalitativního výzkumu je i fakt, že při samotné realizaci často dochází k ovlivnění výzkumníka. Téma práce je motivováno především kázeňskými problémy z praxe začínajícího učitele, proto je žádoucí, aby se badatel stal součástí výzkumného šetření a mohl získané poznatky dále využít.

1 Plánování

1.1 Cíle výzkumného šetření

Cílem navrhovaného výzkumného šetření je zjistit, zda a jakým způsobem ovlivňují užití konkrétní výchovné styly učitele reflexi nekázně jeho žáků. Výsledky zkoumání tedy mohou blíže podhalit to, jakým způsobem žáci vnímají kázeň v závislosti na tom, jakým způsobem je vyučují a vychovávají jejich učitelé.

Výzkumné šetření přináší význam zejména pro individuální potřeby výzkumníka a jeho současnou i budoucí praxi, kdy mu může pomoci ve volbě vhodných budoucích kázeňských prostředků při vyučování. Důraz bude kladen na takové prostředky, které v žácích pěstují pozitivní vnímání kázně pro jejich budoucí seberozvoj.

1.2 Klíčové koncepty

Výzkumný problém, který zamýšlíme zkoumat, představují výchovné styly učitele ve vztahu k tomu, jakým způsobem si žáci uvědomují svou nekázeň. Výchovnými styly učitele rozumíme takový souhrn chování učitele, který je učitel schopen reflektovat. Výchovné styly budeme zkoumat skrze komunikaci učitele se žáky, kterou hodláme sledovat prostřednictvím situací, při kterých dochází k porušení kázně. Tyto situace rozdělujeme na vyučovací proces a přestávky. Učitelem rozumíme takového pedagoga, který má třídnictví na prvním stupni základní školy. Porušením kázně pro dané výzkumné šetření rozumíme takové chování žáků,

při kterém dochází k vědomému porušení dohodnutých třídních pravidel mezi pedagogy a žáky.

1.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka vychází z tématu našeho výzkumného šetření a zní:

Ovlivňuje užití konkrétních výchovných stylů učitelů reflexi nekázně jejich žáků? Pokud ano, lze je konkretizovat a ty pozitivní doporučit jako příklad dobré praxe?

Na základě výše zmíněného otázky jsme se rozhodli stanovit následující dílčí výzkumné otázky:

- 1) V čem se liší jednotlivé vnímání kázně učitelů?
- 2) Jaký je rozdíl ve vnímání nekázně učitelů při vyučování a o přestávce?
- 3) Jaké výchovné styly mají jednotliví učitelé?
- 4) Jakým způsobem vnímají žáci nekázeň v jednotlivých třídách?

2 Vlastní průběh výzkumného šetření

2.1 Použité metody

Ve výzkumném šetření budou použity kvalitativní výzkumné metody polostrukturovaného rozhovoru, vycházejícího z již předpřipravených otázek. Rozhovory budou nahrávány formou audio záznamu a následně budou přepsány do textové podoby. Rozhovorů se zúčastní jak učitelé, se kterými bude probíhat šetření na základě individuálního rozhovoru, tak i jejich žáci. Kvůli nízkému věku účastníků z řad žáků jsme v jejich případě zvolili metodu skupinového rozhovoru. Ten se jeví pro tuto věkovou skupinu žádoucí, neboť žáci se cítí bezpečněji, jsou si mezi svými spolužáky jistější a nemají pocit mocenské převahy výzkumníka (Švaříček, 2007).

Cílem rozhovoru s učiteli bude na základě jejich odpovědí vyhodnotit:

- jak vnímají kázeň (nekázeň),
- jaký používají výchovný styl.

Cílem rozhovoru s žáky bude zjistit:

- jejich vnímání nekázně.

Tyto odpovědi nám pomohou zodpovědět dílčí výzkumné otázky. Porovnáním pohledů na kázeň v příslušných třídách potom získáme odpověď na hlavní výzkumnou otázku.

Rozhovory s učiteli budou doplněny dotazníkem zaměřeným na jejich postoje k žákům a budou sloužit pro dokreslení jejich výchovných stylů. Jedná se o dotazník pro sebeanalýzu učitele publikovaný v zahraniční literatuře (Petty, 2013).

Nezanedbatelným zdrojem informací budou i poznámky z výzkumného deníku badatele, které budou reflektovat rozhovory s žáky. Jelikož se jedná o kvalitativní výzkum, je autorův vhled rovněž nezbytný.

Domníváme se, že nám rozsah a rozmanitost zmíněných metod umožní zachytit autentické výpovědi účastníků výzkumného šetření, a tím nám zprostředkují širší vhled do dané problematiky.

2.2 Struktura rozhovoru s učiteli

K získání dat bylo využito polostrukturovaného rozhovoru s předem připravenými otázkami. Jednotlivé odpovědi umožňoval tazatel dále rozvíjet v případě, že se učitel rozhovořil o zajímavých tématech. Rozhovor obsahoval devatenáct otázek, se kterými se učitel mohl seznámit předem. Záměrem tohoto kroku bylo odbourat obavy učitelů.

Kromě otázek, pomocí kterých lze zkoumat výzkumný problém, zahrnoval rozhovor v úvodu ještě několik otázek k navození příjemné atmosféry a důvěry mezi výzkumníkem a učitelem. Tyto otázky se zaměřovaly na učitelovu minulost, průběh jeho praxe a spokojenost s jeho prací. V závěru byl ponechán učitelům prostor pro doplnění faktů a témat, která byla pro ně důležitá. Tento prostor byl do rozhovoru zařazen v průběhu výzkumného šetření na podnět jednoho z účastníků.

Na začátku výzkumného šetření jsme vymezili kázeň jako vědomé porušování dohodnutých třídních pravidel. Vnímání nekázně jsme tedy zkoumali v kontextu této definice. Z tohoto důvodu se v rozhovoru zaměřujeme především na psaná i nepsaná třídní pravidla a jejich důležitost pro jednotlivé učitele.

2.3 Struktura rozhovoru s žáky

Rovněž v tomto případě bylo použito polostrukturovaného rozhovoru s předem připravenými otázkami. S žáky probíhalo šetření formou skupinového sezení, kdy se výzkumník ptal na jednotlivé otázky a žáci postupně odpovídali. Tato metoda umožňuje rozvíjení odpovědí žáků v mnoha směrech. Na druhou stranu se může stát, že u neprůbojných žáků dojde k pouhému kopírování odpovědí.

Rozhovor s žáky obsahoval deset otázek. Ty opět zahrnovaly úvodní otázky pro navození důvěry. Při koncipování otázek jsme vycházeli z domněnky, že pro žáky na prvním stupni bude velmi těžké reflektovat nekázeň. Z tohoto důvodu otázky zaměřené na nekázeň ve třídě zaměňujeme za otázky týkající se porušování stanovených dohod a pravidel. V případě nepochopení se doptáváme na vnímání zlobení dětí.

2.4 Dotazník pro sebeanalýzu učitele

Pro dokreslení výchovného stylu učitele jsme použili již vytvořený dotazník (Petty, 2013), který nám poskytuje informaci o tom, jaký postoj k žákům učitel má. Dotazník obsahuje celkem dvacet čtyři otázek. Učitelé vyjadřovali souhlas či nesouhlas s výrokem prostřednictvím škál, které nabývaly čtyř hodnot (určitě ano, spíše ano, spíše ne, určitě ne). Na základě jejich odpovědí jim byly přiděleny kladné i záporné body dle referenční tabulky, které určovaly míru důvěry v žáka a jeho schopnosti se učit. Kladné body znamenaly kladný vztah k žákům.

2.5 Výběr účastníků a průběh šetření

Při výzkumném šetření výchovných stylů učitelů bylo vzhledem k cíli a náročnosti na čas určeno, že bude studováno přibližně pět třídních učitelů a reprezentativní vzorek jejich žáků z běžných plně organizovaných základních škol.

Výzkumného šetření se nakonec zúčastnilo šest třídních učitelů a vzorek jejich žáků ze dvou běžných základních škol městského typu v Trutnově. Město a místo bylo zvoleno s ohledem na množství badatelových kontaktů získaných v minulosti, neboť bylo snazší získat důvěru v místě bydliště.

K výběru účastníků jsme zvolili metodu záměrného výběru.

Učitelé byli voleni zejména na základě osobních zkušeností výzkumníka s pedagogy (tři ze šesti učitelů) a ostatní byli zvoleni dle doporučení od jejich ředitelů. Důležitým kritériem bylo třídnictví daného učitele na prvním stupni základních škol a ochota účastníků poskytnout rozhovor.

Žáci byli voleni podle příslušnosti k dané třídě, podle etických kritérií (tj. dodaný informovaný souhlas od rodičů) a ochota žáků zúčastnit se rozhovoru. Ve většině případů výzkumného šetření s žáky bylo kvůli povaze skupinového rozhovoru a časových možnostech žádoucí vybrat menší počet účastníků, tj. od pěti do desíti.

Z tohoto důvodu jsme byli připraveni i na variantu, že výše zmíněná kritéria bude splňovat více žáků, než můžeme do výzkumného šetření přijmout. Abychom zamezili subjektivnímu pohledu učitele, volili jsme žáky náhodně. Tato situace však nastala pouze v jednom ze šesti případů.

Tabulka 1 Účastníci – třídní učitelé

Jméno účastníka	Věk	Vzdělání	Délka praxe	Třída s třídnictvím	Délka třídnictví v dané třídě*	Počet žáků ve třídě (ch/d)	Datum rozhovoru
Eva	50	VŠ – 1. stupeň + výtvarná výchova	20	3.	0,5	24 (11/13)	10. 2. 2015
Věra	47	VŠ – 1. stupeň + základy techniky	20	3.	2,5	26 (12/14)	10. 2. 2015
Jiřina	53	VŠ - 1. stupeň + pracovní vyuč.	27	5.	4,5	28 (12/16)	11. 2. 2015
Zdena	63	VŠ – 1. stupeň + tělesná výchova	36	2.	1,5	10 (5/5)	11. 2. 2015
Nikola	49	VŠ – 1. Stupeň	25	4.	1,5	24 (14/10)	11. 2. 2015
Anna	51	VŠ - 1. stupeň + hudební výchova	22	3.	2,5	25 (12/13)	13. 2. 2015

ch...chlapců; d...dívek

Tabulka 2 Účastníci – žáci

Název třídy dle třídního učitele	Celkový počet účastníků	Počet chlapců	Počet dívek	Průměrný věk*	Třída	Datum rozhovoru
Třída Jiřiny	9	6	3	10	5.	11. 2. 2015
Třída Věry	1	1	0	9	3.	12. 2. 2015
Třída Anny	6	2	4	8	3.	12. 2. 2015
Třída Evy	5	2	3	9	3.	13. 2. 2015
Třída Nikoly	5	2	3	10	4.	13. 2. 2015
Třída Zdeny	6	2	4	8	2.	13. 2. 2015

* zaokrouhлено na celá čísla

2.6 Záznam a přepis dat

Všechny rozhovory provedené v rámci výzkumného šetření byly nahrávány na diktafon a následně přepisovány ve formě doslovné transkripce. Texty nebyly oprostěny od dialektu ani chyb ve větné skladbě z důvodu zajištění větší autentičnosti (Hendl, 2005).

2.7 Časový harmonogram

Září 2014 – prosinec 2015

Teoretická průprava, načítání odborné literatury.

leden 2015

Příprava podkladů, sestavení rozhovoru, kontaktování škol a oslovení učitelů.

Únor 2015

Výběr účastníků výzkumného šetření a jeho realizace ve dvou vybraných základních školách v Trutnově.

Únor – duben 2015

Přepis rozhovorů, zpracování získaného výzkumného materiálu, analýza výsledků a jejich interpretace, zapsání zjištěných poznatků.

2.8 Etika výzkumného šetření

Aby byla zajištěna důvěrnost výzkumného šetření byla změněna jména všech osob, které se na rozhovorech podílely. Veškeré citlivé údaje o subjektech jsou tak zmíněny v anonymním kontextu, aby jednotlivé účastníky nebylo možné na základě sdělených informací dopátrat. Vzhledem k povaze rozhovorů bylo na jejich etické vlastnosti nahlíženo jako na samozřejmé. Informovaný souhlas zákonného zástupce byl nutnou podmínkou pro účast nezletilých žáků na výzkumném šetření.

3 Analýza dat

K tomu, abychom mohli odpovědět na naše výzkumné otázky, potřebujeme zjistit:

- 1) jak učitelé vnímají kázeňskou situaci své třídy,
- 2) jaké mají konkrétní učitelé výchovné styly a postoje k žákům,
- 3) jak žáci vnímají kázeňskou situaci své třídy.

Vnímání kázeňské situace učiteli zjišťujeme prostřednictvím analýzy rozhovorů a porovnávání odpovědí učitelů mezi sebou.

K zjištění výchovných stylů konkrétních učitelů nám slouží podrobná analýza individuálních odpovědí učitelů spolu s dotazníkem sebeanalýzy učitele.

Abychom mohli odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, musíme zároveň analyzovat rozhovory žáků a zjistit převažující názory jednotlivých tříd na nekázeň.

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku získáme vyhodnocením vztahu mezi bodem dva a tři.

3.1 Analýza rozhovorů s učiteli

Při analýze byly postupně srovnávány jednotlivé odpovědi všech učitelů na otázky. V odpovědích jsme hledali vyjádření, která měla podobný, rozdílný nebo výjimečný charakter. Při analýze bylo využito techniky primitivního kódování, kdy byly tematicky podobné odpovědi zařazeny do stejných kategorií.

1) Jak byste popsala kázeňskou situaci ve Vaší třídě (v porovnání s jinými třídami)?

Na první otázku většina učitelů odpovídá v pozitivním duchu. Pět ze šesti učitelek bylo spokojených nebo spíše spokojených s kázeňskou situací ve třídě. Pouze Nikola uvedla, že v porovnání s její minulou třídou vnímá svoji současnou jako „slabší třídu“ a poukazuje při tom na slabou diagnostiku poruch učení. „*Tady je... jestli jedna třetina takových dobrých dětí, tak další dvě třetiny jsou s minimálně nějakými vadami. Oficiálně 5 jich je šetřených, ale chtělo by to víc. Rodiče nesouhlasili se šetřením.*“

Jiřina sice uvádí, že dostala na starosti „*takovou mimořádně hodnou třídu*“, ale zároveň se svěruje, že kázeňská situace se zhoršila ve třetí třídě, kdy přibyli žáci z rozpuštěné speciální třídy a později i další hyperaktivní žák. Připomíná také, že na žáky po desátém roce

života již nemá jako pedagog takový vliv: „*Ta věková kategorie už prostě... co nenaučíte dobře v první a druhý, už nejde tak dobře.*“

Zdena se zmiňuje o problematické minulosti v první třídě, kdy bylo nutné dětem nastavit pravidla, ale o současné kázeňské situaci se vyjadřuje kladně. Stejně tak i Věra zdůrazňuje význam třídních pravidel na vliv na kázeň: „*Kázeňsky na tom nejsou úplně špatně, protože pravidla neustále opakujeme. Čekám tak dlouho, než se pravidla naplní.*“

2) Řešila jste někdy závažnější přestupek ve Vaší třídě? Jaký?

Většina účastníků si nevybavuje zásadnější kázeňské přestupky z nedávné doby, ale rozpomíná se více směrem do minulosti. Jiřina relativně nedávno řešila krádeže žačky ze sociálně slabého prostředí a její opakované útoky z domova, kdy se na nalézání řešení spolupodílí s psychologem i rodinou. Nepodařila se nalézt příčina nekázně ani řešení. Dalším závažným přestupkem byla šikana. „*...kupodivu takový jako by navenek pěkný holčičky šikanovaly jiný holčičky, že nejsou dost dobře oblečený až do stadia, že ty holčičky se bály chodit do školy.*“ Jiřina si cenila především příkladné spolupráce s rodinami agresorů i obětí.

Nikola se od ostatních lišila tím, že za závažnější přestupek považovala lži a zapírání žačky po prokázáném podvodu s testem. Situaci řešila úspěšně s rodiči. Stejně jednala i v případě začínající šikany, kdy žák pravidelně verbálně útočil na děvče, které do něj bylo zamilované. Spoluprací se školním psychologem se podařilo zjistit příčinu a odstranit ji a tím i nežádoucí chování. Rodina kladla velké ambice na výkon žáka a tento tlak se podařilo otupit tím, že se žák začlenil do týmu stolního tenisu, v důsledku čehož se zlepšila jeho kázeň.

Anna uvedla jako významný přestupek útěk dvou žáků z vyučování, kdy utekli ze společné třídní procházky. Oba pocházeli ze sociálně slabého prostředí a Anna nemá pocit, že by se sníženou známkou z chování jejich kázeňské povědomí zlepšilo.

Eva se zmiňuje o agresivitě žáka v rámci diagnózy ADHD „*s agresivnějšími poruchami chování.*“ Situace se vyřešila poté, co byl do třídy přiřazen asistent pedagoga.

3) Zkusila byste stručně popsat neukázněného žáka?

Odpovědi na tuto otázku se poměrně výrazně lišily dle osobností účastníků.

Eva a Anna se v odpovědi do značné míry shodly. Dívají se na kázeň prostřednictvím pravidel, proto i nekázeň vidí v tom, když žáci porušují daná pravidla.

Nikola vnímá neukázněného žáka jako takového, který opakovaně nerespektuje pokyny zadané učitelem, což bychom mohli interpretovat jako opakované nerespektování učitelovy autority.

Věra se na věc dívá z hlediska třídy, žáků. Pokládá tedy za neukázněného žáka takového, který ruší výuku. *„Dá se tolerovat to, že žák kouká z okna, ale nedá se tolerovat to, že do něčeho ťuká a tím ruší celou třídu.“*

Jiřina a Zdena popisují neukázněného žáka prostřednictvím výčtu jednotlivých nežádoucích projevů chování, např. nadměrné sebe prosazování, vykřikování, agrese ke spolužákům aj. Jiřina přitom zdůrazňuje funkci rodiny jako zásadního činitele, který ovlivňuje jejich nekázeň. *„Neukázněný žák není nikdy sám od sebe neukázněnej, nikdy se nenarodí neukázněnej. Vždycky je důsledkem těch poměrů doma.“*

4) Zkusila byste stručně popsat ukázněného žáka?

Učitelky Eva a Anna odpovídaly na otázku opakem neukázněného žáka, tudíž takového, který respektuje daná pravidla.

Dle Nikoly je ukázněný žák takový, který zná a respektuje svoje hranice.

Ostatní vnímají ukázněného žáka spíše jako takového, který si při jejich porušení uvědomí svůj přečin a snaží se to napravit. Věra: *„Žák, který když se zapomene a poruší pravidla, tak mu to stačí říci povšechně, on to pochopí a jde od toho.“* Jiřina: *„...já si představuju ukázněnýho žáka tak, že se chová jako dítě, ale když mu řeknu: „Přestaň,“ tak přestane.“* Zdena: *„Když si to uvědomí, že teď udělal něco špatně, uvědomí si to, nebo přebere v tý své hlavě a přijde sám a řekne: „Asi jsem to nezvládl, udělal jsem to špatně, pokusím se to nějak napravit.“ Sice je to číslu, ale uvědomuje si, kam až může.“*

5) Co si myslíte, že nejvíce ovlivňuje kázeň žáků při vyučování (jaké faktory)?

Většina účastníků (čtyři ze šesti) se shodla, že kázeň žáků nejvíce ovlivňuje, jak moc je učitel dokáže výukou zaujmout, aby se nenudili. Věra: *„Pokud se nuděj, tak budou zlobit...Oni to zatím neumějí dát najevo jinak, než že začnou vyrušovat a podobně.“* Zdena: *„Jak se říká: Kdo si hraje, nezlobí.“*

Učitelka Jiřina zmínila, že kázeň nejvíce ovlivňuje učitelův smysl pro humor a důslednost ve smyslu měření každému žákovi stejným metrem.

Všech těchto pět učitelů přiznává, že kázeň může nejvíce ovlivnit učitel. Učitelka Anna si myslí, že kázeň ve výuce nejvíce ovlivňuje rodinné klima a osobnost žáků. Na důležitost rodiny poukazuje i Jiřina, která zdůrazňuje nutnou spolupráci s rodiči, aby

pochopili její morální zásady a nebyli mezi sebou v rozporu. Domnívá se, že z nejednotného přístupu učitelů a rodičů vznikají kázeňské problémy žáků.

6) Máte osvědčené (zaručené) způsoby, které Vám pomáhají zajistit kázeň ve třídě? Jaké?

Eva a Anna uvedly shodně jako hlavní trik propracovaný hodnotící systém, kdy jsou dětem přidělovány body, pochvaly, razítka nebo bonbóny jako motivace pro jejich budoucí žádoucí jednání. Po určitém časovém období pak učitel nebo sám žák hodnotí svou kázeň.

Podobně Zdena zavedla jako motivaci pro žáky funkci velitele třídy, který má určitá privilegia. *"Funkce velitele a sebehodnocení se nám osvědčuje. Velitel hodnotí děti a pak každý zhodnotí sám sebe. On pochválí Marušku, že pěkně četla, a támhleta byla hodná a tenhle pěkně počítal."*

Z rozhovorů je také patrný důraz na vysvětlení přestupku, funkční se jeví popsání přirozených důsledků kázeňských přestupků. Polovina účastníků se rovněž shoduje, že je dobré měnit činnosti a v případě výraznějšího výskytu nepozornosti zařadit „relaxační chvílku“ nebo úplně změnit styl výuky. Například Evě funguje následující postup: *„My máme, že když se řekne slovo „sluníčko“, tak děti, ať dělají, co dělají, píšou, čtou, nebo mají nějakou činnost, tak si musí pěkně sednout, dát obě ručičky nahoru, podívat se na mě a ten poslední bod je, že se na mě musí usmát. Tím pádem si uděláme i lepší náladu.“*

Do výčtu kázeňských prostředků můžeme zařadit tradiční pochvalu, motivaci, ale i trest, poznámku, psaní e-mailu rodičům, hlasité okřiknutí. Nikola uvádí, že nejúčinnějším způsobem je houknout, Eva zase klade důraz na pochvalu a motivaci. Anna uvádí, že se jí osvědčuje využívat různých forem kázeňských prostředků, podle situace a vždy přemýšlí, jak třídu něčím překvapit.

Jako speciální trik na zajištění kázně uvádí Anna například zazvonění nebo zacinkání na hudební nástroj, které přitáhne žákovi pozornost. Jiřina zmiňuje použití humoru jako výrazného prvku v komunikaci. Nikola využívá možnosti mít každý týden třídnickou hodinu, kdy si bere pokaždé trochu jinou skupinu žáků. Dle své zkušenosti často odděluje chlapce a děvčata a pracuje jako moderátor jejich konfliktů. *„Já říkám například: Holky si na vás nestěžovaly, i když tam nějaká maličkost byla. A najednou si přestali kluci stěžovat taky a vyřešil se ten latentní konflikt, který tam byl ve třídě. Takže já jsem zmírnila jejich napětí, malinko jsem zalhala, ale pro dobro věci.“*

7) Jsou nějaké kázeňské přestupky, se kterými jste si nevěděla rady (nevěděla jste, jak je řešit)? Pokud ano, popište je. Podařilo se Vám je vyřešit?

Učitelé ve třech případech uvedli, že si nevěděli rady především s chováním rodičů žáků. Krádeže, útky z domu nebo neustálá nepřipravenost z domova jsou hlavními kázeňskými prohřešky, na které učitelky nenašly recept. Nežádoucí rodinné prostředí figurovalo i v případě útěku žáků z vyučování, kdy Anna nezapomněla zmínit pozitivní východisko z dané situace. Sice nevěděla, jak útek řešit, ale vzala si ze situace ponaučení a spolu s paní ředitelkou vypracovaly postup, jak se při podobných situacích zachovat v budoucnu.

Věra se zamýšlela především nad svojí nezkušeností v minulosti, kdy neměla k dispozici dostatek metod, jak čelit nekázni. V současnosti vnímá svoji situaci o mnoho lépe než před absolvováním konkrétních školení na zajištění kázně ve třídě. *„Na tom školení jsem měla opravdu pocit, že nás o tyhle konkrétní věci na fakultě ochudili.“*

8) Máte ve třídě stanovená pravidla chování? Pokud ano, jaká?

Dvě učitelky (Jiřina, Nikola) na otázku zpočátku odpovídají záporně, nakonec se o pravidlech rozhovoří. Je patrné, že v jejich třídě pravidla nemají písemnou podobu, ale spíše formu mravního kodexu, který učitelka předává žákům prostřednictvím osobních pohovorů.

Jiřina: *„Pravidla rozhodně na žádný dveře nenalepuju, nemám to ráda, nelíbí se mi to, protože ty děti ty pravidla stejně nečtou, to je jenom předvádění učitelky, že je dobrá, ale nepomůže to dětem....samozřejmě musej dodržovat běžné pravidla lidského života. Musej se k sobě chovat hezky, musej svačit, musí hledět na pořádek, na svý věci...“* Nikola: *„Já nemám klasicky nastavená pravidla, prostě jsem od toho upustila. Místo toho si o tom povídáme a vysvětlujeme si pojmy. Je důležité to prožívat...oni se tím musí stát a ne se naučit chápat, to smím a to ne. Ten prožitek je trvalý... Ale stále jim opakuji: neskákej do řeči, počkej, vydrž...“* Z dalšího rozhovoru s učitelkou poté vyplývá, že základním požadavkem Nikoly je, aby žák neomezoval prostor druhého žáka.

Ostatní učitelky mají ve třídě stanovená pravidla ústně i písemně. Písemná pravidla mají vyvěšená ve třídě. Dle odpovědí účastníků bychom mohli pro tyto účely rozdělit pravidla na ta, která zajišťují žákům bezpečí (např.: neběhej ve třídě, neper se), komunikační (např. mluví ten, kdo má slovo, hlásíme se o slovo), etická pravidla (např.: zdravíme, jsme k sobě slušní) a organizační pravidla (např.: kdy chodit do školy, používání telefonů). Většinou vyvěšená pravidla obsahovala všechny zmíněné kategorie, jen pravidla paní učitelky Anny a Zdeny neobsahovala pravidla organizační. Psaná pravidla se pak lišila zejména v počtu (od

šesti do sedmnácti), zpracování (zapsaná do libovolného obrázku, vypsána a vysvětlená obrázkem nebo pouze vypsána) a jejich formulaci (např. nevykřikujeme x mluví jen ten, kdo má slovo).

9) Jak se žáci mohou dozvědět o pravidlech chování ve třídě?

Ve třídách, kde jsou vytvořena psaná pravidla, se žáci o daných pravidlech mohou dozvědět jejich přečtením, neboť je mají vyvěšené ve třídě na viditelném místě. Učitelky však uvádí, že třídní pravidla (psaná i nepsaná) s nimi projednávají i slovně a často vysvětlují jejich význam. Paní učitelka Eva se domnívá, že je žáci již mají zažitě. „*Tím, že nám to tak vplynulo z klima třídy a že jsme si je utvořili všichni dohromady, tak je mají v sobě.*“

Věra ještě uvádí jako další možnost, jak se žáci mohou dozvědět pravidla, přečtením si školního řádu na internetu. Zároveň však poukazuje na jeho nesrozumitelnost pro žáky.

Pravidla ve třídách učitelek Nikoly a Jiřiny se žáci mohou dozvědět prostřednictvím jejich osob a nápodoby vzoru chování. Jiřina: „*Pravidla se teda nedozvědí, na dveřích je nemáme, stále o tom mluvíme. Snažím se je velmi ovlivňovat, pět let je ovlivňuju.*“ Nikola pravidla opakuje podle potřeby jedince: „*Bud' to příště pochopí, nebo ne, a pokud to nepochopí, tak znovu zopakuj.*“

10) Jaké pravidlo si myslíte, že je nejdůležitější? Proč?

Eva a Jiřina vidí jako nejdůležitější pravidlo vzájemnou toleranci, respekt a ohleduplnost.

Anna uvedla jako nejdůležitější pravidlo „nevykřikujeme“. Uvádí, že pravidlo o nevykřikování vychází z pravidla být kamarád. „*...když jsem kamarád, tak nebudu vykřikovat...*“ ve smyslu, nebudu kamaráda rušit při jeho práci.

Zdena jako nejdůležitější vidí ochotu spolupracovat a komunikovat, zejména s učitelem.

Zajímavý přístup ukazuje ve své výpovědi Věra, která uvedla jako nejdůležitější pravidlo „práce na své osobní maximum“, které sice platí pro všechny, ale zároveň umožní učiteli jeho individuální posuzování.

Nikola nemá stanovená žádná pravidla, tudíž se spíše vyjadřuje k nejdůležitějšímu životnímu postoji, který by měl žák zaujmout. Jedná se o umění naslouchat. „*Když člověk naslouchá, vidí toho druhého a slyší toho druhého, zklidní se tím. Jinak potom spolupracuje.*“

Důležitost pravidla účastníci spatřují ve třech různých úhlech pohledu.

Někteří je vnímají z pohledu sebe jako učitele. Dodržování daného pravidla vidí jako podmínku pro to, aby mohli žáky něčemu naučit (Anna, Zdena).

Další je vnímají z hlediska třídy jako společenství, kdy díky dodržování pravidel budou žáci moci pracovat i ve velkém kolektivu, aniž by se vzájemně omezovali (Věra, Jiřina).

Poslední pohled je z hlediska samotného žáka, kdy učitel dodržování pravidla vidí jako nezbytný pro seberozvoj jedince a jeho další fungování ve společnosti (Eva, Jiřina).

11) Jaké pravidlo je podle vás pro žáky nejobtížnější dodržovat a proč?

Z odpovědí na první část otázky vyplynulo, že ve většině případů je nejdůležitější pravidlo pro učitele zároveň i nejobtížnější na dodržování pro žáky.

Věra a Jiřina uvádějí, že problém žáků spočívá zejména v hlídání sebe samého, v sebekontrolě.

Annina odpověď není jednoznačná. Spíše si stěžuje na zhoršení kázeňské situace v současnosti oproti minulosti. Jako příčinu uvádí společenské důvody a větší sebeprosazování žáků na úkor ostatních. „*Hned řeknou svůj názor, ať je to dospělý, nebo učitelka nebo kdokoliv. Připadá mi to, že to v těch rodinách taky takhle funguje.*“

Dva účastníci však vidí jako nejobtížnější pravidlo jiné, než to nejdůležitější. Eva se soustředí zejména na momentální problém žáků, což je neplnění domácích úkolů. To přisuzuje do jisté míry nedostatečnému vedení v rodině. Zdena uvádí jako nejobtížnější pro žáky pracovat soustředěně a v klidu. Vzhledem ke specializaci její třídy vyplývá problém zejména z vrozeného neklidu žáků a jejich diagnostiky.

12) Kdo se podílí na tvorbě pravidel ve třídě a kdo určuje jejich konečné znění? Mohou je žáci ovlivnit i během roku?

Ve třídách, kde mají pravidla vypsaná, vznikala daná pravidla spolupodílením žáků a učitelů. Anna stanovila pravidla, která stále platí, již na začátku první třídy, ke kterým v současné třetí třídě přidala pravidla ze školního řádu. U Zdeny daná pravidla netvořili současní žáci, nýbrž vznikly již z předchozích let. „*...pověsili jsme to, to už je spousta let, ale pořád je to aktuální.*“

Učitelé s vypsávanými pravidly také uvádějí, že konečnou formulaci většinou stanovují oni. Tři učitelky (Zdena, Věra, Anna) uvedly jeden z důvodů nízký věk žáků. Zdena: „*...konkrétní formu jsem tomu dala já, protože to byli prvňáci,...*“ Věra: „*Třeba v těch 1. ročnících to musím udělat, ale jak už se blíží páté třídě, tak už víc iniciativy nechávám na*

nich.“ Učitelům záleží na tom, aby byla pravidla srozumitelná, nebo aby se neopakovala. Eva uvádí, že formulaci pravidel upravuje pouze v případě, když jsou pravidla kostrbatá.

Dle Zdeny, Věry a Anny mají žáci možnost pravidla ovlivňovat, přidávat nebo ubírat, avšak neuvedly, že by žáci sami přišli s iniciativou něco změnit.

Eva jako jediná uvedla, že na začátku roku si vysvětlili a vyvěsili několik pravidel, které vycházely především z její iniciativy, po půl roce si je stanovili žáci sami. *„My jsme si je už říkali na začátku roku a teď jsme si je dali do kupy, takže děti vždycky řekly nějaké pravidlo, které u nás ve třídě platí a které by bylo dobré dodržovat. Ostatní to samozřejmě odsouhlasili, popovídali jsme si o tom a zapsali jsme si ho.“* Žáci mohou pravidla doplňovat (mají na seznamu pravidel místo na dopsání dalších).

U Jiřiny ve třídě mají nepsaná pravidla, která jsou určena školním řádem nebo je vytváří učitelka svými zkušenostmi. Žáci se mohou k pravidlům vyjádřit. Tvrdí, že pokud od žáků přijdou připomínky, snaží se je v rámci mezí upravit. Učitelka je tedy ta, která rozhoduje, co je pro žáky vhodné a co ne.

U Nikolý ve třídě je situace do jisté míry podobná, jako ve třídě u Jiřiny. Učitel je tedy jediný, který určuje, co je špatně a co není. Jak říká sama učitelka: *„Já jsem vždycky tím řídícím a oni se učí, co je dobré pro jejich vztah a co není dobré pro jejich vztah.“* U Nikolý však žáci nemají daná žádná pravidla chování a tudíž se na nich ani nemohou podílet. *„Tvořit pojmy je nefunkční. Oni si to mohou říct, ale stanovit pravidlo si nemohou, protože jeden řekne, domluvíme se na tomto pravidle a nikdo to nerespektuje stejně.“* Pokud však žáci mají nějaký problém, mohou se učitelce svěřit. Ta se pak snaží problémy žáků individuálně zmírnit či vyřešit, a to zásahem svojí osobnosti (prostřednictvím svých zkušeností), nikoliv komplexně pomocí pravidel. *„U mě je cílem vytvořit hmotu, která bude mezi sebou nekonfliktní. Bude se respektovat, každý bude znát sám sebe a přijímat druhého takového jaký je.“*

13) Má spolupodílení žáků na pravidlech ve třídě vliv na jejich dodržování? Jaký?

Na tuto otázku odpovědělo pět ze šesti učitelů kladně. Hlavní přínos většina účastníků vidí v tom, že žáci pak pravidla více přijmou za vlastní, pochopí jejich význam a tím pádem je budou i více dodržovat. Zdena: *„To máte jako, když si zabalí tašku, tak vědí, co tam maj.“*

Věra vidí přínos zejména v tom, že si žáci mohou do pravidel zařadit, co jim vadilo v předchozích ročnících. Tím odpovídají pravidla poptávce samotných žáků. *„Žáci mají z předešlých ročníků v hlavě, co jim vadilo, co nechtěli, a to tam do těch pravidel chtějí dávat. Potom to může fungovat.“*

Odpovědi na tuto otázku ukázaly, že většina učitelů přiznává význam spolupodílení na pravidlech, avšak míra užití v praxi je v různých třídách odlišná.

Rozdílný názor zastává Nikola, která vnímá spolupodílení žáků na pravidlech jako jeden z možných původců konfliktu ve třídě, a proto v tom nevidí přínos pro samotné žáky. „...jsem proti tomu, aby se žáci podíleli na tvorbě pravidel, protože potom se vytvářejí konflikty: „Já jsem to dodržel, ty jsi to nedodržel.“ Já jsem proti těm pravidlům. Já jsem ve třídě pro dobré vztahy mezi dětmi.“

14) Jaká máte stanovená pravidla chování o přestávce?

Pět učitelů klade o přestávce důraz zejména na bezpečnost žáků. Mezi psanými pravidly tak ve čtyřech případech v nějaké formě figuruje neběhání po třídě a školní chodbě.

O ostatních pravidlech se učitelé s dětmi spíše baví prostřednictvím pohovorů a vysvětlování, co se kdy dělá. Jedná se o případy „bitky“, porušení pravidla kamarádění, házení předmětů po jiných žácích, zbytečné běhání mezi patry a pravidla slušného chování.

Věra na své žáky klade rovněž požadavky ohledně správného pohybu po škole o různých přestávkách: „Na chodbu nebo do prostoru školy se může jenom o velké, malá by měla být ve třídách. Jenom si odskočit a zase se vrátit.“

Jiřina zmiňuje navíc vliv osobnosti dozorujícího učitele na dodržování kázně: „...většinou každý učitel má na ten dozor jiný pravidla, pokyny, který dodržují o přestávkách. Ale teoreticky nemá zakázáno nic, co jim neublíží.“

Nikola tvrdí, že její žáci „jsou volní“ a o přestávce na ně neklade žádné nároky kromě včasné přípravy na hodinu, kterou důsledně vyžaduje.

15) Kde se o pravidlech chování o přestávce mohou žáci dozvědět?

Tři učitelé mají pravidla chování dána písemnou formou. Čtvrtá třída (Anny) má sepsaná a vyvěšená pouze pravidla slušného chování, která se vztahují i na přestávku, ale specifická pravidla typu „neběhej“ si sdělují ústně.

Jiřina a Nikola kladou důraz na permanentní vysvětlování pravidel při přestávce. Jiřina navíc připomíná, že se žáci o pravidlech můžou dozvědět od dozorujícího učitele nebo spoléhá na komunikaci žáků mezi sebou.

Anna a Eva uvedly jako zdroj informací i školní řád, který mají vyvěšený na nástěnce.

Zdena klade důraz na spolupráci s rodinou při informování: „Pokud jim to rodiče nevštěpují do hlavy, tak asi není jiný způsob, jak se o tom dozvědět.“

16) Jaké porušování pravidel o přestávce je dle Vás nejzávažnější a proč?

Nejzávažnějšími přestupky jsou běhání a honění ve třídě. Mezi další provinění patří vzájemné ubližování. Závažnost těchto přestupků spatřují učitelé v ohrožení bezpečnosti a zdraví žáků, Eva přidává navíc možné materiální škody. Jiřina rovněž zmiňuje další profesní hledisko: „... *protože je strašně komplikovaná administrativa, nehledě na to je to bolí.*“

Nikola vnímá jako nejzávažnější porušení kázně omezování prostoru druhého: „*Tam kde začíná svoboda druhého, končí moje svoboda.*“ Čiší z ní snaha ovlivňovat žáky tak, aby se s pravidlem ztotožňovali po celý průběh vyučování. O přestávce vnímá porušování tohoto životního přístupu jako častější než při vyučování.

17) Jak reagujete na porušování pravidel o přestávce v porovnání s výukou (přísněji, stejně či benevolentněji)? V čem je reakce jiná?

Tři učitelé přistupují k postihům prohřešků o přestávce stejně jako při hodině, snaží se dodržet stejný metr rozhodování.

Nikola a Věra se shodují, že jsou při posuzování přestupků o přestávce benevolentnější. Věra postihuje nekázeň až v případě nepříznivých důsledků: „... *nepovažuji za tak závažné, abych musela napsat poznámku, když se nestane něco takového, že třeba teče krev...*“

Zdena uvedla, že je o přestávce v mnoha situacích přísnější než o hodině, protože se objevuje více prostoru pro konflikty, které mohou mít závažnější důsledky.

18) Co ještě nezaznělo? Co by podle Vás mohlo zlepšit kázeňskou situaci Vaší třídy (např. ze strany školy nebo legislativy)?

Věra se zamýšlí nad nedostatečným prostorem školy, kde by se žáci mohli o přestávkách uvolnit, vylítat nebo se zabavit tak, aby se zbavili nežádoucí energie. Dále by vnímala pozitivně zřízení funkce asistenta - pomocníka, který by mohl zabavit neukázněného žáka a jít se s ním projít mimo pozornost ostatních: „*S přibývajícím dětma a s přibývajícím změnami chování a pravidel ve společnosti, přístupu rodičů, je samotný učitel ve třídě těžká věc.*“ Podobné řešení napadá i Annu, která působí na stejné škole. „*Pomohlo by, kdyby byli ve třídě učitelé dva. Jeden by se staral třeba o ty výchovné věci a druhý by se staral o ty výukové.*“ Připojuje se i Jiřina, která srovnává své současné pracoviště s minulým působením na malotřídní škole, kde byla větší možnost sportovního vyžití o přestávce, a nebyly takové nároky na pedagogický dozor: „*Změnilo by to, kdyby tady bylo víc sportování a lidí, kteří nejsou z učitelského prostředí, protože my toho máme dost, který by na to dohlídli.*“

Zdena, Nikola a Anna se snaží na situaci v oblasti kázně nahlížet v souvislosti se špatným rodinným působením na rozvoj žáka. Zdena ilustruje vliv špatného rodinného prostředí na příkladu: „*Máme tady teď to záškoláctví, pozvete rodinu na výchovnou komisi a oni nepřijdou, proč by chodili, řešit nějaké problémy.*“ Anna dále vidí nedostatky systému i v selhávání otců jako mužských vzorů zejména pro chlapce. Volá po větší angažovanosti mužských učitelů na prvním stupni a v předškolním vzdělávání: „*Vidím, že ty kluci jsou vyloženě opuštěný. Tam nejsou ty tátové a nefungují, tak je to prostě těžší.*“

Anna se globálně zamýšlí nad současnou situací ve školství, kdy je na školu kladeno čím dál více požadavků: „*Mně připadá, že my jsme takový vzdělávací článek pro ty děti v jejich životě, ale vůbec s žádnými pravomocemi, jak to dítě usměrnit.*“ Stejně tak i Zdena zmiňuje nedostatek pravomocí školy, jak řešit výchovné problémy žáků: „*Všechno to je na rodině. Rodina rozhoduje, jestli dítě bude chodit tam nebo sem. Když navrhneme rodičům, že dítě by mělo chodit do jinýho typu školy, tak řeknou ne, prostě ne... Vždyť my jsme ta instituce, kde to dítě nejen vzděláváme, ale i vychováváme... Kolikrát je to bezmoc, máme svázaný ruce.*“

Zdena i Anna se shodně pozastavují nad poklesem vážnosti školy jako instituce. „*Dřív pan kantor, to byla prostě osobnost, k němu se vzhlíželo. Dneska učitel, ježíšmarjá. Ale jak? Jak to znovu vrátit na to místo ve společnosti, kde to dřív bývalo. To je společenská záležitost, možná i té legislativy, protože kantorské povolání je teď hodně znevažované, si myslím.*“

3.2 Analýza výchovných stylů učitelů

Při analýze rozhovoru s konkrétními učiteli byly v odpovědích na otázky hledány projevy a vlivy autokratického, liberálního a demokratického výchovného stylu. Primitivním kódováním byly tematicky podobné odpovědi zařazeny do těchto tří kategorií. Kódované údaje spolu s výsledkem dotazníku sebeanalýzy učitele a poznámkami z výzkumného deníku vedly k vytvoření profilů výchovných stylů jednotlivých učitelů.

U každého učitele jsme zkoumali, jaký má postoj k výuce a k žákům. Důležité pro nás bylo, jakým způsobem a jak často učitelé kladou na žáky požadavky, jaký význam přiřkládají jednotlivým kázeňským prostředkům a jakým způsobem užívají svoji autoritu. Na závěr nás vždy zajímalo, jakým způsobem vznikají třídní pravidla a jakým pohledem učitelé vůbec kázeň vidí.

3.2.1 Eva

Eva dosáhla v dotazníku zaměřeném na učitelův postoj k žákům jednoho z nejvyšších skóre (62 bodů). Také z rozhovoru byl patrný její kladný postoj k žákům a samotné výuce. O svojí třídě mluví se zaujetím. Hned z kraje rozhovoru prohlásí, že její žáci jsou trpěliví, citliví a „srdíčkoví“. *„Také si myslím, že je důležitá důvěra dětí k učiteli, aby mu věřily, věděly, že je má rád.“*

O výchovné stránce pedagogického procesu Eva hodně přemýšlí a je patrné, že jí přikládá možná větší význam než samotné výuce. Zná cíl svého počínání, ale dokáže nechat dětem volnost v tom, jakou cestou k cíli dospějí. V případě řešení nekázně o přestávce nabízí dětem velké množství činností tak, aby se zabavily a nezlobily: *„Přemýšlela jsem, jak to udělat, aby to nebylo nějaké násilné přikazování.“*

Ve třídě Eva dbá na důsledné dodržování pravidel a neváhá se k vysvětlování jejich smyslu uchýlit i v případě, že musí pozastavit výuku. Při tvorbě třídních pravidel dává žákům velký prostor a působí jako koordinátor, který pravidla pojmenovává a přeskupuje. V průběhu roku mají žáci možnost se k pravidlům vyjádřit během nově vzniklých situací, která pravidla nepostihují., avšak paní učitelka zůstává osobou, která rozhoduje o tom, zda a jakým způsobem se pravidla chování mají změnit. *„Ale třeba pro tu Dagmarku to pomlouvání, vůči té kamarádce, bylo v tu chvíli důležité, ale když to vezmeme jako celek, tak jsme to tam nakonec do pravidel nedali, ale určitě jsme si o nich povídali.“*

Z pozice autority Eva vystupuje zejména v situacích, kdy je potřeba nalézt rychlé řešení v případech, kdy vystupuje jako soudce, nebo v situaci, kdy je třeba rychle jednat: *„...když vidím, že jsou unavení, tak činnost, ať je jakákoliv, zastavím, a máme relaxační chvíli.“*

Eva v rozhovoru několikrát zmínila význam pozitivní motivace a pochvaly, které jsou jejími hlavními způsoby na zajištění kázně. Celkový pozitivní přístup k výuce vyznačoval i z její osobnosti. K žákům se snaží přistupovat individuálně a respektovat jejich individuální potřeby. Tvrdí, že pro učitelku je důležité, aby byla „*taková lidská*“. Ze všech osob, které se výzkumného šetření účastnily, je Eva nejbližší modelu demokratického (sociálně-integračního) stylu výchovy.

Nekázeň vnímá Eva především jako nedodržování společně stanovených pravidel, což se dá interpretovat také jako neschopnost žáků podřídit se společným zájmům.

3.2.2 Věra

Paní učitelka Věra dosáhla v dotazníku zaměřeném na učitelův postoj k žákům spolu s Evou největších hodnot (63 bodů). Na žáky nahlíží jako na osoby, které se chtějí zdokonalovat, a na sebe jako na toho, kdo jim v tom procesu pomáhá. K výchovným otázkám se vyjadřuje spíše racionálně z nadhledu, o vztahu k dětem se příliš nerozhovoří.

Věra se soustřeďuje především na obměňování forem a metod výuky, přičemž klade důraz na skupinovou práci. Dá se zjednodušeně říci, že vychovává žáky prostřednictvím správně volených metod výuky. Čiší z ní obrovské zaujetí pro svůj osobní sebezvoje a další vzdělávání. Vědecký přístup je znát i v jejích názorech na řešení kázeňských prohřešků: *„Než jsem se dostala k sociometrii a takovým metodám, tak jsem měla potíže s tím, že třída jako by nebyl kolektiv.“* Metody, které ve výuce používá, jsou náročné na učitelovu přípravu, ale umožňují žákům na spoustu věcí přijít samostatně, mají tedy výrazný sociálně integrační charakter.

Paní učitelka důsledně kontroluje plnění pravidel: *„Čekám tak dlouho, než se pravidla naplní. Někdy teda musím čekat hodně dlouho.“* Na tvorbě pravidel se podílí všichni žáci na začátku každého roku právě prostřednictvím skupinové práce. Věra klade důraz na to, aby neukázněný žák chápal smysl pravidel: *„Pravidla si žáci často hlídají sami, zejména když je ta skupinová práce, tak mají svoje role a je tam člověk, který hlídá dodržování pravidel.“*

Všechnu práci Věra zaštiťuje svoji autoritou a neváhá použít i autokratické výchovné prostředky jako poznámku v žákovské knížce, e-mail rodičům nebo zvýšení hlasu. V jejích hodinách se nicméně objevuje relativně dost demokratických prvků výchovy, jako je pochopení pro individuální odlišnosti žáků. V komunikaci s žáky působí otevřeně: *„Někdo může vyvolat diskuzi, my sedíme hodně v kruhu a diskutujeme o spoustě věcí.“*

Z rozhovoru je patrný především její vztah k učitelké profesi, kterou vnímá jako poslání k sebezdokonalení jejích žáků. Proto vnímá nekázeň žáků především jako zábranu v rozvoji jejich dovedností: *„Dá se tolerovat to, že žák kouká z okna, ale nedá se tolerovat to, že do něčeho ťuká a tím ruší celou třídu.“*

3.2.3 Jiřina

Postoj Jiřiny k žákům lze na základě dotazníku vnímat jako kladný (48 bodů). Učení je podle ní pro žáky prospěšné. Svou třídu vnímala do třetího ročníku jako mimořádně hodnou, poté nastaly kázeňské problémy související s příchodem nových žáků ze speciálních tříd: *„Ale*

nemůžu říct, že by to byly nějaký hrozný děti, no prostě maj jiný prostředí doma.“ Z rozhovoru je v různých situacích poznat její pochopení pro nekázeň dětí v mírném kontrastu s odsouzením chování jejich rodičů: *„Vždycky za to prostě můžou rodiče.“*

Jiřina působí tak, že ve své třídě příliš velkou iniciativu žákům nedává a snaží se mít aktivity víc ve své režii. Ve svých výpovědích působí často ambivalentně. Například zmiňuje význam důslednosti ve smyslu rovného přístupu ke všem, ale v zápětí se sama usvědčuje z nedodržování tohoto pravidla v případě nově přichozích žáků: *„Oni za mnou chodí i doted'ka, proč oni maj lepší známky, proč tomu řeknu neřeknu.“*

Co se týče dodržování kázně při hodině, zmiňuje se Jiřina v rozhovoru hlavně o povinnostech žáků: *„Musej se k sobě chovat hezky, musej svačit, musí hledět na pořádek na svý věci...“* To svědčí o větší míře použití dominantních forem chování. Také se zmiňuje o „nucení“ žáků k sebekritice a jeho pozitivním dopadu na jejich budoucí rozvoj.

Jiřina si nezakládá na sepsaných třídních pravidlech, školní řád se jí z tohoto úhlu pohledu jeví jako dostatečně funkční. *„Pravidla rozhodně na žádný dveře nenalepuju, nemám to ráda, nelíbí se mi to, protože ty děti ty pravidla stejně nečtou.“* Při tvorbě pravidel se spoléhá zejména na svoje zkušenosti a sama přiznává, že *„...v těchto pravidlech je omezená demokracie dětí. To není proto, že bych je nerespektovala, ale že některý věci ještě nepochopěj, že jsou na to malý, proč to dělají.“* Větší iniciativu ponechala Jiřina žákům pouze při tvorbě pravidel užívání počítačů v páté třídě.

Kázeň vnímá Jiřina jako málo ovlivnitelný jev, jako přímý důsledek rodinných poměrů *„A ty já nemůžu bohužel napravit, já můžu pouze přinutit... nebo ovlivňovat to dítě ve škole, aby se chovalo ukázněně.“*

3.2.4 Zdena

Na základě dotazníku lze postoj učitelky k žákům hodnotit jako kladný (47 bodů). Z rozhovoru se Zdenou je patrné, že má ke svým žákům vztah a dokáže s nimi sdílet i jejich radosti a starosti mimo školní život: *„Máme i ráno takový chvílky, kdy si povídáme a občas to sklouzne i do toho, kdo mě třeba naštvál.“* Kontrastně k tomu se občas záporně vyjádří ke vztahu k některým rodičům, kteří nevěnují dítěti takovou pozornost, jakou by si dle Zdeny zasloužilo.

Zdenin styl výchovy vypadá na první pohled velmi autokraticky, kdy před žáky vystupuje hodně z pozice své zkušenosti, klade na ně více požadavků a zároveň je hodně kontroluje. Zároveň ovšem do výuky zařazuje i výrazné demokratické prvky výchovy jako je ranní

povídání nebo převaha pochval nad trestáním žáků. „*Osvědčilo se mi daleko líp pochválit, než tady hulákat dělej, dělej.*“ Sama svoji kázeňskou strategii označuje jako „*železnou ruku v sametové rukavičce*“. V pomyslném rozmezí stojí někde mezi autokratickým a sociálně integračním výchovným stylem.

Pravidla, kterých Zdena ve třídě využívá, byla vytvořena jinou třídou, žáci se na jejich tvorbě tedy nepodíleli. Žáci mají možnost pravidla ovlivnit prostřednictvím ranního povídání, ale samotnou změnu by musela pravděpodobně iniciovat učitelka.

Zdena vnímá kázeň ve smyslu vědomého dodržování pravidel a pokynů. Ukázněný žák podle ní není ten, který nezlobí, ale ten, který když poruší pravidlo, tak „*...si to uvědomí, že teď udělal něco špatně, uvědomí si to, nebo přebere v tý hlavě své a přijde sám a řekne: asi jsem to nezvládl.*“ Uvědomění si smyslů pravidel vnímá Zdena jako důležitou sebereflexi chování, která je důležitá pro budoucí rozvoj dítěte.

3.2.5 Nikola

Postoj Nikoly k žákům lze na základě odpovědí z dotazníku ohodnotit kladně (50 bodů). Žákům naslouchá a je ochotná jim věnovat pozornost i mimo vyučování. „*Mohou za mnou kdykoliv přijít a říct já mám problém. A taky chodí.*“ Při výzkumném šetření se několikrát rozhovoří o konkrétních případech nekázně, které musela v poslední době řešit. V průběhu popisu je schopná se do žáků vcítit.

Nikola dokáže k žákům přistupovat individuálně a ve výuce se snaží sladit jejich potřeby tak, aby jeden neomezoval druhého. Důraz při tom klade na svoji zkušenost. Vystupuje z pozice autority, která žáky provází jejich životem a svým vzorem ovlivňuje jejich jednání. „*My si na třídnické hodině popovídáme, jak oni to cítí, co je ohleduplné, co je neohleduplné a já podpořím v ten okamžik to, co je ohleduplné, co ne.*“ Na žáky se nebojí „*houknout*“ nebo jim zakázat jejich oblíbenou činnost, aby zajistila kázeň. Svoji zkušenost využívá k vhodnému kombinování trestů s odměnami v podobě pochval a bonbónů.

Nikola nemá ve třídě stanovená písemná pravidla. Normy chování předává žákům až v okamžiku, kdy dojde ke konfliktu „*Když něco udělají špatně, tak se to ihned řeší, vysvětluje se to. Když ten druhý pláče, tak ten první musí vidět, že to udělal špatně.*“ Prostřednictvím konkrétních prožitků se snaží žákům vštěpit základní mravní zásady. „*U mě je cílem vytvořit hmotu, která bude mezi sebou nekonfliktní. Bude se respektovat, každý bude znát sám sebe a přijímat druhého takového jaký je.*“

Zdá se, že Nikola podobně jako Eva v mnoha případech upřednostňuje výchovnou stránku pedagogického procesu před výukou. Na rozdíl od ní však výchovný styl Nikoly obsahuje více autoritativních prvků, kdy se učitelka snaží svou osobností ovlivňovat žáky a jejich rodiny tak, aby nedocházelo k nežádoucím projevům chování. Neváhá spolupracovat s institucí školního psychologa. O přestávce vykazuje Nikola prvky slabého řízení, kdy znatelně ustupuje ze svých nároků na kázeň.

Kázeň vnímá Nikola jako schopnost respektovat pokyny učitele a hranice jím stanoveného správného chování. „*Já jsem vždycky tím řídícím a oni se učí, co je pro jejich vztah a co není dobré pro jejich vztah.*“

3.2.6 Anna

Ačkoliv dosáhla Anna v dotazníku na učitelův postoj k žákům nejhoršího výsledku (45 bodů), nebylo skóre nikterak špatné a predikovalo jí do třídy průměrné a lépe prospívající žáky. Rozhovor s Annou je veden spíše ve filozofickém duchu, kdy se učitelka nad danými otázkami často zamýšlí z nadhledu a komplexně. Je proto velmi těžké posoudit míru jejího vztahu k žákům.

Anna do výuky zahrnuje jak demokratické, tak autokratické prvky výchovy, v hodinách kombinuje udílení pochval i poznámek: „*Pak se to musí střídat, ne se na ně pořád zlobit, spíš je chválit. Je to takové střídavé.*“ Z rozhovoru vyplývá, že Anna dává dětem prostor pro vyjádření, ale zároveň si nad většinou rozhodnutí udržuje kontrolu. S žáky poměrně často komunikuje, ale rozhodující slovo má během vyučování ona. Pokud se Anna rozhovoří o svojí současné třídě, používá zájmeno „*my*“, což svědčí o jejím způsobu nahlížení kázně ze společenského hlediska. Trest užívá ve stejném kontextu, tedy jako společenskou odplatu. V průběhu rozhovoru si několikrát posteskuje nad nedostatkem autorit ve školním prostředí, které by pomohly k většímu zajištění kázně.

Pravidla ve třídě mají písemnou formu s doplňujícím obrázkem. Na jejich vytváření se v první třídě podílejí i žáci. „*Když zhodnotíme se všemi dětmi, ano, tohle bude pro nás všechny důležité, tak si to zapíšu a konečnou podobu těch pravidel sestavím pro děti.*“ Učitelka si ponechá rozhodující slovo v tom, co do pravidel zařadit tak, aby bylo později (ve třetí třídě) možné propojit třídní pravidla se školním řádem, který ve třídě také visí na viditelném místě. Žáci se mohou k pravidlům v průběhu roku vyjádřit, ale pouze v případě, že paní učitelka uzná, že je to pro „*dobro třídy*“.

Kázeň vnímá Anna jako dodržování stanovených pravidel a uposlechnutí pokynů. Jako neukázněného žáka označí takového, který neodpovídá jejímu hodnotovému systému. Příčinu nekázně spatřuje hlavně v temperamentu žáků a rodinném prostředí. „*Ten pramínek toho, jak to tady ve škole je, začíná doma. Děti to mají okoukané, odpozorované, to chování.*“

3.3 Analýza žákovské reflexe kázně

Žáci odpovídali na deset předem připravených otázek, které v případě zájmu mohl výzkumník rozšířit o další. Otázky byly následující:

- 1) Chodíš rád do školy? Na co se těšíš? / Kvůli čemu nechodíš rád?
- 2) Jaká máte ve třídě pravidla, která musíš dodržovat při vyučování?
- 3) Jaké pravidlo je z nich nejdůležitější a proč?
- 4) Myslíš si, že je nějaké pravidlo zbytečné a proč?
- 5) Které pravidlo se u vás ve třídě nejčastěji porušuje? (Jaké chování nejvíce vadí tvojí paní učitelce (za co vás nejvíce napomíná)?)
- 6) Jaké pravidlo je pro tebe nejobtížnější (nejtěžší) dodržovat a proč?
- 7) Jsi rád, že máte ve třídě pravidla? Proč ano/ne?
- 8) K čemu si myslíš, že jsou pravidla, která máte ve třídě? (z jakého důvodu je máte, k čemu slouží)
- 9) Jaká máte stanovená pravidla chování o přestávce?
- 10) Jaké porušování pravidel o přestávce je dle tebe nejhorší (nejzávažnější) a proč?

Při vyhodnocování žákovské reflexe nekázně nás zajímalo, jaký mají žáci vztah k výuce a kamarádům, jakým způsobem žáci přijímají kázeňské požadavky jejich učitelů a jaký smysl kázni přisuzují. Z pohledu výzkumníka bylo důležité sledovat, do jaké míry si žáci uvědomují důsledky kázeňské situace.

Následuje vyhodnocení šesti tříd, kde kromě analýzy rozhovoru se žáky zmiňujeme také specifika dané třídy a badatelovy dojmy z průběhu rozhovoru. Tyto doplňky nám poslouží k lepšímu pochopení atmosféry a klimatu třídy.

3.3.1 Třída paní učitelky Jiřiny

Specifika třídy

Jedná se o běžnou pátou třídu. Celkový počet žáků je dvacet osm. Chlapců je dvanáct, dívek šestnáct. V průběhu třetí třídy byli do této třídy přiřazeni dva žáci ze zrušené speciální třídy a v průběhu čtvrté třídy přišel žák s hyperaktivitou a poruchou pozornosti. Třída je bez asistenta pedagoga.

Poznámky výzkumníka k průběhu rozhovoru

Rozhovoru se zúčastnili všichni žáci splňující podmínky účasti na výzkumném šetření (viz výběr účastníků výše). Žáků tak bylo celkem devět. Tento vysoký počet se ukázal jako nevhodný pro dané výzkumné šetření, neboť čas rozhovoru byl příliš dlouhý. Rozhovor se tak musel po jedné vyučovací hodině přerušit a pokračovat v další hodině, čímž jsme přesáhli domluvený čas. Ke konci už bylo na některých žácích vidět, že ztrácejí pozornost. Na druhou stranu, většina žáků projevila zájem v rozhovoru pokračovat, což by se dalo chápat jako zájem se více vyjádřit k danému tématu.

Během rozhovoru panovala mezi účastníky dobrá nálada. Zdálo se, že mají mezi sebou dobré přátelské vztahy. Žáci se k odpovědím vyjadřovali hodně obsáhle.

Rozhovor se odehrával v prázdné místnosti, kde jsme nebyli rušeni. Z tohoto hlediska se prostor jevil jako ideální. Konec však byl rušen příchodem jiných žáků, kteří v dané místnosti měli družinu.

V úvodu rozhovoru se žáci zmiňují, že se do školy těší hlavně na kamarády, někdo i na počítače. Jejich těšení se do školy je často závislé na počtu a druhu vyučovacích hodin v daný den.

Žáci považují za nejdůležitější pravidlo „*neřvat*“ (nevyrušovat) a neopisovat. Svoji volbu často zdůvodňují tím, že nechtějí dostat trest. O pravidlech chování se s žáky špatně hovoří, neboť mají tendenci nepřikládat jim význam. Na pravidla často pohlížejí skrze konkrétní situace a skrze reakce paní učitelky na ně. Zmiňují zejména vtipné reakce učitelky nebo reakce, které vnímají vůči sobě jako nespravedlivé. Jejich větší kritičnost učitelova chování je pravděpodobně způsobena vyšším věkem žáků nebo nemožností vyjadřovat se ke kázeňským situacím při výuce. Pokud vidí v kázni smysl, je jim vytváření podmínek pro společnou práci.

Jako pravidla, která jsou nejobtížnější dodržovat, vidí žáci ta, která je omezují v jejich neodkladných potřebách (např. jídlo, odchod na WC, pohyb).

Žáci paní učitelky Jiřiny jsou za pravidla spíše rádi. Čtyři žáci zmínili, že jsou rádi za pravidlo „*neřvat*“. Některá pravidla by však zrušili. Téměř polovina žáků zmínila, že by zrušili pravidlo o zákazu jedení ve třídě, často kvůli tomu, že nechápou důvod tohoto pravidla, dva by zrušili pravidlo o zákazu chození na záchod. Jeden žák to například zdůvodňuje tím, že se nemůže soustředit na učení, když potřebuje čůrat „...*když potřebuješ na záchod nutně a nemůžeš, tak myslíš jenom na to čůrání a ne na učení.*“ Dalšímu se nelíbí, že musí sedět potichu, když učitelka vyřizuje elektronickou korespondenci.

Většina žáků vidí největší přínos kázně v tom, že se něco naučí (ve smyslu výkonovém). Další přínos vidí někteří žáci např. v ochraně majetku školy, ochraně paní učitelky. Dva žáci uvádí smysl pravidel v kontextu společenské výchovy. „*Byli bysme drzí i doma a jako bysme nebyli vychovaní.*“

3.3.2 Třída paní učitelky Věry

Specifika třídy

Jedná se o běžnou třetí třídu o dvaceti šesti žácích. Chlapců je dvanáct, dívek je čtrnáct. Třídu mají netradičně uskupenou do „hnízd“ po čtyřech žácích. Žáci často pracují v těchto skupinách. Učitel často volí netradiční výukové metody.

Ředitel dané školy se k tomuto uskupení vyjadřuje kladně, neboť se na druhém stupni setkává s žáky, kteří byli na prvním stupni vyučováni paní učitelkou Věrou. Zejména se vyjadřuje k jejich samostatnosti a dobré spolupráci.

Poznámky výzkumníka k průběhu rozhovoru

V této třídě splňoval podmínky pro výběr účastníků pouze jeden žák. Důvodem bylo omezené pole působnosti výzkumníka, neboť vedení rozhovoru mohlo probíhat až po vyučování, kdy většina žáků už odcházela domů hned. Dalším důvodem byl i nízký počet návratnosti informovaných souhlasů.

Žák byl danému rozhovoru otevřený, nevadilo mu, že se bude daného rozhovoru účastnit pouze sám. Při rozhovoru se zdál být uvolněný, v odpovědích jistý. Nad otázkami přemýšlel, což bylo znát i na žakových odpovědích. Projev byl plynulý a srozumitelný.

Prostor na rozhovor nebyl ideální, neboť do místnosti doléhaly zvuky z vedlejších místností.

Ačkoliv je tento žák zástupcem dané třídy, může se jeho pohled na situaci ve třídě lišit od ostatních žáků třídy. Proto i výsledky výzkumného šetření nemají takovou platnost jako u jiných tříd.

Analýza rozhovoru

Žák se do školy spíše těší, zejména na kamarády.

Při rozpomínání se na pravidla si žák vzpomene zejména na pravidlo pracovat na svoje osobní maximum a nevyrušovat. Má dojem, že i tyto dvě pravidla žáci nejčastěji porušují a sebe zahrnuje mezi ně. První pravidlo, práce na svoje osobní maximum, vnímá žák jako nejobtížnější k dodržení. *„Protože někdy ta paní učitelka povídá, mě to moc nezajímá, takže se na to vůbec moc nesoustředím a dělám, co bych neměl. Že se na tu paní učitelku nesoustředím, no tak.“* Toto pravidlo vnímá i jako nejdůležitější. Žák si velice dobře uvědomuje, co dané pravidlo znamená a jaké z jeho nedodržování plynou důsledky. *Protože.... jestli se tam flákáš prostě....tak potom budeš propadlej při písemkách, dostaneš špatný známky, potom půjdeš na vysokou, nepůjde ti to.“*

Za vyvěšená pravidla ve třídě je žák rád, protože si to přečtením může připomenout. *„Dá se na to víc myslet, než když to máš jenom v hlavě.“* Význam kázně žák vidí zejména v tom, aby se neničily věci školy, ale i z hlediska jeho vlastní bezpečnosti.

Na doplňující otázku ohledně potřeby trestů odpovídá žák: *„Jo, ale hodně záleží na těch dětech, jaký jsou. Ten člověk pitomec není. Jenom mu musíme pomoci a ten člověk se musí rozhodnout, jestli von to chce změnit nebo ne. Ty tresty, ho to asi moc nezmění.“*

3.3.3 Třída paní učitelky Anny

Specifika třídy

Jedná se o běžnou třetí třídu. Celkový počet žáků je dvacet pět, z toho dvanáct chlapců, třináct dívek.

Poznámky výzkumníka k průběhu rozhovoru

Rozhovoru se zúčastnilo šest žáků z dané třídy, kteří splňovali kritéria pro výběr účastníků. Tento počet účastníků se zdál být z hlediska času a věku žáků vhodný. Rozhovor probíhal až po vyučování, takže v průběhu (přibližně v polovině) dva žáci museli odejít, neboť pro ně přišli rodiče. Zbytku rozhovoru se účastnili pouze čtyři žáci. Atmosféra rozhovoru byla uvolněná.

Žákům se při rozhovoru příliš nedařilo respektovat druhé žáky a často si do odpovědí vstupovali a vkládali do rozhovoru různé situace, které proběhly ve třídě. Zdálo se, že žákům tyto vstupy jiných žáků nevadily. Některým žákům dělalo problém se na rozhovor soustředit, měli tendence dělat v průběhu jiné činnosti, někteří si v průběhu šeptali.

Prostory k rozhovoru nebyly ideální. Výzkumné šetření probíhalo v tělocvičně, kde nebyla nejlepší akustika. Navíc se z vedlejší místnosti ozývaly zvuky promítaného filmu, občas byli v tělocvičně i žáci, kteří se neúčastnili rozhovoru a kteří do rozhovoru občas zasáhli.

Analýza rozhovoru

Žáci se do školy těší, zejména na kamarády, někteří i na matematiku a jiné předměty. Problém jim dělá zejména vstávání do školy.

Nejdůležitějším pravidlem vybrali žáci nevyrušování při hodině. Smysl tohoto pravidla vidí často ve vytvoření lepších podmínek pro práci. Jinak se žáci nad smyslem kázně moc nezamýšlí, vidí je spíše jako přirozenou učitelovu součást. *„Srandovně to nemůžeme komentovat, protože když paní učitelka mluví, tak abychom ji nerušili.“* Mezi dalšími důležitými pravidly uvedli žáci pravidla slušného chování. *„A taky nežvejkat žvejkačku o hodině... Protože je to neslušný, a když je to dobrá společnost, tak je to hodně neslušný.“* Ukazuje se, že nedůležitější pravidlo je pro žáky i nejobtížnější. Žáci se musí nejméně přemáhat při dodržování pravidla o nevykřikování. Často si nemohou pomoci.

Polovina účastníků z třídy paní učitelky Anny je ráda za pravidla ve třídě zejména kvůli tomu, aby ve třídě nebyl hluk a žáci se tak mohli soustředit na učení. Druhá polovina za pravidla spíše ráda není, nevidí v nich smysl. Nechápu například to, proč nemůžou mít ve škole zapnuté telefony. *„Třeba na druhém stupni už můžou mít telefony. Kdybysme na prvním mohli třeba jen na 5 minut o velký přestávce.“*

Žáci paní učitelky Anny nemají jednotný pohled na funkci kázně. Někdo vidí význam pravidel ve smyslu výkonovém, kdy jim pravidla pomáhají soustředit se na učivo. Jedna žákyně vidí význam ve výchovném hledisku. *„Abysme věděli, co se dělá a co ne. Abysme se slušně chovali.“* Jiná žákyně na ně zase pohlíží jako na svoji ochranu. Další smysl pravidel stěží chápe. *„Abychom něco neporušovali. Většinu třeba dodržíme, ale 2 třeba nedodržíme.“*

3.3.4 Třída paní učitelky Evy

Specifika třídy

Je to běžná třetí třída. Celkový počet žáků je dvacet čtyři dětí. Chlapců je jedenáct, dívek třináct.

Poznámky výzkumníka k průběhu rozhovoru:

Rozhovoru se zúčastnilo šest náhodně vybraných žáků dané třídy, splňující podmínky pro výzkumné šetření (viz výběr účastníků výše). Počet šesti žáků se zdál být ideální z hlediska času i samotného průběhu, neboť žáci vydrželi udržet pozornost po celou dobu rozhovoru.

Žáci se k otázkám většinou vyjadřovali srozumitelně. Rozhovor měl spád, žáci pohotově reagovali na otázky i na sebe navzájem. Zdálo se, že s pravidly jsou sžití a uvědomují si jejich význam.

Rozhovor probíhal v přátelském duchu. Žáci měli radost, že se o ně někdo zajímá, že chce někdo slyšet jejich názor. Žáci jevíli zájem pokračovat i po skončení rozhovoru.

Prostor, kde se rozhovor odehrával, nebyl ideální. Probíhal na chodbě školy v relaxačním koutku. V průběhu se tak stalo, že někdo na chodbě zavolal a tím zasáhl do kontinuity rozhovoru a kvality záznamu.

Analýza rozhovoru

Z rozhovoru s žáky byl patrný pozitivní vztah ke škole. Vnímají školu jako prostředek k naučení se něčemu novému. Žáci uváděli, že se těší na paní učitelku, na jednotlivé předměty ve škole i na domácí úkoly.

Odpovědi na nejdůležitější pravidlo byly rozmanité. Každý žák jich určil několik. Žáci vnímají jako nejdůležitější ta pravidla, která se zaměřují na vzájemné vztahy a spolupráci (např. vzájemná slušnost, tolerance, nedělat si naschvály). Důležitou funkci vidí v těchto pravidlech i ve smyslu svojí ochrany. „*Máme vysmívání. To jsme neměli v 1. a 2. třídě, to se mi někdo vysmíval, že třeba mám ty zuby takový křivý, a nebo to ubližování.*“

Pokud žáci uvádí zbytečná pravidla, tak jen taková, která už znají a necítí potřebu je mít napsaná. „*Nesvač při hodině, protože to hodně dětí ví. Tak kdyžtak by učitelka napomenula.*“

Nejobtížnější je pro žáky nepovídat si se sousedem, nevyrušovat. Často kvůli tomu, že si nemůžou pomoci.

Žáci paní učitelky Evy jsou za pravidla rádi. Velmi často konfrontují současnou situaci se situací v první a druhé třídě, kdy měli jinou paní učitelku. Současnou situaci vnímají lépe, protože vidí zlepšení v chování ve třídě.

Význam kázně žáci vidí zejména ve smyslu výkonu, kdy díky pravidlům budou pozornější a tím se i lépe učit. „*Když máme ty pravidla, tak vím, že se líp učím.*“ Další zmíněné hledisko vidí žáci i ve smyslu bezpečnostním, kdy pravidla zajišťují, aby ve třídě nedošlo k úrazu a aby si žáci vzájemně neublížovali. Žáci se pomocí pravidel rovněž chtějí začlenit do společnosti.

3.3.5 Žáci paní učitelky Nikoly

Specifika třídy

Jedná se o čtvrtou třídu se sportovním programem. Má celkem dvacet čtyři žáků, z toho čtrnáct chlapců, deset dívek. Pět žáků z této třídy je šetřených (specifické poruchy chování a učení), ale dle třídní učitelky je v této třídě podobných žáků více, rodiče je však nechtějí nechat vyšetřit.

Poznámky výzkumníka k průběhu rozhovoru:

Rozhovoru se zúčastnili všichni žáci, kteří splňovali podmínky výběru účastníků. Celkem se tedy výzkumného šetření účastnilo pět zástupců dané třídy.

Z rozhovoru jsem měla spíše pocit, že žáci nejsou příliš schopni (nebo že nechtějí) se zamyslet nad daným tématem. Působili nejistě, příliš se nerozpovídali. Nebyli moc iniciativní.

Prostory se jevily pro rozhovor jako vhodné. Rozhovor probíhal v prázdné třídě, kde byli pouze účastníci a výzkumník.

Analýza rozhovoru:

Účastníci ke škole příliš pozitivní vztah nemají, do školy se spíše netěší, zejména kvůli špatným známám, úkolům. Těší se však na kamarády.

Jako nejdůležitější pravidlo při vyučování nejčastěji žáci uvádějí pravidlo hlásit se a poslouchat paní učitelku. Celkově žákům dělá velký problém mluvení při hodině s kamarády, často také zmiňují jako problém houpání se na židli. Jako pravidlo, které je pro ně nejobtížnější dodržovat, uvádí to, které je podle nich ve třídě i nejdůležitější. Na otázku, zda je nějaké pravidlo zbytečné většinou nevěděli, jak odpovědět.

Žáci jsou za pravidla spíše rádi. Přínos vidí v tom, že díky pravidlům se ve třídě tolik nevykřikuje. Tuto situaci jedna žákyně srovnává s přestávkou, kdy je kolem velký hluk. „*Protože o přestávce se hodně řve a bolí nás všechny hlava.*“ Někteří však za pravidla rádi nejsou. Jeden žák za ně není rád z toho důvodu, že nemůže jíst při hodině. Při dotazu na smysl trestu většina žáků nevěděla, jak odpovědět. Lze usuzovat, že míra uvědomění důsledků svého chování není u žáků veliká. Spoléhají spíše na radu svojí paní učitelky.

Z odpovědí žáků je zřejmé, že význam kázně žáci spatřují ve většině případů ve smyslu výkonovém, kdy díky pravidlům dávají pozor, a tudíž pak nedostávají špatné známky. Jedna žákyně uvádí, že pravidla jsou prostředkem udržení moci učitele, jeho síly. „*A taky nám poslouží k tomu, že když se bavíme, tak na nás paní učitelka může zařvat, ať posloucháme.*“ Jedna žákyně vidí jejich smysl v bezpečnosti. „*Souhlasím ještě s tím pravidlem o tom houpání, protože to je třeba o bezpečí, že si můžem rozbít hlavu.*“

3.3.6 Třída paní učitelky Zdeny

Specifika třídy

Jedná se o druhou třídu speciální, integrovanou do hlavního vzdělávacího proudu. Celkový počet žáků ve třídě je deset. Pět chlapců a pět dívek. Polovina těchto žáků vyžaduje speciálně vzdělávací potřeby. Mají diagnostikovány např. autismus, ADHD, vady řeči aj. Třídě je přidělen asistent pedagoga.

Poznámky výzkumníka k průběhu rozhovoru

Někteří žáci této třídy chyběli, a tak se tohoto rozhovoru zúčastnili všichni přítomní žáci, tudíž celkem šest žáků. Všichni splňovali kritéria výběru účastníků. Pro rozhovor nám paní učitelka poskytla jednu z vyučovacích hodin.

Při rozhovoru někteří žáci odpovídali na svůj věk srozumitelně a věcně, jiným dělalo značné problémy udržet a správně zformulovat svoji myšlenku. Odpovědi těchto žáků byly kostrbaté, zdlouhavé a zdánlivě odpovídaly mimo položenou otázku.

Rozhovor probíhal v domovské třídě žáků, kde jsme měli na rozhovor klid. Odpovědi žáků mohla ovlivnit přítomnost učitele v učebně po celou dobu výzkumného šetření. Pro většinu žáků se zdála být doba rozhovoru vhodná, jeden žák měl však problém udržet pozornost, což mohlo být způsobeno jeho diagnózou.

Analýza rozhovoru

Žáci se vyjádřili, že do školy chodí rádi. Těší se zejména na kamarády a na některé předměty.

Jako nejdůležitější pravidla vnímají žáci různé druhy pravidel zajišťujících jejich bezpečnost. Je poznat, že ve speciální třídě mají žáci nelehkou situaci se zvládnutím svých emocí a afektivních stavů. Mezi dalšími pravidly je zmiňována nutnost poslouchat a dávat pozor. Žáci si uvědomují, že jedině tak mohou získat nové dovednosti. Jedna žákyně se zamýšlí nad významem pravidel pro svůj budoucí rozvoj dovedností i osobnosti. „*Pro mě je nejdůležitější lhát, protože když lžeme, třeba když si čteme, tak bysme se nenaučili pořádně číst.*“

Z odpovědí žáků paní učitelky Zdeny je zřejmé, že mezi jedinci jsou velké individuální rozdíly. Zejména chlapci nejspíš nepochopili položenou otázku, nebo nedokázali svoje pocity a myšlenky správně zformulovat. Na otázku, zda jsou rádi za pravidla ve třídě, odpovídali někteří, že někdy ano, někdy ne, v závislosti na tom, jestli se mohou soustředit na výuku (jeden žák je za ně rád, když se nemůže soustředit, jeden je za ně rád, když se může soustředit). Většina žáků je však za pravidla ráda. Jako důvod například uvádí, že díky nim se něco naučí. „*Abysme se něco naučili, abychom pak šli do té třetí třídy, abychom nemuseli všechno opakovat.*“ Jedna žákyně také uvádí, že jim zajišťuje bezpečí, což je ve speciální třídě nezanedbatelné hledisko. „*Já mám ráda pravidla, protože pak ty děti se tím pádem neškrtej, nekopou se a jsou na sebe tím pádem hodní.*“

Většina žáků vnímá význam pravidel zejména ve smyslu začlenění do řádné společnosti, kdy je vidí jako prostředek, aby nezlobili, aby byli vychovanější. Další uváděné je hledisko výkonové, kdy žáci vidí smysl pravidel v tom, že se něco naučí.

Domníváme se, že často zmiňovaný význam kázně ve smyslu výchovy je uváděný zejména z toho důvodu, že žáci sami pociťují svoje špatné chování přímo úměrné se špatnými výsledky ve škole. Je zde proto patrné, že svoje chování chtějí zlepšit, aby mohli postoupit do vyšší třídy. Vnímají pravidla svým způsobem pozitivně, jako prvek, který jim v postupu pomáhá.

4 Odpovědi na výzkumné otázky

Výše zmíněná analýza dat získaných z rozhovorů vedla k stanovení odpovědí na dílčí výzkumné otázky a na hlavní otázku.

1) V čem se liší jednotlivé vnímání kázně učitelů?

Čtyři učitelé vnímají kázeň jako dodržování stanovených pravidel nebo uposlechnutí pokynů učitele. Zdena přitom klade důraz na sebereflexi chování žáka, Eva na podřízení se společným zájmům a Anna s Nikolou kladou důraz na jejich vlastní hodnotový systém. Věra vnímá kázeň jako prostředek ke zdokonalení dovedností žáků. Jiřina ji vnímá jako málo ovlivnitelný jev a přímý důsledek rodinných poměrů.

2) Jaký je rozdíl ve vnímání nekázně při vyučování a o přestávce?

Eva, Anna a Jiřina přistupují k postihům prohrěšků o přestávce stejně jako při hodině. Nečiní mezi těmito školními úseky rozdíl. Nikola a Věra se shodují, že jsou při posuzování přestupků o přestávce benevolentnější. Věra postihuje nekázeň až v případě nepříznivých důsledků. Zdena je o přestávce v mnoha situacích přísnější než o hodině, protože se objevuje více prostoru pro konflikty, které mohou mít závažnější důsledky.

Nejvíce postihovanými přestupky o přestávce jsou ty, které mohou žákům způsobit újmu na zdraví, zatímco ve vyučování se učitelé zaměřují zejména na chod výuky. Čtyři učitelé mají pravidla chování daná písemně jak pro vyučování, tak pro přestávku. Jiřina a Nikola spoléhají na dozorujícího učitele nebo kázeňskou vyspělost žáků.

3) Jaké výchovné styly mají jednotliví učitelé?

Prostřednictvím rozhovorů jsme analyzovali výchovné působení učitelek na žáky a porovnali je mezi sebou. Jako klíčové vlastnosti jsme identifikovali míru demokratických prvků výchovy, zaměřenost na výchovnou stránku edukace a formu sdělování a tvorby pravidel. Tyto vlastnosti přisoudíme konkrétním učitelům.

Eva má největší míru demokratických prvků ve výchově, upřednostňuje výchovu před výukou a ve třídě má psaná pravidla, na jejichž tvorbě se žáci podíleli.

Věra je na rozhraní autoritativního a demokratického výchovného stylu, klade velký důraz na výukovou stránku edukačního procesu a ve třídě má rovněž psaná pravidla, na jejichž tvorbě se žáci podíleli.

U Jiřiny převažují autoritativní prvky výchovy. Důraz klade na výukovou složku edukačního procesu a pravidla v její třídě mají pouze slovní podobu. Pravidla stanovuje většinou sama.

Výchovný styl Nikoly je rovněž spíše autoritativní. Pravidla stanovuje stejně a komunikuje stejně jako Jiřina. Liší se v pohledu na pedagogický proces, kdy klade důraz především na výchovu. K žákům přistupuje individuálně.

Zdena je na pomezí autoritativního a demokratického výchovného stylu. Důraz klade na výchovnou složku edukace a pravidla žákům tlumočí písemně. Rozhoduje o nich sama.

U Anny převažují autoritativní prvky ve výchově, upřednostňuje výukovou stránku pedagogického působení a pravidla má písemná se spolupodílením žáků na jejich tvorbě.

4) Jakým způsobem vnímají žáci kázeň v jednotlivých třídách?

Ve třídách Evy a Věry je patrná dobrá spolupráce a sebejistota žáků. Nad smyslem pravidel se dokážou zamýšlet. Kázeň ve třídě vnímají tak, že jim pomáhá se zlepšovat. Ve třídě Evy navíc žáci smysl kázně chápou i tak, že jim pomáhá lépe se začlenit do společnosti a zároveň je chrání.

Smysl kázně vidí pozitivně i ve třídě Zdeny, ve vnímání jsou však značné individuální rozdíly způsobené mírou uvědomění žáků. Žáci speciální třídy hodně vnímají kázeň jako prostředek k začlenění do společnosti a zároveň nechtějí být pozadu oproti ostatním.

Ve třídách Jiřiny a Nikoly žáci spojují kázeň s konkrétními reakcemi paní učitelky. Smysl kázně příliš nevidí nebo se nad ním nedokážou zamyslet. U učitelky Nikoly někteří vnímají smysl kázně jako prostředek k vytváření lepších podmínek pro práci.

Žáci Anny vnímají smysl kázně podobně jako žáci Jiřiny a Nikoly. Důraz přikládají slušnému chování.

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku jsme získali díky kombinaci předchozích dvou dílčích výzkumných otázek a nalezení vztahů mezi nimi.

Ovlivňuje užití konkrétních výchovných stylů učitelů reflexi nekázně jejich žáků?

Pokud ano, lze je konkretizovat a ty pozitivní doporučit jako příklad dobré praxe?

Ve výzkumném šetření jsme při analýze rozhovorů žáků zjistili, že jejich reflexe nekázně je odlišná. Podobné názory na nekázeň vykazovali žáci tříd, které byly vedeny podobnými výchovnými styly.

Jako příklad dobrého vnímání nekázně lze stanovit velkou míru uvědomění si svojí vlastní nekázně, která umožňuje žákovi vědomý rozvoj svojí osobnosti. Takovéto vnímání nekázně lze vyzorovat zejména ve třídách Evy a Věry. Spojujícím článkem jejich působení na žáky je dobrý přístup k profesi, větší míra demokratických prvků ve výuce a zapojení žáků do tvorby třídních pravidel.

Svojí nekázeň dobře reflektují i někteří žáci Zdeny. Pro její výchovný styl je důležitá zaměřenost na výchovu, slušná míra demokratických prvků a vizualizace pravidel chování. Její styl vyvažování míry autority a demokracie se zdá být vhodným pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

5 Závěr

Ve svém výzkumném šetření zkoumám různé pohledy žáků na jejich vlastní nekázeň v prostředí prvního stupně základní školy a snažím se zjistit, zda na ně má vliv způsob, jakým učitel přistupuje k výuce.

Ukazuje se, že výchovné styly, které v sobě obsahují více sociálně-integračních prvků, jsou schopny naučit žáky lepšímu uvědomění svých kázeňských prohřešků. To může mít zásadní vliv na formování jedince jako svobodné bytosti, která je schopná o svých činech přemýšlet. Žáci jsou v takovém případě lépe schopni komunikovat svoje potíže a identifikovat svoje silné a slabé stránky. Žáci, kteří se mají možnost větší měrou podílet na výuce, rovněž vnímají kázeň jako prostředek ke svému zdokonalení, tedy přijímají kázeň jako pomocníka, nikoliv jako škůdce.

Moje výzkumné šetření mi rovněž pomohlo analyzovat můj vlastní výchovný styl a užívané kázeňské prostředky v porovnání se zkušenými pedagogy. Zjistila jsem, že můj výchovný styl je spíše demokratický se zaměřením na výchovnou stránku vzdělávacího procesu. Zároveň vnímám pozitivně i možnost ovlivňovat kázeň prostřednictvím rozmanitosti výukových metod, na čemž hodlám ve svém budoucím vzdělávání zapracovat.

Z hlediska budoucí kariéry začínajících učitelů je velmi důležité aplikovat ve vyučování takový výchovný styl, který by nejlépe vyhovoval zásadě individuálního přístupu k žákům. Proto by začínající pedagog měl dbát především na to, aby všechnu moc ve třídě nedržel jen ve svých rukou, ale rozdělil zodpovědnost také mezi žáky.

Seznam použité literatury

BAGLEY, William Chandler. *School discipline*. New York: Macmillan & Co., 1915, xiv, 259 s.

BÁRTÍK, Pavel et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, c2010, 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázní, aneb, Kázeňské prostředky*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2004a, 208 s. ISBN 80-86642-14-3.

BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2004b, 263 s. ISBN 80-7254-453-5.

BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, 202 s. ISBN 978-80-7387-432-2.

CANGELOSI, James S. *Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2009, 289 s. ISBN 978-80-7367-650-6.

ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014, 186 s. ISBN 978-80-247-4639-5.

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 325 s. ISBN 978-80-247-2742-4.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, 383 s. ISBN 80-7178-626-8.

GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 2008, 209 s. ISBN 978-80-7409-010-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HENDRICH, Josef. *Úvod do obecné pedagogiky*. 3. vyd. Praha: Profesorské nakladatelství a knihkupectví, 1946, 156 s.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktické spisy: (výbor)*. 2. vyd. Praha: SPN, 1954, 389 s.

KOPŘIVA, Pavel et al. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2005, 282 s. ISBN 80-901873-6-6.

KREISLOVÁ, Zdenka. *Krok za krokem 1. třídou: školní zralost, spolupráce s rodiči, učíme se číst a psát, nápady pro celý rok*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 168 s. ISBN 978-80-247-2038-8.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2012, 164 s. ISBN 978-80-262-0052-9.

MEŠKOVÁ, Marta. *Motivace žáků efektivní komunikací: [praktická příručka pro učitele]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 135 s. ISBN 978-80-262-0198-4.

Metodický pokyn MŠMT č.j. 37 014/2005-25 ze dne 22.12.2005 k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. In: Věstník MŠMT ČR. 2006, roč. LXII, sešit 2.

OLWEUS, Dan. *Bullying at school: what we know and what we can do*. Cambridge, USA: Blackwell, c1993, xii, 140 p. Understanding children's worlds. ISBN 0-631-19241-7.

ONDRÁČEK, Petr. *Vyrušování, neposlušnost a odmítání spolupráce: podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce nápadně rušivě*. 2. dopl. a rozš. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001, 116 s. ISBN 80-7194-378-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013, 562 s. ISBN 978-80-262-0367-4.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009, 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

UHER, Jan. *Problém kázně*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, 218 s. Časové otázky a rozpravy pedagogické.

Seznam použitých zkratek

Ad. – a další

ADHD – attention deficit hyperactivity disorder, porucha pozornosti s hyperaktivitou

Aj. – a jiné

MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

Např. – například

Tj. – to jest

ZŠ – základní škola

Seznam tabulek

Tabulka 1: Účastníci – třídní učitelé	str. 41
Tabulka 2: Účastníci – žáci	str. 41

Seznam příloh

Příloha č. 1: Fotky pravidel

Příloha č. 2: Dotazník pro sebeanalýzu učitele

Příloha č. 3: Informovaný souhlas pro rodiče žáka

Příloha č. 4: Souhlas s nahráváním rozhovoru pro učitele

Příloha č. 5: Přepsané rozhovory učitelů

Příloha č. 6: Přepsané rozhovory žáků

Příloha č. 7: CD s audio-nahrávkami rozhovorů

Fotky pravidel

Foto 1: Pravidla Evy (1/2)

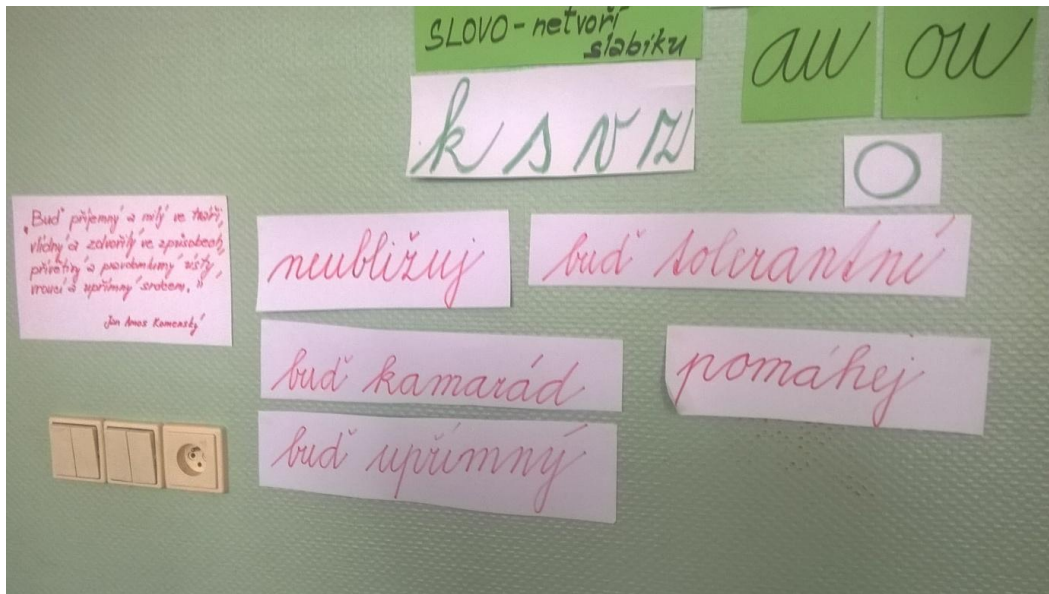

Foto 2: Pravidla Evy (2/2)

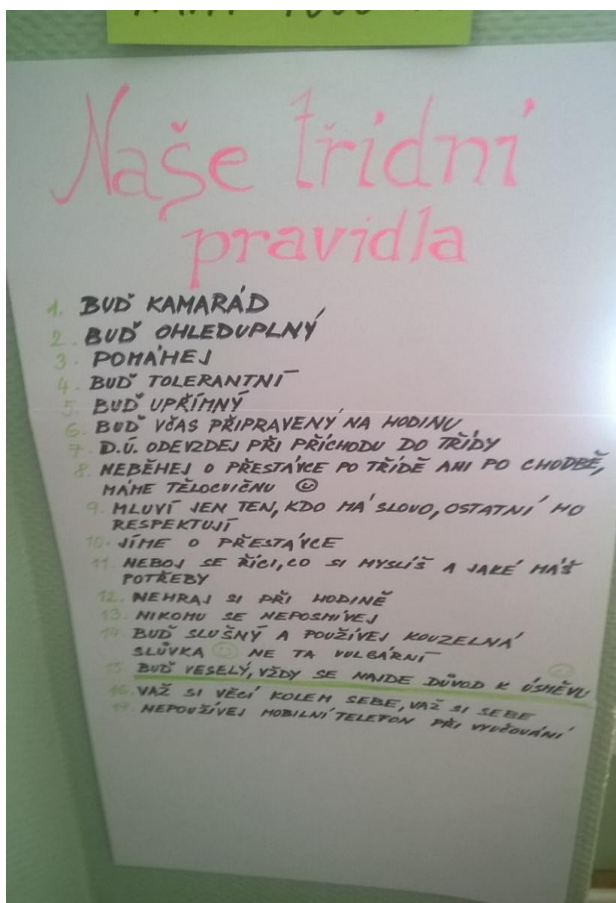
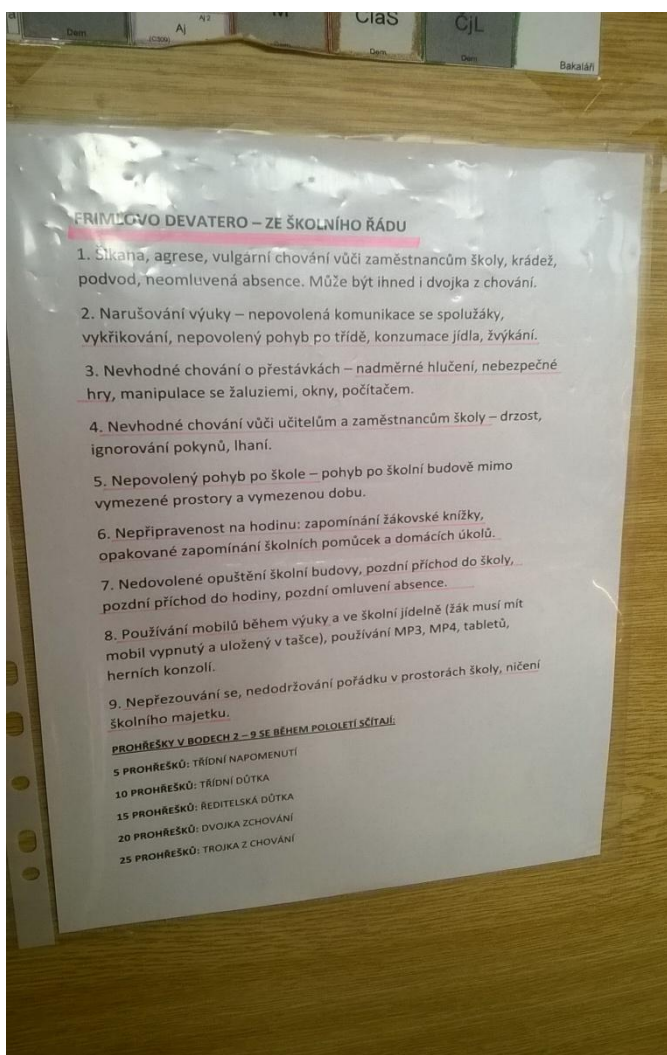

Foto 3: Pravidla Věry

Fotka 4: Pravidla Anny (1/6)

Fotka 5: Pravidla Anny (2/6)

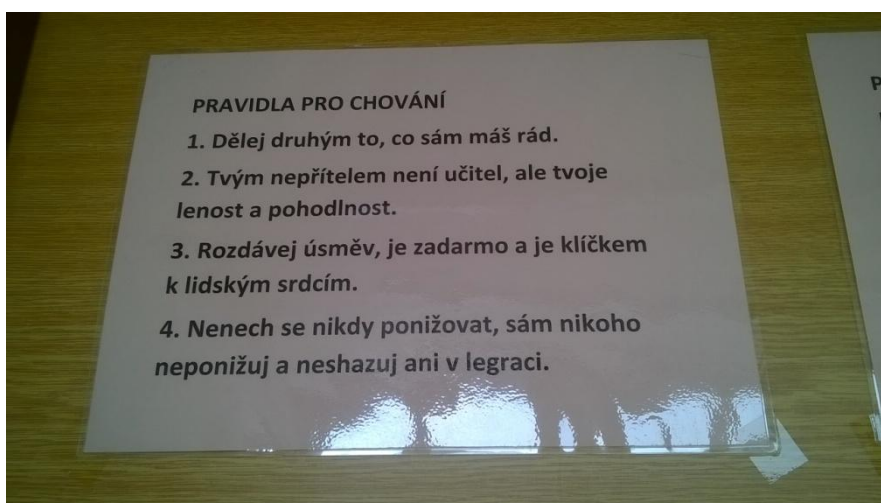

Foto 6: Pravidla Anny (3/6)

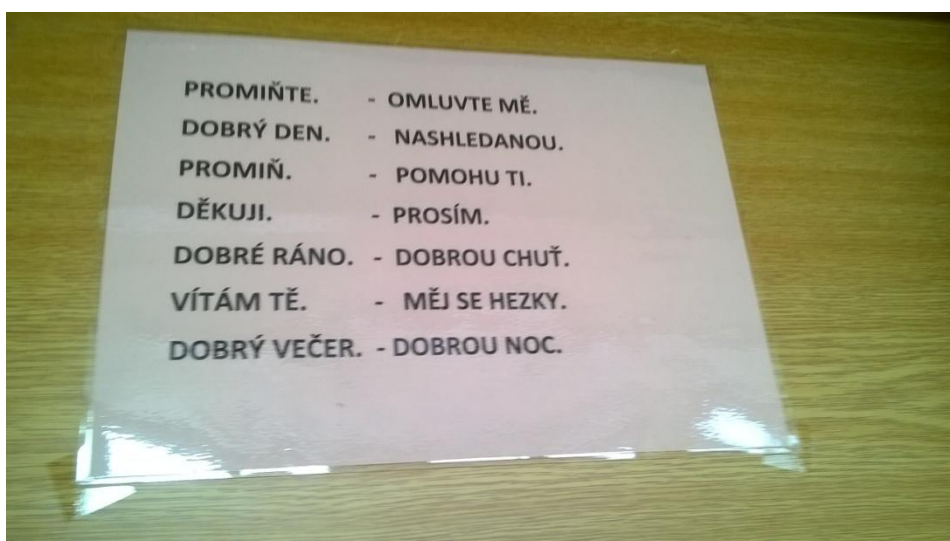

Foto 7: Pravidla Anny (4/6)

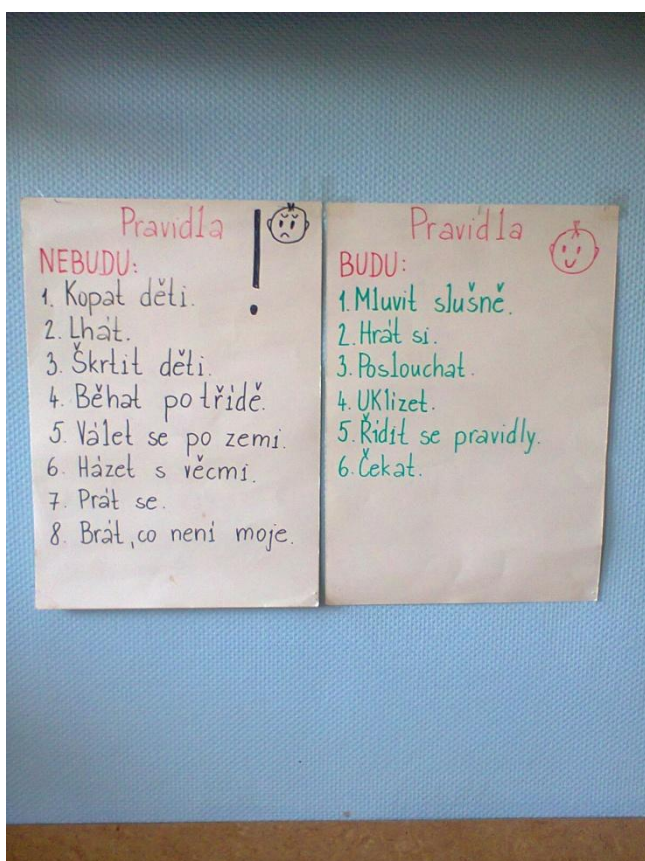
Foto 8: Pravidla Anny (5/6)

Foto 9: Pravidla Anny (6/6)

Foto 10: Pravidla Zdeny

DOTAZNÍK PRO SEBEANALÝZU UČITELE

Věnujte, prosím, 5-10 minut svého času vyplnění následujícího dotazníku. Slouží ke zjištění toho, jaké postoje zaujímáte k žákům, potažmo výuce.

U každého výroku uveďte, zda s ním souhlasíte nebo ne.

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne
Žáci chodí do školy spíše neochotně				
Pokud je schopný učitel, většina žáků může dosáhnout pokroku				
Předměty, které vyučuji, jsou užitečné a zajímavé				
Žáci nebývají rádi, když učitel jejich práci hodnotí				
Žáky lze rozdělit do dvou skupin: na ty, kteří se chtějí něco naučit a ty, kteří chtějí školou jen procházet tak, aby je to stálo co nejmenší úsilí				
Většinu žáků může dobrý učitel motivovat				
Každému žákovi se pracuje nejlépe, když je chválen a povzbuzován				
Žáci nemají příliš velkou chuť se učit, pokud je k tomu nikdo přísně nevede				
Většina žáků ráda pracuje v přehledném, dobře fungujícím prostředí				
Nadaní žáci jsou těžko zvladatelní				
Je jen přirozené, že se žáci snaží co nejméně pracovat				
Vždy existuje důvod pro chování žáka				
"K čemu mi to bude?" je oprávněná otázka žáků, kteří se mají učit nějaký předmět				
Když žáci nedělají pokroky, jde o chybu učitele, školy nebo učebních osnov				
Mají-li dobrého učitele, žáci zpravidla při učení využívají veškeré své schopnosti				
Žáci chtějí něco jiného a učitelé chtějí také něco jiného, a proto se spolu nemohou nikdy shodnout na vhodném pracovním tempu				
Podprůměrná práce si zaslouhuje kritiku				
Učitelé mají být připraveni v případě nutnosti přitvrdit i za cenu dočasné neoblíbenosti				
Když učitel pomáhá žákům, kteří ho předtím pořádně neposlušovali, podporuje tím nepozornost				
Učitelé se mají přestat chovat pozitivně k žákům, o nichž vědí, že nespolupracují				
To, co učím, vyžaduje přirozený talent - buď to někomu jde, nebo ne				
Pokud žáci nepracují, je třeba jim pohrozit trestem				

Žáci skoro vždy přijímají konstruktivní kritiku, protože vědí, že se díky ní mohou zlepšit				
Žáci vítají práci, pokud mají naději na úspěch				

Vážení a milí rodiče, zákonní zástupci,

ve škole, kterou navštěvuje Vaše dítě, budu provádět výzkumné šetření na téma Vnímání nekázně v kontextu prvního stupně ZŠ. Šetření bude probíhat pod odbornou garancí Mgr. M. Hutýrové, Ph.D a bude vedeno formou polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory budou nahrávány formou audio-záznamu. Cílem tohoto šetření je zjistit, jak třídní pravidla ovlivňují chování žáků a jaký význam mají pro samotné žáky.

Veškerá získaná data jsou zpracovávána anonymně a bude s nimi bezpečně nakládáno v souladu se zákonnými normami a etickým kodexem. Samotný program ve škole nebude nijak narušen.

V duchu výše zmíněných zásad se na Vás obracím s žádostí o vyslovení souhlasu s účastí Vašeho syna, Vaší dcery či svěřence v tomto výzkumném šetření. Pokud souhlasíte, ponechte si tento dopis a podepsaný souhlas (druhý list) prosím předejte zpět. V případě dotazů mě neváhejte kontaktovat.

Děkuji za spolupráci!

Se srdečným pozdravem

Vanda Krátká,

studentka oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ a speciální pedagogika

učitelka 1. třídy v ZŠ Samotišky

E-mail: kratkava@gmail.com

SOUHLAS ZÁKONNÝCH ZÁSTUPCŮ

Souhlasím s tím, aby se můj syn / dcera / svěřenec .....*
zúčastnil/a výzkumného šetření probíhajícího v Základní škole .....
.....** ve školním roce 2014/2015, které je realizováno
Vandou Krátkou, studentkou oboru Učitelství pro první stupeň ZŠ a speciální pedagogika na
Univerzitě Palackého v Olomouci, pod odbornou garancí Mgr. M. Hutyrové, Ph.D. Byl jsem
informován o rozsahu účelu a cílech tohoto šetření.***

V..... dne .....

.....

Podpis zákonného zástupce

*Doplňte jméno a příjmení

**Doplňte název a adresu školy

*** Viz informace v průvodním dopisu (první list)

INFORMOVANÝ SOUHLAS PRO ÚČASTNÍKY VÝZKUMU

Byla jsem seznámena s podmínkami, cílem a obsahem výzkumného projektu Vandy Krátké s pracovním názvem „Vnímání nekázně na prvním stupni základních škol“. Rozumím jim a souhlasím s nimi.

Souhlasím s účastí na tomto projektu. Dávám své svolení výzkumnici, aby materiál, který jsem jí poskytla, použila za účelem sepsání diplomové práce, popř. odborného článku a pro jakékoliv další odborné publikace a prezentace vycházející z tohoto výzkumu.

Souhlasím se způsobem, jak bude zachována důvěrnost a jak bude má identita chráněna během výzkumu i po jeho skončení.

Souhlasím s nahráváním mého rozhovoru s výzkumnicí a s analýzou výsledného zvukového záznamu a jeho přepisu. Dávám souhlas k tomu, že výzkumnice může v odborné publikaci citovat informace, které jí poskytují.

Rozumím tomu, že pokud se v průběhu rozhovoru objeví pro mne obtížná témata, mohu odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku nebo kdykoliv ukončit rozhovor.

Rozumím tomu, že mohu odstoupit z tohoto výzkumného projektu do sedmi dnů od poskytnutí rozhovoru.

JMÉNO:.....

PODPIS:.....

DATUM:.....

Záznam číslo 1 (Eva):**Proč jste si zvolila profesi učitele?**

V první třídě jsem měla paní učitelku, kterou jsem měla hrozně ráda, a rozhodla jsem se, že budu také paní učitelka. *Takže Vás to takhle inspirovalo?* No, opravdu, já jsem byla inspirovaná paní učitelkou, protože se mi to hrozně líbilo, měla jsem ji moc ráda. No a od té první třídy jsem si za tím šla. Ten vztah k dětem. Prostě baví mě to.

Jste spokojená se svojí prací učitelky?

Ano, jsem.

Jak dlouho jste v praxi?

24 let.

Jak dlouho vedete současnou třídu?

Současnou třídu mám od letošního září. *Takže předtím měli jinou paní učitelku?* Ano.

Jak byste popsala kázeňskou situaci ve třídě?

Já bych řekla, že to je takové standardní. Když je přestávka, potřebují se děti trošku uvolnit. Myslím si, že v této škole mají děti hodně možností, protože můžou dole hrát fotbálek, o velké přestávce můžou jít do tělocvičny, když je venku teplo, můžou jít ven. Mají tady i relaxační koutek. To si myslím, že je fajn. Teď jsem ve třídě řešila děti, které zůstávají o přestávce ve třídě a potřebují také vymyslet nějakou tu lumpárnu. Přemýšlela jsem, jak to udělat, aby to nebylo nějaké násilné přikazování. Dostali proto k Vánocům velkou sadu her, je jich tam asi padesát, a o přestávce mají možnost si tu hru vyndat a zahrát si třeba Dámu nebo Člověče nezlob se. To je jedna věc a druhá věc, mají ve třídě malou knihovničku s knížkami, které jim přísluší, ať jsou pohádky nebo nějaké příběhy, které si tam můžou vzít, lehnout si s tím na koberec, který mají vzadu, a tam si číst. Na to ještě nejsou úplně zvyklí, ale doufám, že si na to zvyknou. *Zatím teda tuto možnost žáci nevyužívají?* Samozřejmě jsou rozdíly mezi dětmi, takže někdo se půjde radši vylítat, a jsou i takoví, kteří si už vezmou tu knížku a třeba si tam s ní lehnou a čtou si. *A ty hry se ujaly?* Určitě, ty se ujaly hned. *To bylo o přestávce, a jak je to v hodině s kázní?* Já to mám od začátku, co učím, nastavené tak, být hodně pozitivní a hodně chválit, motivovat je pochvalou. Když vidím, že třeba se mně trošičku začínají..., tak řeknu, že chválím, já nevím, třeba Alenku a oni už vidí: „Aha, chválí Alenku“, a tak se také snaží a chytou se i ti ostatní. Samozřejmě, čím ty děti jsou menší, tak tu pozornost udrží kratší dobu. Třetíci by už měli vydržet déle, ale i tak je potřeba, když vidím, že jsou unavení, tak činnost, ať je jakákoliv, zastavím, a máme relaxační chvíli. Otevřeme okno, zacvičíme si, nebo vezmeme kytaru, zazpíváme si. Prostě úplně to najednou zastavit. A oni najednou dělají něco jiného a pak zase pokračují dál v té činnosti, kterou jsme měli. *A funguje Vám to?* Funguje. *Když byste tu třídu porovnala s ostatními třídami, buď které jste učila, nebo které jsou tady ve škole?* Tím, že učím převážně tuto třídu, těžko bych porovnávala asi s ostatními třídami. Takže třeba spíš co jsem učila. Já bych řekla, že to je tak všude hodně podobný. Vždy záleží na složení třídy. Třeba má určitě vliv, když je tam víc holčiček nebo kluků. Jednou jsem učila třídu, kde jsem měla osmnáct hokejistů kluků, takže ti byli takoví živější. Tohle je taková empatická, citlivá třída. Jsou srdíčkovi, fajn.

Řešila jste někdy nějaký závažnější přestupek, třeba teď ve Vaší třídě?

U mě ve třídě bych neřekla. Tam to jsou takové ty běžné věci. A závažnější přestupek...tam spíš se to vztahovalo k tomu, že jsem měla ve třídě děťátka ADHD s agresivními poruchami

chování. S tímto hošíčkem jsem se poprvé setkala sedm/osm let zpátky a v životě jsem se s ničím takovým dřív nesetkala, takže i pro mě to bylo strašně těžký, protože ty děti, když se dostanou do afektu, jakéhokoli, a našťve je třeba to, že jim mamka namazala ke svačině housku ale chleba, to jsme přesně tuhle situaci zažili, tak oni se tak rozhodí, že třeba vzal židli a hodil ji před sebe s tím, že by mohl někomu ublížit. Nebo se sebral při hodině bez varování a chytil hošíčka před sebou a zatahal ho za vlasy, protože ho momentálně něčím štval, že třeba mluvil potichu. Takže pak je to těžký. *Dalo se to nějak vyřešit?* To se řešilo, protože tím trpěla třída i se hrozně těžko učilo. I když ten hoch, pak když byl v klidu, tak se omluvil a byl zlatý a všechno fajn, ale tyto stavy měl. Tak jsme dostali asistentku do třídy, což bylo úžasný, protože když se do tohoto stavu dostal, tak ona ho vzala a odešli ze třídy. On se zklidnil, pak se zase mohli vrátit. Takže to byla velká pomoc.

Zkusila byste stručně popsat chování neukázněného žáka?

Já bych řekla, že takový, který nerespektuje vůbec osobnost učitele, autoritu. Některé děti s tím trošku problém mají. Pak je opravdu těžký, co je neukázněný žák. Asi když nerespektuje nějaká ta pravidla, která si ve třídě uděláme. Takže asi tak.

Jak byste popsala chování ukázněného žáka?

To bych zas mohla říct, že respektuje ta pravidla, která jsme si dali. Dělá, to co by měl běžně žáček dělat.

Co si myslíte, že nejvíce ovlivňuje kázeň žáků při vyučování?

Zaujmout, udělat hodinu zajímavou, aby se děti nenudily. Já se snažím to udělat tak, aby to žáky bavilo, takže samozřejmě motivovat, povzbuzovat, chválit. Hlavně když vidím, že jsou unavení, že se nesoustředí, tak zastavit činnost a chvíli dát uvolnění a pak zas pokračovat dál. *Takže si myslíte, že tu kázeňskou situaci může nejvíce ovlivnit učitel?* Samozřejmě záleží na složení třídy. Někdy ten učitel nemá skoro žádnou práci a někdy je ta práce daleko větší, ale myslím si, že to učitel ovlivňuje hodně. Také si myslím, že je důležitá důvěra dětí k učiteli, aby mu věřily, věděly, že je má rád, ale na druhou stranu ho respektovaly, že když se něco řekne, tak to tak bude. *Jak si tu důvěru v dětech pěstujete, co vám pomáhá si tu důvěru vybudovat?* Já si myslím, že to, co chceme po dětech, aby oni respektovali nás, tak i já respektuji je, jejich potřeby. Samozřejmě v mezích, abych já byla ten učitel, který tu hodinu vede. Řekla bych, být taková lidská.

Máte nějaké osvědčené (zaručené) způsoby, které Vám pomáhají zajistit kázeň ve třídě?

Jak jsem už říkala, já hodně používám pochvalu, relaxační chvílky a motivaci. My máme celoroční projekt s Amálkou a s Rákosníčkem, takže na konci dne nebo týdne děti dostávají bodíky a cestují cestou k cíli, kde bude poklad a tam dostanou nějakou odměnu. To si myslím, že je také svým způsobem motivuje, že se chtějí dostat co nejdál. Pak jak jsem říkala, motivace, povzbuzování, zajímavá hodina, aby je to bavilo.

Jsou nějaké kázeňské přestupky, u kterých jste nevěděla, jak je řešit?

V současné třídě ne.

Jaká máte pravidla chování ve třídě?

My jsme si vytvořili pravidla. Napsali jsme si je na papír, na čtvrtku. Tvořily je děti. My jsme ji je už říkali na začátku roku a teď jsme si je dali do kupy, takže děti vždycky řekli nějaké pravidlo, které u nás ve třídě platí a které by bylo dobré dodržovat. Ostatní to samozřejmě odsouhlasili, popovídali jsme si o tom a zapsali jsme si ho. Tady mám některé napsané. Mám ráda toto pravidlo, které vymyslel Radeček: „Nebud' smutný, vždy se najde důvod k úsměvu.“

To je takto žáci vymýšleli sami? Ano. Konečné znění si žáci také určují sami (jak to pravidlo bude znít)? Pokud to není opravdu hodně kostrbaté, kdy to upravím, tak většinou ano. Vy se na tom domlouváte, jako že i třída to musí odsouhlasit? Ano, ano. My jsme začali na začátku roku. Měli jsme tam takové lístečky: neubližuj, buď kamarád, buď tolerantní, buď upřímný. Vysvětlovali jsme si i, co to znamená být tolerantní a všechny ty věci k tomu. Pak jsme řekla: „Děti, zkusíme si vytvořit pravidla při hodině a o přestávce, která bychom měli plnit“....Také tam bylo: „Nepomlouvej.“ To tam třeba nemáme napsané. To trápí třeba holčičky, které se dostávají do toho věku kolem deseti let, tak mají takové to, že kamarádi se dvě, pak tři a pak je ta jedna stranou. Docela často se to mezi holčičkami řeší. Kluci ne, ty si to vyřeší jinak, po svém. Ale třeba pro tu Dagmarku to pomlouvání, vůči té kamarádce, bylo v tu chvíli důležité, ale když to vezmeme jako celek, tak jsme to tam nakonec do pravidel nedali, ale určitě jsme si o nich povídali.... Neběhej o přestávce ve třídě ani po chodbě, máme tělocvičnu, aby byli včas připravení na hodinu, aby odevzdávali domácí úkoly. Aby měli nastavená pravidla. Samozřejmě to nešlo na začátku roku. To jsme dělali opravdu teď, když už jsou ta pravidla zajatá, jenom jsme je srovnali. A sepsali. Tak, tak... Mluví ten, kdo má slovo, ostatní ho respektují. To si teda říkáme pořád, protože ty děti mají tendenci, když něco ví, tak hned pálit. Opravdu tohle pořád opakujeme. My máme mimočítankovou četbu, takže ten kdo tam stojí a mluví, tak si to připravil, dalo mu to práci, tak my ho budeme respektovat, budeme tolerantní a necháme ho, aby nám všechno řekl.

Když už jsme se tu bavili o spolupodílení žáků na pravidlech, že si je i tvoří, myslíte si, že to má vliv na dodržování těch pravidel ve třídě?

Určitě. To je jasné. V čem si myslíte, že je ten hlavní přínos? Že to děti nemají přikázané, že si to tvoří sami a tím pádem mají větší chuť to dodržovat.

Vy jste říkala, že se ta pravidla mohou žáci dozvědět tak, že je máte někde napsané. Je ještě nějaký jiný způsob, jak se žáci mohou o třídních pravidlech dozvědět?

Tím, že nám to tak vyplynulo z klima třídy a že jsme si je utvořili všichni dohromady, tak je mají v sobě. Mají je ve třídě nalepené a vědí, že tam jsou. Když někdo něco dělá, co nemá, tak mu řeknu: „Á, asi si budeš muset přečíst pravidla.“ A říkáte to jen vy, nebo se stává, že i žáci napomenou toho žáčka? Opravdu teď to máme čerstvé, protože jste mě tak i trošičku inspirovala. Vždycky jsem to s dětmi dělala a bylo to fajn, vždy se to osvědčilo....Já si myslím, že i oni sami se dokážou pohlídat.

Je nějaké pravidlo, které si myslíte, že je z těch pravidel nejdůležitější a proč?

Já si myslím, že to je ta tolerance a respektovat toho druhého člověka, nebo spolužáka. Myslím si, že to je v tom utváření toho člověka i do budoucna, aby se to naučil i do života. A když se tohle naučí, tak to ostatní z toho samo vyplyne, ať je to slušné chování, ať je to kamarádství, tolerance, pomáhání, prostě všechno, co tam máme.

Jaké pravidlo, které máte, si myslíte, že je pro žáky nejobtížnější dodržovat, a proč?

My máme zatím pořád problém se včasným odevzdáváním domácích úkolů. Samozřejmě na tom pracujeme. Zase jsou dětičky, které to mají vzorné, a všechno to bude hned, ale máme tam i pár takových hošičků, kteří s tím opravdu mají docela problém. Proč si myslíte, že zrovna toto pravidlo je pro žáky nejobtížnější dodržovat? Já si nemyslím, že úplně nejtěžší, ale to je momentální, co zrovna teď aktuálně řešíme....Možná i trošičku z domova, to vedení, to je na těch dětičkách hodně znát.

Myslíte si, že je nějaké pravidlo zbytečné?

Kdyby bylo zbytečné, tak ho tam nemáme. Tím, že jsme si to tvořili sami, tak to, které by pro nás bylo zbytečné, tak tam nemáme. *A zaznělo třeba nějaké pro vás zbytečné pravidlo? Já bych řekla spíš samozřejmý. Třeba tam bylo jmenované, že nepokřikujeme při hodině na paní učitelku. To jsou takové ty jasné, které by měli vědět. Ty ostatní jsou také jasné, ale tak aby je měli pořád na očích.*

Mohou žáci ovlivnit znění pravidel během roku?

Určitě, to jsme si i říkali. A navíc je můžou i doplňovat, takže když se nám objeví nějaká situace, tak si řekneme: „Hm, to bylo docela dobré.“ tak to tam připišeme. *Takže tam máte na papíře místo? Ano, ano.*

Jaká máte stanovená pravidla chování o přestávce?

O přestávce tam je, aby si neublížili, aby byla v pořádku bezpečnost. To znamená, že nesmí běhat po třídě. Proto to tam také, myslím, máme, že neběháme po třídě ani po chodbě, že na to je tělocvična nebo ty prostory, které jsou k tomu vyhraněné. Aby si neublížili, aby se nikomu nic nestalo, takže takové to neběhání, samozřejmě házení po sobě předměty apod. Tak to je samozřejmost, to jsme ani nemuseli, tohle to... Spíš ty děti hodně často svádí se po té hodině trošku vybit, zase ne všechny, ale některé, takže aby neběhali po třídě, nehonili se.

Kde se o těchto pravidel chování o přestávce mohou žáci dozvědět? To máte také někde vypsané?

To máme všechno v těch našich třídních pravidlech. *A ještě nějak jinak? Samozřejmě to je ve školním řádu, který je vyvěšený na nástěnce vzadu ve třídě. Tam si to můžou kdykoliv pročíst. Samozřejmě je s tím paní učitelka na začátku školního roku seznámí. Takže je vždy na začátku roku přečtete a pak žáci už vědí? Ví, nebo když by došlo k tomu, že by se některý z toho nedodržovalo, nebo že by se dělo ve třídě něco, co odporuje školnímu řádu, tak si sedneme do kroužku a řekneme si to, zopakujeme si to, připomeneme si to.*

Jaké porušování pravidel o přestávce je podle Vás nejzávažnější?

Hm, co se týká této třídy, tak asi co nejčastěji řešíme, pořád to je stejný, to je běhání po třídě. Oni si chtějí hrát na honičku, nebo si něco řeknou a teď se začnou jakoby kočkovat mezi sebou. *Proč je to nejzávažnější? Aby si neublížili, aby si něco neudělali, protože jsou tam lavičky. Aby byla zabezpečena bezpečnost.*

Jak reagujete na porušování pravidel o přestávce – přísněji, stejně či benevolentněji než ve výuce?

Nějaká pravidla jsou při hodině, nějaká pravidla jsou o přestávce. Ty pravidla v hodině patří k hodině, ty pravidla o přestávce patří do přestávky, takže bych řekla, že mají stejnou váhu. Jestliže se poruší pravidlo o přestávce, tak je to stejně špatně, jako když se poruší pravidlo při hodině.

Napadá vás ještě něco k daným otázkám, co byste k nim ještě chtěla říct, nebo něco, co nezaznělo a týká se kázně?

Já od té doby co učím, tak s kázní jsem nikdy velké problémy neměla. Je to hodně, jak jsem říkala, o té pozitivní motivaci, ta pochvala u mě hodně funguje u mě hodně. My máme, že když se řekne slovo „sluníčko“, tak děti, ať dělají, co dělají, píšou, čtou, nebo mají nějakou činnost, tak si musí pěkně sednout, dát obě ručičky nahoru, podívat se na mě a ten poslední bod je, že se na mě musí usmát. Tím pádem si uděláme i lepší náladu. A funguje to.

Ode mě je to nyní vše. Moc Vám děkuji za Váš čas i rozhovor.

Záznam číslo 2 (Věra)

Proč jste učitelkou a jak dlouho?

Náhoda. Jsem spokojená se svoji prací. Vybrala jsem si dobře. Jsem 24 roků v praxi. Současnou třídu vedu třetím rokem.

Jak byste popsala kázeňskou situaci ve třídě (např. oproti škole, jiným třídám)?

Kázeňsky na tom nejsou úplně špatně, protože pravidla neustále opakujeme. Čekám tak dlouho, než se pravidla naplní. Někdy teda musím čekat hodně dlouho. Někdy musím zvýšit hlas, ale zatím to funguje.

Řešila jste už někdy nějaký závažný kázeňský přestupek?

Něco se přeneslo z družiny. Ty děti nechápaly, že tomu druhému dítěti ubližují. Museli jsme mu (tomu žákovi) potom vysvětlit spoustu věcí. Nestávalo se to opakovaně, ale kdybychom to včas nepodchytili, byla by to šikana. Nevzpomínám si, že bych někdy řešila něco závažnějšího, právě možná díky tomu, že jsem na těch pravidlech lpěla vždycky od samého začátku. Jak s žáky, tak i s rodiči.

Jak byste popsala chování neukázněného žáka?

Dělá věci, které nejsou jeho náplní. To znamená, že nepracuje na tom, co by měl, ale dělá jiné věci a tím ruší ostatní. Dá se tolerovat to, že žák kouká z okna, ale nedá se tolerovat to, že do něčeho ťuká a tím ruší celou třídu. Nebo žák, který nám narušuje výuku, když jsme mimo třídu. Nedokáže se zklidnit a potom dělá až nebezpečné věci. Mám tady jednoho takového, který se nedokáže vůbec ovládat už teď, nebaví ho to, a ještě ke všemu je tam nějaká ta vrozená lenost, z rodiny nabraná. Kolektivem se ovlivnit nedá. Ostatní na něj koukají, upozorňují ho, ale tím víc on zlobí.

Jak byste popsala chování ukázněného žáka?

Já bych si představovala, že to je žák, který plní instrukce, který se chová v rámci pravidel a s kterým nemusím řešit nic navíc. Nemusí se mu nic říkat individuálně, stačí mu, když si říkáme věci pro všechny a on z toho vyvozuje pravidla. Žák, který když se zapomene a poruší pravidla, tak mu to stačí říci povšechně, on to pochopí a jde od toho.

Co nejmíc ovlivňuje kázeň?

Nuda. Pokud se nuděj, tak budou zlobit. Děláme to všichni. Pak to, že nezvládají učivo, mají dost práce, ale nevědí co s ní. To jsou signály, že je něco špatně. Oni to zatím neumějí dát najevo jinak, než že začnou vyrušovat a podobně. Činnosti se snažím střídát, ale jsou činnosti, kde to pro někoho nuda je, nebo ji ten dotyčný nevydrží dělat déle. O některých takových činnostech vím, takže dávám žákům kratší práci atd., přesměruju je na něco jináčího.

Máte nějaké osvědčené způsoby na zajištění kázně?

Nefunguje to dlouhodobě, není to správná věc... někdy si to nedovedou představit a někdy jim

to je jedno, ti, kterým to říkám tomu nevěnují pozornost... ale funguje mi, když popíšu, co se bude dít, když se v nekázní bude pokračovat a ty přirozené důsledky, které z toho plynou. Většinou dojde k nějakému zklidnění. Ovšem jsou žáci, kteří na to vůbec nereagují protože mě vůbec neposlouchají, k těm pak musím přijít vzít si žákovskou knížku a mít ji alespoň na stole nebo tak. No a teď jsem přišla na nejlepší způsob: nerozčítit se, zrovna sednout k počítači a napsat e-mail rodičům. A to je klid. *A zabralo to?* Pomohlo to jen na chvíli.

Jsou kázeňské přestupky, s kterými si nevíte rady?

Než jsem se dostala k sociometrii a takovým metodám, tak jsem měla potíže s tím, že třída jako by nebyl kolektiv. Uměla jsem to popsat, ale vůbec to nefungovalo. Mohla jsem to tomu člověku zopakovat, ale nic se nestalo. Vadilo mi, když přišlo přesazení do skupiny a výjevy typu „s tímhle já nepudu“ a neuměla jsem si s tím poradit, až jsem zjistila, že jsou určité metody, které na to použít jdou. Rozbít tu hierarchii třídy a nechat je tam vymáchat. Mnohdy stačí jeden žák a změní to atmosféru celé třídy. Bylo to školení, který dává náměty, jak situaci řešit a fundovaný člověk mi dal návod, jak situaci řešit. Mám tři metody, jak situaci vyřešit. Funguje to, ale je to dost časově náročné, ale musí se to dotáhnout do konce. Jak se to nedotáhne, tak člověk zjistí, že to není tak, jak si myslí, že to bylo vyřešené. Na tom školení jsem měla opravdu pocit, že nás o tyhle konkrétní věci na fakultě ochudili. Tyhle konkrétní věci my jsme měli vidět, vidět konkrétní případy, které se řešily, měli jsme si něco takového... jsme si měli vyzkoušet na sobě, to nám chybí, to neumíme. To je pro práci se zvětšujícím se kolektivem a s tím, že ty děti čím dál tím méně z rodin přijdou připravený, to je prostě... to je chyba. Neporadíme si bez toho.

Jaká máte pravidla chování?

My většinou na začátku roku vypočítáme pravidla znovu. Vybereme ty nejdůležitější a vyvěsíme si je.

Letos máme celý rok motivovaný hlemýžděm, tak jsme si je v konečné verzi sepsali do hlemýžďů. Psala jsem to já, aby to bylo k přečtení. Jsou tady a já na ně ťukám, abych upozornila, že tohle je jinak, než by mělo být. Největší hlemýžď (největší pravidlo) je práce na svoje osobní maximum (je to jedno z nejtěžších pravidel, které je těžké dodržovat), pak pravidlo, které chrání všechny ostatní, tzn. Jak se chovat při výuce, Jak používat hlas, když je skupinová práce, když je zadávání instrukcí učitelem, pak samozřejmě, co si smím a nesmím dovolit o přestávce a potom tam jsou zásady slušnosti, kdy pozdravit, jak poděkovat. Samozřejmě pravidlo o tom, kdy mám být ve třídě a co ráno udělat a jak v čas (ranní rituál). Provozní věci - telefony, chování vůči školnímu vybavení. Šikana je věc, kterou v žádném případě trpět nebudeme a při prvním porušení tohoto pravidla okamžitě následuje kázeňský postih – napomenutí nebo důtka. Se šikanou jsem se zatím nesekala.

Je jiný způsob jak se můžou děti o pravidlech dozvědět?

Na internetu je školní řád, ale to jim moc nepomůže, protože jim neporozumí. My se k pravidlům dostáváme neustále, když vidím, že to nefunguje, když se nějaké pravidlo porušuje často.

Pravidla si žáci často hlídají sami, zejména když je ta skupinová práce, tak mají svoje role a je tam člověk, který hlídá dodržování pravidel.

Jaké pravidlo je nejdůležitější?

Pravidlo osobního maxima. Protože když člověk bude pracovat na svoje osobní maximum, tak nebude obtěžovat a otravovat ostatní a tím vlastně nebude potřebovat žádné další pravidlo. Takže se snažím jim tohle pravidlo všteřovat, což je důležité i při jakékoliv další práci v životě. Proto je i ten šneček větší než ostatní.

Je některé z uvedených pravidel zbytečné?

Dlouho jsem si myslela, že je zbytečné říkat o telefonech tabletech a takových věcech, ale zatím to tam musíme pořád mít.

Jaké pravidlo je nejobtížnější dodržovat?

Jak u koho, ale většinou práce na osobní maximum. To je pro někoho neřešitelná věc, protože není zvyklý pracovat, dělat cokoliiv souvisle, aniž by nad ním někdo seděl. Pro někoho je opravdu obtížné hlídat sám sebe. Je spousta dětí, které toho nejsou schopny. Kolikrát je musím probrat, protože ani netuší, že tady něčím... pravítkem... do kovový části stolu nebo židle mlátěj a že ten zvuk je nepříjemnej a oni si to vůbec neuvědomujou... ve svém jinym světě. A pak jsou ty naše pravidla k ničemu. Ale jak tohle ošetřit, když je tolik dětí ve třídě, to je taky těžká otázka. Je jasný, že každěj má nárok na to, aby někde chvíli byl, má potíže, něco na něj leze, je nevyspalej, ale jak to udělat, aby si uvědomovaly, že jsou mezi lidma, aby ty jejich stavy neovlivňovaly okolí.

Kdo se podílí na tvorbě pravidel?

Podílí se na ní žáci. Ale s tou konečnou formulací pomáhám, aby to bylo jasný. Třeba v těch 1. ročnicích to musím udělat, ale jak už se blížím páté třídě, tak už víc iniciativy nechávám na nich. Pomáhám, aby se něco neopakovalo, aby to bylo formulované tak, že tomu každý rozumí, aby to nebyla dlouhá složitá věta.

Má spolupodílení žáků na tvorbě pravidel vliv na jejich dodržování?

Určitě má. Někdo si samozřejmě pamatuje, že to tam zařadil a vadí mu, že mu to někdo porušuje. Žáci mají z předešlých ročniců v hlavě, co jim vadilo, co nechtěli, a to tam do těch pravidel chtějí dávat. Potom to může fungovat.

Na pravidlech pracovalo několik skupin, některá si je udělala až do konce, napsali to, zjednodušili, udělali to pořádně. Některé skupiny se hodně hádali a nebyli schopni vybrat jedno, to nejdůležitější pro celou skupinu. Co já vždycky vkládám, je pravidlo o osobním maximu. V první druhé třídě na to žádná skupina nepřišla. Ve třetí třídě byly náznaky, ale musela jsem to doformulovat. Ale už věděli, že je to důležité.

Mohou během roku žáci přidat pravidlo?

Můžou, nebráním se tomu. Někdo může vyvolat diskuzi, my sedíme hodně v kruhu a diskutujeme o spoustě věcí. Většinou to trošku iniciuju já, tak na to udělám nějakěj projektíček a ono nám to z toho vyplyne.

Jaká máte stanovená pravidla o přestávce?

To je problematická věc. Na chodbu nebo do prostoru školy se může jenom o velké, malá by měla být ve třídách – jenom si odskočit a zase se vrátit. Pak je tady ta věc, že se někdy ve

třídě strhne nějaká honička nebo bitka a to člověk může pořád dokola opakovat, že tady se pohybujem pomalu, to opravdu nefunguje. Zás na druhou stranu vím, že se potřebujou uvolnit, odreagovat se, a jak to udělat, když ten prostor je zde malý, nemáme kam jít. V létě je to třeba lepší. Když je hezky, tak bez přezouvání chodíme do atria, kde se můžeme pohybovat. Pak je to znát, že se žáci trošku jinak uvolní. Pravidla tu máme zapsaná, visí ve třídě. Ve škole jinde nevisí.

Jaké porušování o přestávce je nejzávažnější?

Ten pohyb je živelnější, pak nám tady dochází ke zraněním – rozseknuté hlavy a takové věci, které plynou z toho, že běžím a zakopnu o tašku a dojde k nekontrovatelnému pádu. Je to důležité kvůli bezpečnosti.

Jak reagujete na nekázeň o přestávce?

Asi je to o přestávkách daleko benevolentnější, protože se potřebují uvolnit. V hodině na pravidlech lpím daleko víc. Jsem benevolentnější v tom, že nepovažuji za tak závažné, abych musela napsat poznámku, když se nestane něco takového, že třeba teče krev, že musíme něco ošetřit. Když se to obejde bez takových následků, tak to většinou nezapisuju.

Co nezaznělo?

Pomohlo by nám, abychom měli místa a prostory, kde můžeme pracovat s tím, aby ti žáci se uvolnili, uklidnili, vylítali nebo si tam sedli a četli si. Pomohl by nám asistent, který by mohl vzít žáka, který je úplně mimo a jít s ním na deset minut ven. Daleko líp by se pracovalo. Prostory myslím třeba i při hodině, kdy je dítě, který to naprosto celý chce zkazit a je to na něm vidět, že on teď prostě nebude a ty slabší se k tomu přidají, aby byli taky v kurzu, a když se to celý takhle rozsype, tak je konec. To znamená mít něco, kde by takovýhle dítě mohlo na chvíli jít pryč, ostatní by se nemohli nakazit a výuka by proběhla tak, jak by měla. S přibývajícím dětem a s přibývajícím změnami chování a pravidel ve společnosti, přístupu rodičů, je samotný učitel ve třídě těžká věc. Bylo by dobré, kdyby se počítalo s tím, kdyby někdo takový... jeden pro první, jeden pro druhý stupeň například... byl volný s takovými věcmi, aby ten učitel toho neměl na svých bedrech tolik, protože pak to řeší mnohem nervózněji, je to prostě bludný kruh.

Záznam číslo 3 (Jiřina)

Proč jste učitelkou, jak dlouho?

Od 14 let jsem pracovala v různých dětských organizacích, naplňovalo mne to, tak jsem to chtěla zkusit jako zaměstnání. Jsem spokojená, v praxi 33 let. Začala jsem pracovat jako nekvalifikovaná. Myslím si, že pedagogické fakulty byly v době studia zaměřeny spíše teoreticky. Hodně jsem čerpala z metodických příruček, byly velmi dobře zpracované. Myslím si, že to dnes studentům chybí. Mám třídy pátáků od první třídy.

Jak byste popsala kázeňskou situaci ve třídě (např. oproti škole, jiným třídám)?

Já jsem dostala takovou mimořádně hodnou třídu, nebyly tam žádné problémové děti, takže ta práce byla jakoby dokonalá s nima, jakoby v pohodě, ale rozpustili tady speciální třídu z personálních důvodů a přišlo nám každému do té páté třídy pár dětí z té speciální třídy a tím se mi ta práce trochu narušila, protože to jsou děti ze sociálně slabých rodin a nemají ty návyky a chybělo jim i to vzdělání předcházející. Ty mi narušily kázeň a ještě loni mi přišel jeden velmi hyperaktivní žák, který taky trochu tu kázeň rozhodil a ty děti to poznaly a není to už tak ideální, ale ve výsledku si nemůžu stěžovat. Ty ze speciálky mi přišly do třetí třídy. Loni mi přišel ten jeden žák, který byl na jiné škole a tam měl problémy s kázní, tak změnil školu. Ale nemůžu říct, že by to byly nějaký hrozný děti, no prostě mají jiný prostředí doma. Od té doby se to zlepšilo, protože ty děti, jak jsou hodný, tak se snažej ty ostatní jakoby převychovat a mají na ně dobřej vliv, ale ta věková kategorie už prostě... co nenaučíte dobře v první a druhý, už nejde tak dobře. Je to problematický, ale určitě se to zlepšilo.

Řešila jste už někdy nějaký závažný kázeňský přestupek?

No právě jsem řešila, právě ty děti sociálně slabý. Za prvý se k sobě nechovaj hezky, sprostě si nadávaj, pomlouvaj si rodiče, jakoby hodnotěj svý sociální situace a pak jedna z nich krade a utíká z domova. Ani za pomoci psychologů, mý zvýšený péče se nám to stále nedaří odstranit, tak krade a utíká pořád. A pak ještě kupodivu takový jakoby na venek pěkný holčičky šikanovaly jiný holčičky, že nejsou dost dobře oblečený až do stadia, že ty holčičky se bály chodit do školy, to je další přestupek, ale velmi dobrou spoluprací s rodičema jsme to vyřešili. Ale občas si ještě jakoby růžky vytáhnou a občas to řešej. V současný třídě i ty hodný děti dokážou řešit majetkový poměry. Řešili jsme to s rodiči, rodiče si s dětma velmi důsledně promluvili a zlepšilo se to. Výborná spolupráce s rodičema a opravdu se to vyplatí, když ty rodiče spolupracují, protože jsme to velmi rychle vyřešili. Kdyby rodiče se těch dětí zastávali a říkali, že to není pravda, tak by se to natahovalo. Tím, že mi rodiče okamžitě věřili, okamžitě zasáhli, tak to bylo bezvadně vyřešený. A s tou holčičkou, co bere ty věci, tak ta maminka taky velmi dobře spolupracuje a nevíme, kde je příčina.

Popište chování neukázněného žáka:

To je komplikovaný. Neukázněný žák je většinou tehdy, když nemá doma dobrý prostředí. Neukázněný žák není nikdy sám od sebe neukázněnej, nikdy se nenarodí neukázněnej. Vždycky je důsledkem těch poměrů doma. A ty já nemůžu bohužel napravit, já můžu pouze přinutit... nebo ovlivňovat to dítě ve škole, aby se chovalo ukázněně, ale třeba mám neukázněného žáka, který je neukázněný z toho, že jeho sourozenec je upřednostňován, tak můžu opatrně s rodiči o tom mluvit, ale bohužel je nemůžu ovlivňovat, do rodiny nemůžu už mluvit, nemám na to právo.

Neukáznění žáci na sebe upozorňují, tzn. vykřikují na sebe, vstávají nebo jsou hrubí na ostatní spolužáky a to dělají právě z domova. Ještě jsem nenarazila na dítě, který by bylo neukázněný a nemělo to důsledky z domova. Vždycky za to prostě můžou rodiče. Ale ti rodiče to nedělaj

naschvál, to nemůžu říct, oni nevědomky. A teď záleží na tom, protože já tu praxi přece jenom mám, tak to dokážu odhadnout, jestli ti rodiče chtějí na tom se mnou spolupracovat nebo nechtějí. Někdy chtějí a nemaj sílu nebo povahu. *Nebo nevědí jak na to?* Vědí jak na to, já jim poradím. Já jim dokážu poradit a oni... prostě je to komplikovaný být rodičem.

Popište chování ukázněného žáka:

Ukázněný žák není žák, který dokonale sedí a na všechno reaguje, protože normální dítě není takový, to ani nechceme, ani o to nestojíme. Mám třeba dokonalou žákyni ve třídě, ale ona se neraduje ze života, takže já si představuju ukázněného žáka tak, že se chová jako dítě, ale když mu řeknu: „Přestaň,“ tak přestane. Ví, kdy může a kdy ne. Mám jednu dokonale ukázněnou žákyni, a když jsem mamince řekla, že by se mohla chovat jako dítě, že by taky mohla mít radost ze života, tak jsem narazila, mamince se to nelíbilo. Její dítě má radosti ze života dost. Bohužel nemůžu ovlivnit.

Co nejmíc ovlivňuje kázeň?

Důslednost a děti milujou humor. Jestliže jim to říkáte vesele, tak oni to přijmou líp, ale teď je otázka, že když vy se k nim vesele chováte, tak oni můžou i k vám. Neplatí pravidlo, že mě si srandu můžeš dělat, ale já z tebe ne. To by neprošlo. *A ta důslednost?* Musíte dodržovat pravidla, který dáte a nemůžete jednomu dítěti říct ty se budeš chovat tak a ty tak. Prostě když vám je to dítě sebemilejší nebo sebemíň milé, musíte se přemoci stejně. Oni jsou dokonale naladěný na to, že to musí být důsledný. Jen tak mimochodem mě napadlo, že mě děti v předcházejících ročnících upozornily, že každému dítěti říkám jinak. Třeba Petro a Simonko, proč jim tak říkám. Že mám ty některý radši. Tak jsem nad tím přemýšlela a od té doby už dětem vysvětluju, že se vám to může stát proto, že se vám to slovo líp vyslovuje. Některý slova, třeba Eliško: Jak to zjemníte? Můžete říct Eli. Simona, to je takový tvrdý, ale to taky nechcete říkat, tak říkáte Simonko a přizpůsobujete to té výslovnosti a ne oblíbenosti u dětí. A oni jsou hrozně citliví, a jestliže některým dětem musím udělat úlevu, protože maj poruchy, tak jim to musím vysvětlit. Osvědčilo se mi to vysvětlovat, aby neřekli, že jim nadřžuju. Třeba u těch poruch jim to musím vysvětlit, ale zase je to pofiderní, jak jim to vysvětlit, abyste to dítě, který má tu poruchu neurazila. Musí to bej jakoby strašně opatrný. Ale vědět to musej, oni by to nepochopili, proč jako on má lepší známky. Oni za mnou chodí i doteďka, proč oni maj lepší známky, proč tomu řeknu, neřeknu. Musím jim to opatrně vysvětlit a nemůžu říct, že bych třeba neudělala chybu při tom vysvětlování, to je možný. Tak ale snažim se to dělat podle svého, ale jestli to dobře dopadá, tak to netušim. To s těma jménama mi řekla celá třída. Já myslím, že to nastalo ve čtyřce. To už je pár roků.

Máte osvědčené způsoby na zajistění kázně?

Humor a důslednost.

Jsou kázeňské přestupky, s kterými si nevíte rady?

Právě to byly ty krádeže, protože jsme to nedokázali zjistit u té dívky proč. Paní psychologka říkala, že se ještě nesetkala s kleptomankou v tomto věku, ale že asi to bude k tomu. Ono to souvisí s tím, že je ze sociálně slabšího prostředí a plno věcí nemá, takže po nich touží. Ale i jiný děti jsou ze sociálně slabších prostředí. Ty rodiče ji asi nevedou k tomu, že má ty věci brát, že jo. Netušime, proč to dělá, nevíme, proč utíká z domu. Nedokázala jsem to vyřešit zatím. Přitom už ji mám třetí, čtvrtou, pátou a stále ten problém trvá a nevím si rady. S maminkou to řešim, s psychologem, s kurátorem, s policií, s lékařem a zatím se nám nic nepovedlo zjistit, velmi častými rozhovory. Ona řekne, že se nedokáže ovládnout. Nerozumím

tomu případu, dělám, co můžu, ale nevím, co bude dál. Druhou věc, kterou nedokážu úplně vyřešit, je, když mají děti neklid z důvodu nějaké vývojové poruchy, tak taky těžko se to ovlivňuje, prostě ten neklid v nich je. Můžete je napomínat a všechno možný, ale to dítě to v sobě prostě má.

Jaká máte pravidla chování ve třídě?

Vlastně se vrátím k tomu, že se ke všem musím chovat stejně a pokud dám úlevy, musím jim to dobře vysvětlit. Nejsem si jistá, jestli to všichni dobře pochopí, jsou to děti. Pravidla rozhodně na žádný dveře nenalepuju, nemám to ráda, nelíbí se mi to, protože ty děti ty pravidla stejně nechtou, to je jenom předvádění učitelky, že je dobrá, ale nepomůže to dětem. To, že tam má 15 pravidel jak se mají děti chovat jim nepomůže, ale tisíckrát víc jim pomůže, když je máte rádi. *Ty pravidla tedy..* Pravidla, která máme, jsou prostě ty učitelské pravidla, o kterých musíte s dětma denně mluvit, denně opakovat, pokud je poruší, musíte o tom hovořit. Asi to není správný, ale v těchto pravidlech je omezená demokracie dětí. To není proto, že bych je nerespektovala, ale že některý věci ještě nepochopěj, že jsou na to malý, proč to dělají. Že nemůžou běhat, protože si ublížej. My máme třídy, který byly postavený při rekonstrukci na menší počet dětí. Protože množství dětí stoupá, tak třetina třídy byly koberce, ale protože ta třída už je plná, protože tam přibyla další řada lavic, tím pádem část na relaxaci zmizela a oni teď nechápou, proč nemůžou v té třídě řídit... nemůžou mít takovou volnost, jakou by chtěli, protože ta třída je nacpaná. No a samozřejmě musej dodržovat běžné pravidla lidského života. Musej se k sobě chovat hezky, musej svačit, musí hledět na pořádek na svy věci, no, a protože jsem starší, tak si na ten pořádek potrpím.

Jak se můžou žáci o těchto pravidlech dozvědět?

Pravidla se teda nedozvědí, na dveřích je nemáme, stále o tom mluvíme. Snažím se je velmi ovlivňovat, pět let je ovlivňuju. Některý pravidla maj tak vžitý z domova, že je neovlivním já. Velmi se mi osvědčila spolupráce s rodiči. Rodiče nejdřív protestují, ale pak to pochopí. Že, jestliže se ve velkým množství shodneme, tak ty děti to poznají a jsou hodnější pak. A ještě teda to nevím, jestli k něčemu je, ale děti nesnáší, když rodiče ošklivě mluví o jejich paní učitelce, z toho je taky ten neklid a nekázeň, protože oni musí říct taky doma něco jinýho a ve škole něco jinýho. A oni ať jsou, jaký jsou, tak učitelka je s nima furt, takže oni ji maj rádi a teď nevědí, jestli mají říct, že je hodná nebo blbá, podle toho, jak chtějí ty rodiče. A když se s těma rodičema dokonale neshodnu, tak dětem dělám rozpor a pak jsou z toho ty kázeňské problémy. Snažím se vždycky ty rodiče přesvědčit, že ať dělám, co dělám, že to s těma dětma myslím dobře. Ovšem čím je člověk starší, tak tím víc pochybuje o svy činnosti. Pokud to dobře děláte tu práci, tak tím víc jste pokornější a tím míň máte pocit, že těm lidem můžete mluvit do života. Ale snažím se ovlivňovat, abychom se shodli, a myslím si, že za těch 5 let se mi to podařilo a že se nestalo, že by někdo z rodičů protestoval. Těm dětem to velmi prospělo, když viděj, že se domluví s rodiči na pravidlech chování nebo nějakých věcí a oba mluvíme stejně, tak děti se polepšej.

Jaké pravidlo je nejdůležitější?

Určitě ohleduplnost jeden k druhýmu, bez toho neůžeme existovat v tom obrovským kolektivu, co jsme teď. Což pro ty děti je těžký dodržovat a je to svým způsobem těžký i pro toho učitele, když je nějaký neklidnější dítě, tak už ta ohleduplnost jde trošku stranou, ale není to správný, nemělo by to být. Ale všichni jsme lidi, žejo. A pak jakoby slušnost k sobě a tolerance, to je podle nejdůležitější, aby se k sobě chovali hezky, protože pokud se nechovaj k

sobě hezky, nedokážou se chovat správně k sobě. A děti hrozně rádi kritizují všechny ostatní, ale ne sebe. Tak je donutit i k sebekritice. Ale je to těžký. *Proč si to myslíte?* Protože to je východ z toho, aby mohli studovat, mohli dobře vyjít. Bez tolerance a ohleduplnosti se nemůžou postavit k tomu učení třeba ani, že jo. Sebekritika, tu potřebujou k tomu, aby věděli, kde je jejich slabá stránka a o co se mají v tom učení opřít.

Jaké pravidlo je nejobtížnější dodržovat?

Právě asi to, že já jsem součást kolektivu a že musím začít od sebe. To bych řekla, že je nejhorší pro ně. Že strašně špatně se přesvědčuje, že nejvíc musím srovnat sám sebe a pak můžu rovnat druhé. To je tak od přírody. Všichni vidíme a rádi pozorujeme ty kolem a sami sebe nechceme vidět, protože nás to bolí. Já taky nerada slyším kritiku, protože v první chvíli se zavřete a potom teprve až o tom přemýšlíte.

Kdo se podílí na tvorbě pravidel?

Já si myslím, že ty hlavní pravidla jsou ve školním řádu a zná je každý ze školství, tak je nepotřebuju psát na dveře, když se o nich stále mluví. Pravidla z větší části vytvářím já svou zkušeností, ale rozhodně přijmu od dětí nějaký připomínky a snažím se to upravit podle nich, samozřejmě v rámci.. já nevím, no... to je takový komplikovaný.. v rámci toho, aby se jim nic nestalo, aby se nikdo nezranil v té třídě. V rámci toho, že oni ještě všemu nerozumí a někdy je lepší říct to nedělejte než jim to vysvětlovat. Oni to pochopí třeba až za rok, jim to vysvětlím. Zasáhnout do toho (tvorby pravidel) můžou.

Má spolupodílení žáků na tvorbě pravidel vliv na jejich dodržování?

Určitě ano. Pokud si je vytvoří sami, dodržují je líp. Teď jsme dostali nový počítače do třídy pro děti. Díky tomu, že jsem je nechala, aby si všechna pravidla vytvořili sami, protože jsou už v páté třídě, tak aby si to natrénovali. Takže jsem je jenom lehce nasměrovala a vytvořili si je sami. My jsme si o nich promluvili, nechala jsem jim nejprve trochu volnosti v té tvorbě, jenom jsem na to tak jako z dálky dohlížela. Samozřejmě oni nedokázali všechna pravidla sami vytvořit, tak jsem je tak jako naťukla, ale pravidla používání počítače si tak z devadesáti procent udělali sami a zatím je dodržují. Máme ty počítače čtrnáct dní, ale zatím jsem spokojená.

Je nějaké pravidlo zbytečné?

Já si myslím, že to nikdy není zbytečný, protože děti jsou děti. Oni to zapomenou nebo si to vyloží podle svého, takže určitě neuškodí pořád dokola ty pravidla opakovat i po pěti letech. Pořád řešíme některá pravidla znova. Viz třeba šikana těch holčiček navzájem, tak vlastně to řešíme celých těch pět roků. Protože když přišli v první třídě, tak se nehádali holčičky, ale jejich maminky a vlastně to v nich zůstalo a pořád to řešíme a pořád jim to připomínám.

Jaká máte stanovená pravidla o přestávce?

Pravidla chování o přestávkách jsou samozřejmě určené školním řádem, ale znova vzhledem k tomu, že ty třídy jsou přeplněné, tak se musí ty pravidla upravovat. Nesmí mnoho řídit, protože tím by došlo k zdravotnímu ublížení, to je nejdůležitější, to dneska rodiče hodně sledují. Nikdo nesmí nikoho ohrožovat, nesmí mu nic dělat. Oni teoreticky mají i pravidla pohybu o přestávkách. A musí dodržovat školní pravidla a pokyny... většinou každý učitel má

na ten dozor jiný pravidla, pokyny, který dodržují o přestávkách. Ale teoreticky nemají zakázáno nic, co jim neublíží. Jednotná pravidla pro celou školu nemáme, to se nedá říct. Spíš jim škola dopřává pohyb. Můžou mít pohyb, pokud chtějí, tak můžou být na počítačích a nemyslím si, že tady je nějaký řád: to musíš, tak chodíme... tak to nemají. Záleží na učiteli, který má dozor na tom, jak si je srovná. Ale žádný z těch učitelů nemá extrémně divná pravidla. Je tady docela takový demokratický systém.

Kde se můžou žáci o pravidlech o přestávce dozvědět?

Jim to musíte vysvětlit jako učitel, plno věcí si řeknou mezi sebou, kdo jaká pravidla má. No, většinou s dozorujícíma učitelma a mezi sebou.

Jaké porušování o přestávce je nejzávažnější?

Když si navzájem ubližují nebo když si způsobí nějaký úraz. Protože je strašně komplikovaná administrativa, nehledě na to je to bolí. Kvůli bezpečnosti, protože děti je hodně, musí na sebe brát ohledy.

Jak reagujete na nekázeň o přestávce?

Reaguju stejně. Důslednost musí být stejná o přestávce jako při hodině, protože ty děti to poznají.

Co ohledně kázně ještě nezaznělo?

Kázeňskou situaci by zlepšilo to, kdyby ty děti měli víc pohybu, což je technicky nemožný. Školy by musely najmout nějaký hlídače, který by o přestávce umožnil dětem různé sportovní aktivity. Oni třeba můžou v létě na hřiště, ale tam je dozor, který je neplacený za ten dozor, tam jsou jenom třeba 5 minut, protože se musí připravit atd. Kdyby tady někdo hlídal, tak by tam mohli být celou dobu, nebo by mohli být před školou celou dobu. Nebo by mohli do všech tělocvičen. Prostě podle mě chybí dětem aktivita sportovní. Když jsem učila ve Vlčicích na malé škole, tak tam bylo třeba jen 40 dětí, měla jsem udělané vyučování tak, že jsme svačili dřív a tu další přestávku jsme byli venku, a nebo mohli v tělocvičnách, a tak dále, mohla jsem si je dozorovat. A třetí hodinu, která už je kritická, děti byly šikovný, protože byly vybitý a vyhovovalo mi to. Hrozně to dětem prospívalo. Ale v dnešní době situace neřešitelná. Změnilo by to, kdyby tady bylo víc sportování a lidi, kteří nejsou z učitelského prostředí, protože my toho máme dost, který by na to dohlídl.

Záznam číslo 6 (Zdena)

Proč je učitelkou?

Vyplynulo to z toho, že vyrůstala bez otce a hodně tíhla k dětem, hlavně k těm malým. Vypomáhala sousedce. Je spokojená, v praxi je 40 let. Má druhou třídu, druhým rokem (od první třídy).

Jak byste popsala kázeňskou situaci ve třídě (např. Oproti škole, jiným třídám)?

Zpočátku, v první třídě, to byl boj, víceméně kdo z koho. Děti nebyly zvyklé na nějaký režim, pravidla, ale během první třídy jsme si je nějak srovnali, nastavili jsme pravidla, který jsou tady vyvěšený, a jsou hodný, více méně bezproblémový, až na pár drobných výjimek. Je to dobrá třída, co se týče kázeňských prohrůšků.

Řešila jste už někdy nějaký závažný kázeňský přestupek?

Co se týče dětí ne. *A za dobu praxe?* Netýkalo se to dětí, ale spíš rodičů. Bylo tam týrání. Já většinou učím v té první druhé třídě, už léta, a to jsou ještě malý děti a tolik v tom nejedou, když pak poslouchám ty zvěsti, co se dějou na druhým stupni, tak se nestačím divit.

Popis chování neukázněného žáka:

Tady spíš se jedná o nekázeň zaviněnou neklidem. Příšerný psychomotorický neklid. Neustále se musí pohybovat, škrábat, dupat, pískat, zpívat. A to hrozně ruší potom ty ostatní děti. Ale jinak potom asi ne. To že někdo zírá z okna místo toho, aby koukal na tabuli, tak to ne. Nekázeň spíš založením. Má psychomotorický neklid nebo ADHD tady bývá dost často. Ale všechno se to dá v rámci možností alespoň na chvíli zkrotit, slovně nebo dotykem, prostě sklidníte si to dítě.

A obecně? To se týká hlavně neposlušání, protože oni nemaj nastavený ty pravidla, který by měli dodržovat, tzn. Oni si rostou jak dříví v lese, jak chtěj. Nic je neomezuje. Já si chci teď malovat, a že paní učitelka chce něco jinýho, co já bych poslouchal. Prosazování sama sebe, taková ta zabejčenost, urputnost. Ubližování spolužákům.

Popis ukázněného žáka:

Soustředí se, poslechne, nevyčívá příliš, je to taková šedá myška. A taky to ale není dobrý. Úplně vzorný dítě se svatozáří pak v životě trpí. Je potřeba malinko lokty. Takový to zdravý zlobení. Paní učitelko, já jsem to teď přešvihl, ale já už to víckrát neudělám. Když si to uvědomí, že teď udělal něco špatně, uvědomí si to, nebo přebere v tý hlavě svý a přijde sám a řekne: asi jsem to nezvládl, udělal jsem to špatně, pokusím se to nějak napravit. Sice je to číslo, ale uvědomuje si, kam až může. To jsou prima děti, tyhle.

Co nejvíc ovlivňuje kázeň?

Jak moc je učivo zaujme. Jak se říká: Kdo si hraje, nezlobí. Kdo se učí a zajímá ho to, baví ho to, něco mu to přináší, tak se do toho vrhnou ty děti po hlavě a nemaj potřebu zlobit. Když tohleto není, nějaký učitel je k tomu přitáhne, namotivuje je k tomu, tak se těšej i ze svých výsledků. Může to ovlivnit učitel svou výukou.

Způsoby na zajištění kázně:

My jsme kdysi před léty zavedli funkci velitele. Protože tenkrát to byla třída vesměs chlapecká, byla tu jenom jedna holčína. No a ty kluci, to jsou čísla. Oni byli takový chytlaví na sebe. Byl tady velitel, který pomáhal učiteli, velitel jde vždycky první všude, takže odpadl boj o první místo. Nebylo co řešit – velitel je první a není co řešit. Krásně si na to zvykli a nervali se u dveří, nervali se tady u tabule, kdo bude první. Potom na konci dne hodnotíme průběh dne, hodnotíme chování, hodnotí to právě ten velitel. Pak se děti sami pochvívají, napomene. Je fakt, že to zebere tak 5 minut času, ale vůbec toho nelituju, protože ty děti mají takovou jakoby sebereflexi. Tohle jsem udělal dobře, tak proč bych se nepochvívám, tohle jsem udělal špatně, příště si dám pozor. Nebo když napomene velitel, tak to berou trošičku jako výzvu, aby to příště nebylo. Ale jsou děti, kterým to je šumafuk. Tady mám toho jednoho, kterýho můžou napomínat denně a ono je mu to jedno. Funkce velitele a sebehodnocení se nám osvědčuje. Velitel hodnotí děti a pak každý zhodnotí sám sebe. On pochválí Marušku, že pěkně četla a támhle byla hodná a tenhle pěkně počítal a potom se ptáme: kdo se chce ještě pochválit mimo to, co řekl velitel. A já jsem dnes dostal jedničku z diktátu. A zároveň potom, co se jim nepovedlo. Já jsem dnes dostal čtyřku z matematiky, budu se snažit to napravit. Tohle se nám vyplácí a táhneme to tady už několik let.

Jsou kázeňské přestupky, s kterými si nevíte rady?

Nebylo to vinou dítěte, ale rodičů. Letos taky, ale je to nahrávaný, tak to neřeknu. Nelíbila se mi jednání rodičů vůči dítěti a vůči mně. Kluk je teda bezvadnej, kluka mám hrozně ráda, ale nemá jednoduchý postavení v rodině a je to kluk, kterej má mladšího a staršího bratra, je víceméně opomíjený.

Jaká máte pravidla chování ve třídě?

Máme je tady vyvěšený. Co můžu a co nemůžu dělat. Tak vždycky je to: hele, běž si přečíst pravidlo, pravidlo číslo sedm. A tak už jim to docela přišlo do krve, že teda by se neměli honit, že by si neměli ubližovat, že si mají pomáhat. Něco mi spadne, nebo dítěti, tak to seberu, i když to není moje. Támhle leží papír: to není můj. Tak tohle odbourávat, všímat si. Takovou nějakou empatii tu budovat, tak to si myslím, že docela funguje. Máme i ráno takový chvílky, kdy si povídáme a občas to sklouzne i do toho, kdo mě třeba naštvál. Řekni, kdo tě v poslední době naštvál, co ti udělal, nebo komus udělá radost. Mamince, tatínkovi. Kdo tobě udělá radost. Takový vypovídání, protože kolikrát se ty děti víc vypovídají ve škole, než aby se svěřovali rodičům. Jeden řekne: máma mě seřezala, protože a hnedka ten další: já jsem taky byl bit. A takhle to ze sebe dostanou a uvolněj se. Mají pocit bezpečí, že to můžou říct a nenásleduje trest nebo něco takovýho. Myslím si, že fakt se jim uleví, když se z toho vypovídají.

Jak se můžou žáci o těchto pravidlech dozvědět?

Jsou vyvěšená a je fakt, že my si to povíme. Seznámíme se, popovídáme si o tom, co můžem, co nemůžem. Do jakých mantinelů se dostanem. Hodně to mám na bezpečnost, spolupráci, takový soužití. Aby nám tu ve třídě bylo dobře, budeme se chovat tak a tak a zapomeneme na to. Nebudeme si ubližovat, protože ani nám se nelíbí, když nám někdo ublíží. Co nechceš, aby někdo dělal tobě, nedělej nikomu ani ty.

Jaké pravidlo je nejdůležitější?

Ochota spolupracovat. Ano, já chci tady být, chci se tady něco naučit, a proto musím nějakou spolupráci vyvinout. Nemůžu tady sedět jak dříví v lese a jednou něco dělat a jednou nedělat. Ochota komunikace. Protože když ty děti nechtěj dělat a nechtěj s váma spolupracovat, tak jste tady marná. Já jsem jim vždycky říkala: pokud se chceš něco naučit, tak poslouchej, co ti říkám. Když nebudeš chtít, tak moje práce je zbytečná. Když to dítě nechce, tak vy se tu můžete rozkrájet a je to zbytečná práce. Musí chtít. Musí to vycházet z nich. Můžeme to navolit, připoutat je namotivovaat, přitáhnout k práci, nabídnout jim. I když ta nabídka tomu dítěti nic neříká, tak to dítě nebude dělat.

Nemáme žádný donucovací prostředky k tomu, aby sedlo a psalo. Nebudu, tak nebudu. Ještě je fakt, že my když jsme byli v těch školních lavicích na druhý straně hřiště, tak s náma učitel zaklepal, zařval, zadupal, dostali jsme na zadek a už jsme jeli. To už teďka vůbec nejde. Já vždycky říkám mám jenom slovo. A říkám to i rodičům: já nemám žádný jiný donucovací prostředek než slovo a vy, když mi nepomůžete, tak je to marný. Protože doma teďka můžou děti všechno, já vím, jak to chodí. Dřív jsme cvakali jak hodinky.

Jaké pravidlo je nejobtížnější dodržovat?

Myslím, že spouště dětí dělá problémy pracovat soustředěně a v klidu. Takový ten neklid. Teďka budeme psát písemku, ale já si chci jít ořezat tužku nebo si jít zazpívat. Musím se napít, na záchod. Takový to soustředění. Ano teďka budu pracovat, a pak si půjdu sednout dozadu a pak si něco povíme, ale zase to musí vycházet z toho dítěte. Oni to ty děti nedodrží. *Co vám na to funguje? Aby nechodili třeba?* Máme takový pravidlo, že tu práci prostě musíš udělat. Nechce se ti teď, tak budeš muset asi jindy. Ale mně se to tady nestává, že by se zabejčili a řekli já to dělat nebudu. Říkám, že tyhle děti jsou na to ještě malý. Tyhle děti ještě víceméně chtěj. Jé hurá. Já řeknu, budeme psát pětiminutovku. V pátý třídě prověsej brady a tady hurá. Takže tyhle děti až tak velký kázeňský přestupky nemaj. Ale zase sem třeba chodí děti ze družiny a ty už vidím. I mezi těma prvňákama druhákama, že jsou opravdu pěkný oříšci. A pojedou si po svém, i kdyby se někdo rozkrájel a budou zlobit a budou žalovat a budou...

Kdo se podílí na tvorbě pravidel?

Vymýšleli jsme to s dětmi. Co můžu a co nemůžu, ale konkrétní formu jsem tomu dala já, protože to byli prvňáci, pověsili jsme to, to už je spousta let, ale pořád je to aktuální. Podívej se na pravidlo číslo jedna, podívej se na pravidlo číslo dvě.

Má spolupodílení žáků na tvorbě pravidel vliv na jejich dodržování?

Já si myslím, že jo. To máte, jako když si zabalí tašku, tak vědí, co tam maj. My si sestavíme pravidla, tak víme o čem to je.

Můžou žáci ovlivnit přidávání pravidel v průběhu roku?

Můžeme, můžeme tam přidávat, můžeme tam třeba nějaké pravidlo vyškrtnout, protože už není třeba jim ho vštěpovat. Spíš jsme přidávali a teď tam máme více méně všechno. *Jak to můžou žáci ovlivnit?* Když si o tom povídáme, ty naše ranní hovory, tak do toho můžeme zasahovat. Jako tohle pravidlo už si myslím, že jako..., říkám: „Dobře, jestli ho máte v krvi, můžeme ho vyškrtnout.“ Ale zatím se to nastalo. Třeba řekli: „My bysme chtěli pravidlo číslo 5. Přečti si ho.“

Je nějaké pravidlo zbytečné?

Jsou to druháci. Musela bych si je zvednout. Možná tu osmičku. Co nebudu. A co budu, bych tam nechala všechno. Hodně tady funguje pravidlo čekat. Protože oni jsou spontánní a dejme tomu ve chvíli, kdy my si tady povídáme, někdo přiletí a prosazuje sebe já já já, prosazuje sebe. Říkám počkáš. Musej se tohleto naučit, jo, nemůžou hrr do všeho. Skákat do řeči a takovýchle věcí. Počkáš. Ještě do toho to gesto takový, kolikrát stačí jenom gesto.

Proč jste vybrala tu osmičku? Co nebudu: brát, co není moje. To si tam děti daly, kdysi. Šli po třídě, přenesli tužku někam jinam. Myslím si, že to není nutný zas až tolik tady, protože se každé stará o tu svojí hromádku. Uměj si to korigovat. Myslím si, i že to škrcení, ta trojka. Neustále aktuální je čtyřka. To lhaní se nám taky moc nevyskytuje. Většinou na začátku školního roku si to připomeneme, a pak už jenom stačí se na ně odkazovat. Černý, zelený, běž se podívat. To uklízení konkrétně taky dělá problémy. Potom stačí: „Děti skládáme, někdo je první, chválím Elišku, neříkám za co.“ A v tu chvíli se všichni snažej daleko víc. Osvědčilo se mi daleko líp pochválit, než tady hulákat dělej, dělej. Okamžitě se chytanou. Začíná hodina a povídám: chválím Nelu. Oni se podívají, proč a viděj, že Nela stojí. Včera třeba bylo asi za minutu osm a oni tady stáli v pozoru. Říkám, co se děje? No ono už bude zvonit. Bylo to hrozně příjemný, protože i taková ta sebekázeň ve třídě už je znát po tom roce a půl. Železná ruka v sametové rukavičce, jak říká manžel. Ale myslím, že jim to něco dává. Musej mít vymezený hranice. Myslím si, že současná společnost velice rozvolnila hranice a není to dobrý. Tak jak tady se píše, že dítě může všechno, je to možná vliv jinýho světa. Vyrůstali jsme s přísnější výchovou a myslím si, že nikdo netrpěl nějakou újmou. Kázeň musí být.

Jaká máte stanovená pravidla o přestávce?

No o přestávce samozřejmě to, co nebudu. Skutečně dbám na to, aby ty děti tady neběhaly. Jsou tady malý prostory a to zranění fakt hrozí. Oni spíš sedí, maj tady kolo na šlapání, maj tady míče. Pohybují se tam vzadu, ale fakt tady nemůžou lítat. Hrajou si hry, maj karty, maj knížky, člověče nezlob se, spíš takový klidný. Já vím, že děti ze sebe potřebujou dostat energii, tak my to aplikujem při hodině, že se neustále posunujem někam, zahrajem si, zacvičíme si, ale skutečně nejsem zastávce toho, že by museli děti o přestávce lítat a rvát. Aby ten čas tady prožívali víceméně v klidu s tím, že tu energii tady ze sebe nějakým způsobem taky dostanou, ale lítat a rvát mě tady nebudou. Tohleto nepreferuju. Víím, že z hlavní budovy choděj do tělocvičny na hlavní přestávku nebo pak běhají venku, ale přece ta energie se dá ze sebe dostat i jiným způsobem.

Kde se můžou žáci o pravidlech o přestávce dozvědět?

Jsou vyvěšená. Pokud jim to rodiče nevštěpují do hlavy, tak asi není způsob, jak se o tom dozvědět. Záleží taky na tom, když my jsme chodívali do školy, tak nám maminka říkávala: „Nezlob.“ Tak nevím, jestli to tak je i dnes. Ale já skutečně preferuju takovej ten klidnější průběh celýho dopoledne. A je to dobrý, protože těch dětí je tady teď hodně málo, teďka těch 10, a daj si říct, daj se ukočírovat.

Jaké porušování o přestávce je nejzávažnější?

Běhání, protože fakt tady máte ty lavice, tady jsou ty rohy lavice. Ne nemám to ráda. Je to zbytečný. Vždycky říkám ublížíš si. Máme tady pravidla, tak je dodržuj, protože když si ublížíš, tak to bolí tebe, mě i maminku. Chovej se tak, abyste si neublížili, ta bolest za to nestojí.

Jak reagujete na nekázeň o přestávce?

O přestávce pokud někdo zapomene, tak si jde sednout. Běž si sednout, zklidni se.

Benevolentnější asi nejsem. Při vyučování nemusíme řešit tolik kázeňské problémy. Spíš se to týká výuky. Neví, kde čteme, nedává pozor: „Běž se na chvíli zklidnit, rozdejchej to a přijď.“ Ale v tom případě, když někoho pošlu, aby se sklidnil, tak nechávám otevřené dveře, abych na něj viděla.

Jsem přísnější. Holky tady lítají po třídě, tak jim řeknu: „Tak a teď si běžte sednout.“ Hodně se jich ptám proč. Proč si teď nesmíš hrát s dětma? Proč si musíš jít sednout? Když si to uvědomíš, tak si běž hrát. Pořád se snažím, aby to vycházelo z nich. To poznání proč?

Co nezaznělo, co by pomohlo zlepšit kázeňskou situaci školy?

Léta už říkám: nejdřív vychovat rodiče, aby rodiče vychovali děti, protože já je tady mám učit, nemůžu je převychovávat. Tady ve škole ně, to si myslím, že to máme ošefovaný docela dobře. A vůbec ve společnosti postavení toho kantora. Dřív pan kantor, to byla prostě osobnost, k němu se vzhlíželo. Dneska učitel, ježíšmarjá. Postavení. Ale jak? Jak to znovu vrátit na to místo ve společnosti, kde to dřív bývalo. To je společenská záležitost, možná i té legislativy, protože kantorské povolání je teď hodně znevažované, si myslím. Myslím si, že před těmi 20-25 lety ten učitel opravdu něco znamenal. Taky měl trošičku otevřenější ruce. My nemůžeme vůbec nic. My máme problém se záškoláctvím, tak my nemáme žádný páky na to, abychom donutili rodiče, aby to dítě do školy posílali. A zase je to záležitost rodiny. A my nemáme nic v rukou, nemůžu tam vlítnout a udělat tam cirkus, proč nechodí do školy. Já si můžu zavolat doktorce, jestli je dítě nemocný a dozvím se, že není. Ale nechodí do školy, ale pak to má od rodiče podepsané. Dřív psali doktoři omluvenky s razítkem, dneska už to není. Já jsem sice měla s paní doktorkou domluvu, ale po roce říkala, já to nebudu dělat. To není moje povinnost, dát do žákovské knížky ten štěpl a napsat, že byla nemocná. Všechno to je na rodině. Rodina rozhoduje, jestli dítě bude chodit tam nebo sem. Když navrhneme rodičům, že dítě by mělo chodit do jiného typu školy, tak řeknou ne, prostě ne! Taky tady řešíme takový problém, ty děti jsou strašně slabý a tento náš typ školy jim to není schopný víc pomoci, než jim pomáháme. Potřebovali by jiný typ školy. Rodiče řeknou ne. Společnost, rodina. My máme jen ty řeči. Máme tady teď to záškoláctví, pozvete rodinu na výchovnou komisi a oni nepřijdou, proč by chodili, řešit nějaké problémy. Pak se toho třeba ujme sociálka, ale škola už nemá zpětnou vazbu, co se tam děje, jak postupují, to by taky nemělo být. Kolikrát se to dostane až k soudu a my neznáme rozhodnutí soudu, my se to nedozvíme, proč. Vždyť my jsme ta instituce, kde to dítě nejen vzděláváme, ale i vychováváme, protože ta výchova může být. Kolikrát je to bezmoc, máme svázaný ruce. Spolupráce školy a rodiny drhne. Jen pokorně dodržovat svoje pravidla.

Záznam číslo 13 (Anna)

Proč je učitelkou?

Má ráda práci s dětma, asi už od 15. měla pocit, že se tam bude realizovat. 22 let v praxi. Třetí třídu vede od prvňáčků.

Jak byste popsala kázeňskou situaci ve třídě (např. Oproti škole, jiným třídám)?

Jsou to děti šikovné, sportovně založené, z dobrých rodin, který jim umožňují různý aktivity, výlety do zahraničí. Je na těch dětech znát, že jsou takové spokojené, takové akční, hodně upovídané, sebevědomé, sebejisté. To chování je někdy až takové soutěživé až divoké. Na těch druhých hodně vidí nějakou chybu... ty máš udělat, ty máš udělat, ale na sobě nevidí, že porušuje pravidla. Myslím, že to je celkově spokojeností těch rodin, jsou to většinou spokojení rodiče. Jsou to většinou spokojení rodiče, a nebo rodiče, který řešej nějaký zásadní neshody v rodině, s partnerem a to se pak nějak projevuje na těch dětech.

Řešila jste už někdy nějaký závažný kázeňský přestupek?

Zatím ne. Že by někdo někomu způsobil úraz nebo újmu. Řešíme takový to vykřikování při vyučování, zapomínání věcí. Ale u některých dětí je to takový to bezbřehý vykřikování a vyrušování každou hodinu, deno denně. Je to takové únavné. I když je napomenutý, rozeberu s ním tu situaci, vysvětlím mu, že se to nedělá, je to nevhodné, tak stejně se to stále opakuje. *Za svoji praxi?* Měla jsem třídu, kde byly problémy většího rázu. Ty děti pocházely ze sociálně slabých skupin, tam to nefungovalo vůbec, nějaký dohled doma, vedení, pravidla. Pak to přerostlo i v to, že jsme byli na procházce, měli jsme práci na louce v přírodě, dva kluci se nepohodli a utekli úplně z vyučování, někam odešli, tu hodinu tam nebyli. Pak jsem počkala, až přijdou zpátky, řešilo se to s těmi dětmi, které to viděly, co se stalo, proč se to stalo, kdo začal a jak to je možný. Řešili jsme to s těmi dětmi, které byly nejbliž, mohli tu situaci popsat. Pak když se ty děti vrátily plus jsme pozvali rodiče, tak jsme to řešili s dětma, s rodiči, vysvětlovali, že je to závažný, mohlo dojít k úrazu, mohlo dojít k újmě na zdraví těch dětí. Je to porušování školního řádu, pravidel. Vysvětlovat, vysvětlovat. Dostali postihy na chování, což je maximum, co pro to škola může udělat. Oba jsou vedeni na sociální péči, takže jsme volali i tu paní a rozebrali s ní tu situaci a nahlásili to tam. *Pomohlo to?* Víceméně ne.

Popis chování neukázněného žáka:

Dítě, které porušuje pravidla. Řekla bych, že to začíná pravidly slušného chování. Buď je dítě neslyšelo, nebo je po něm doma vůbec nevyžadují a tak přijde sem do kolektivu, kde musí překonávat nepříjemné situace nebo musí zvládat únavu z práce, nebo to, že tu pracuje hodně dětí kolem a teď vykřikuje, chodí z místa, nemá připravené věci, když dostane pokyn, připravte si učebnici. Buď ji nemá, nebo v průběhu práce zjistí, že ji zapomněl. O přestávkách lítá po chodbách, neumí dodržet pravidlo, že chodíme, kamarádíme spolu, že si nenadáváme, má všechno takový posunutý až zastřený, ta pravidla.

Popis ukázněného žáka:

Opak toho. Je to vidět na dětech z rodin, kde ta pravidla fungují a kde ta pravidla mají, aniž by tomu třeba říkali pravidla. Za prvé se k sobě hezky chovají všichni členové rodiny, ale taky od těch dětí něco požadují. Aby si dokázalo samo pohrát, samo uklidit věci, samo si připravit věci. Takové dítě pak přijde do kolektivu a umí vycházet se spolužáky, protože umí i náročné situace řešit klidně, ne hned vyskočit, někomu nadávat nebo si vynucovat, že tuhle věc chci já. Ty děti jsou takové kamarádké. Vydrží sedět určenou vyučovací dobu. Nemají potřebu o přestávkách někde lítat, někomu nadávat, na někoho křičet. Dokážou druhým dětem přinést

nějakou drobnost, bonbóny, obrázky, dokážou si s dětmi pohrát, mluvit o sobě, co dělaly doma, jak si zahrály, jak se jim tam líbilo. Nebo i po té hodině přijdou a tohleto se mi líbilo a tohleto bych chtěl zkusit. Jsou i takové vnímavé k tomu, co se tady děje. Takové děti ať jsou kdekoliv, tak jsou klidné a nemají potřebu nečekané situace, že někdo přijde, něco se stane, nemají potřebu řešit ječením, křičením, lítáním někam.

Co nejvíc ovlivňuje kázeň?

Celkově klima v té rodině, osobnostní temperament. Každý máme nějakou osobnost, nějak něco zvládáme, něco na nás působí. Ale tam, kde v té rodině fungují i takové ty bariéry, že když je stres, že se to zvládá a řeší se to rozumným způsobem. To dítě umí využít i takového toho, že si napočítá do deseti nebo jde malovat, uklidní se. Ten má zlost, je rozčilenější, vystavenější tlaku, tak to dokáže od sebe odrazit, dokáže to přeměnit do nějaké jiné činnosti smysluplné, ale ne, že by někomu ublížilo, něco zničilo. Ten pramínek toho, jak to tady ve škole je, začíná doma. Děti to mají okoukané, odpozorované to chování.

Způsoby na zajištění kázně:

Máme tady hodnotící systém, každý týden hodnotíme chování. Děti, které zvládli týden bez problému, bez toho, aby byly zlé na jiné děti, aby jim dělali nepříjemné věci, nezapomínají svoje věci, tak já odměňuji pochvalou, razítkem, bonbónem. Pak jsou tady děti, které si musí zhodnotit chování tím, že si otevřou žákovskou knížku, tam mají napsané to svoje: zapomíná, vyrušuje. Teď si to rozebereme, jaký ten týden byl, proč se vyrušuje a co je na tom to špatné. To pomůže už starším dětem, které si uvědomují ty svoje vlastnosti a chování. Ve 3. třídě o tom můžeme alespoň mluvit. Protože jsou tady i jiné děti, tak dostávají slovo, jak to vadí těm druhým.

Funguje mi zvýšený hlas, zazvonění, zacinkání na hudební nástroj, to mi taky funguje, oni zpozorní. Pak se to musí střídat, ne se na ně pořád zlobit, spíš je chválit. Je to takové střídavé. Využít různých forem, protože kdyby měl člověk jenom jednu, tak ty děti by za chvíli znecitlivěly a nevnímali by to. Vždycky přemýšlím, jak je překvapit. To musí být člověk asi hodně kreativní, aby vymýšlel pořád něco nového.

Jsou kázeňské přestupky, s kterými si nevíte rady?

Ten útek z toho vyučování, to jsem v tu chvíli nevěděla, co s tím, to jsme s paní ředitelkou rozklíčovali až tady ve škole, jak to vyřešit. Ono to není jenom o tom, že se potrestají viníci, ale vždycky ještě vzor toho, jak se to bude řešit, kdyby se to stalo znovu. Řešit by se to mělo podobně. Nejsou zletilé, abychom volali policii, takže musíme použít prostředky, které máme. Můžeme to hodnotit jako nekázeň ve vyučování a následně k tomu postihy na hodnocení chování, ale nemáme jiné instituce, o které bychom se mohli opřít. Vy vlastně nemůžete opustit ty žáky, které máte. Za druhé byste ani neměla úspěch v tom, je dohonit, když oni běhají docela rychle a vy tam máte ještě rozdělané pomůcky. Takže to nejde, honit děti. Často si říkám hlavně zachovat klid. V tom klidu si rozmýšlet, co člověk asi udělá nebo kam půjde nebo jak ty ostatní děti uchrání od dalšího zmatku nebo hysterie. Nenechat se tím rozložit, že tu hodinu nebo den člověk nedokončí.

Jaká máte pravidla chování?

Máme. Dali jsme si už v první třídě, obrázková, aby se to těm dětem lépe představovalo. Takže mají tady: nevykřikujeme, pak hlásíme se o slovo, když chceme mluvit, nepereme se, neběháme, kamarádíme se, zdravíme dospělé. A ten obrázek jim napovídá, co asi tak by měli dělat nebo nedělat. U toho běhání si vysvětlujeme, že nejsme na hřišti, venku, tam se může běhat, ale tady jsme ve škole, je tu málo místa, hodně kovových materiálů, nástěnky, hrozí nebezpečí úrazu, nějakých věcí. Takže vysvětlujeme, proč to neděláme, protože chráníme

sebe i ty druhé. To jsme si dali v první třídě, na těch pravidlech jsme postavili druhou třídu, že jsme si je zopakovali, máme je tu pořád vyvěšené. K tomu se pak třeba přidá, že když zvoní nakonec hodiny, tak není pro ty děti frrr z lavic a přestávku, ale že dokončíme to, co máme rozdělané a pak je teprve volno., přestávka. Další pravidlo se týká toho, jak se ředíme na tělocvik. Taková pravidla, která jsou pro naše dobro, abychom věděli, kam si dávat úbory, kde se převlíkáme, kam si dáváme věci a tak. To už řešíme slovně, aby toho nebylo moc. Zjistila jsem, že když je těch pravidel moc, tak se v nich ty děti ani nevyznaj a ani si je nepamatujou. Hlavních pravidel máme šest a je důležité je dodržovat.

Je jiný způsob jak se můžou dozvědět?

Jsou vyvěšená. Na začátku školního roku děláme komunitní kruh a tady si opakujeme, jaká důležitá pravidla budou letos, jestli jsou už ta loňská vyřešená, protože jsme tu třeba měli pravidlo chodit včas kvůli dvěma dětem, které chodily pozdě. Ale to jsme vyřešili. Pochválili jsme ty děti, jsou rády, že už chodí včas, ony jsou rády, tak už to pravidlo neopakujeme. Ale to běhání a vykřikování musíme připomínat pořád.

Jaké pravidlo je nejdůležitější?

Já bych řekla třeba kamarádíme se, ale pro ty děti je to příliš těžké, protože ony jak jsou malé, tak takového klidného kamaráda to je pro ně jako dobrý kamarád, to je jasný. Jsou tady takové holčičky dobré kamarádky, nebo někteří kluci, kteří zvládnou neprat se a nevyrušovat. Ale myslím si, že zásadní je nevykřikujeme. Ono to v tom kamarádění je taky, když jsem kamarád, tak nebudu vykřikovat, ale to je pro ně hrozně těžký. Někdo to ani nebere a jak jsem zjistila z nedávného šetření, tak když to někdo vtipně komentuje ve výuce, tak oni ho berou jako že je zábavný, ale že už nedávaj pozor a nedělaj to cvičení dobře, protože jim to uteče, to už oni v tu chvíli nevědí. Oni jsou vtipní, oni jak jsou z těch rodin takoví... dobře... mají přístup k mnoha různým možnostem využití času, tak používaj mobily, počítače, tablety a hry a slovní zásobu maj takovou, že jim dochází dvojsmysl, ironie, okamžitě se tomu zasmějou, pochopěj to. I když čteme Děti z Bullerbinu nebo dneska jsme četli o svátcích a tam byla taková básnička, tak se tomu smáli, protože je to pobavilo. Je tam legrace, je to jinak.

Je některé z uvedených pravidel zbytečné?

Vstávání, v první třídě bylo důležité chodit včas. Pro ty dvě děti bylo brzo, když přišly za dvě minuty osm. Pak jsme si vysvětlili, že ve škole je to trošku jinak, že za 5 minut 8 zvoní poprvé, aby se děti připravili na hodinu. Takže je potřeba posunout to svoje vstávání o tu dobu dřív. Na tom se pracovalo, dneska už je to vyřešeno, dneska už to umějí, takže jsou pašáci a už jsme to mohli vyřadit. Vyřadila jsme i uklízíme si po sobě, protože většina třídy to zvládá. Jsou tady 2-3, kteří ty svoje věci odkládají, kam se jim to povede, ale většina třídy už to zvládá. Takže tohle pravidlo uklízíme si po sobě, víme, že úklid patří k té práci, kterou jsme zrovna začali.

Jaké pravidlo je nejobtížnější dodržovat?

Myslím to vykřikování, alespoň v posledních letech. Asi to souvisí s temperamentem s celkovou takovou, že dnes se ty děti tolik nebojí těch autorit, protože většinu učitelů znají z jiných zájmových činností, z kroužků, maminky se znají s paní učitelkou. Chodí spolu do cvičení na jazyky, do jiných odvětví. Děti pokud znají toho dospělého, tak se ho tolik nebojí, neostýchají se. Dneska jsou ty děti takové asertivní. Hned řeknou svůj názor, ať je to dospělý nebo učitelka nebo kdokoliv. Připadá mi to, že to v těch rodinách taky takhle funguje. Je tam trošku jiný ten režim výchovy, jenom si nemůžou uvědomit, kdy je čas mluvit a kdy je čas být zticha a nerušit. To jim nejde oddělit jedno od druhého. Vážít slova a taky hodnotit slovník, vědět, co způsobím, když mluvím.

Kdo se podílí na tvorbě pravidel?

Když jsou ty děti úplně malé, v první třídě, tak přemýšlíme společně já a děti, jaká pravidla, aby se nám tady dobře pracovalo, žilo a líbilo. Někdo z dětí třeba už ví, tak o něm společně mluvíme, a když se to líbí nebo když zhodnotíme se všemi dětmi: ano, tohle bude pro nás všechny důležité, tak si to zapíšu a konečnou podobu těch pravidel sestavím pro děti, abychom jim rozuměli, aby to bylo jasné a abychom se je mohli učit dodržovat. Ta pravidla vycházejí ze zásad slušného chování, to by měli děti umět ještě než jdou do školy. A pak taky je charakterizuje, má je v sobě školní řád. Máme tady školní řád, Frimlovo devatero, to se vyloženě specifikuje na chování, tam je, jak se to chování hodnotí, ty přestupky a stupnice toho hodnocení. V první třídě je to i příprava na to, aby děti věděly, že další pravidla následují. Že to nejsou jiná pravidla, ale že vycházejí z těch zásad slušného chování, z toho, že jsme kamarádi. A i mezi kamarády platí pravidla a nemůžu říct kdykoliv cokoli svému kamarádovi, byť i někomu, koho neznám, vidím ho poprvé. To je taková naše dlouhodobá práce s těmi pravidly. No a ve třetí třídě jsme si řekli, že existuje i školní řád a musíme s tím seznámit i rodiče, máme to na webových stránkách. Takže si rodiče můžou přečíst, jaká máme pravidla ve školním řádě, co se od těch dětí vyžaduje, aby viděli, jak s nima pracovat i doma.

Má spolupodílení žáků na tvorbě pravidel vliv na jejich dodržování?

Určitě. Je důležité, aby se na tom podíleli. Aby to nebyla pravidla, která jim někdo dá, aby prostě tím, že si to řeknou, že si o tom mluví, že si to vysvětlujeme, aby pochopili, že se jich to týká a že ta pravidla jim pomůžou, aby jim tady bylo dobře. To je takový cíl toho, proč dělat pravidla s dětmi, ale škoda je, že některé děti vůbec ten dosah toho, že je to pro jejich dobro vůbec nepochopí. Nevím jak jinak si vysvětlit, že to porušují. Podíleli se na tom, sami řekli, že je to důležité a sami to porušují.

Mohou během roku žáci přidat pravidlo?

Pokud by to bylo pro dobro třídy, tak určitě není problém, co se týče našich pravidel. Co se týká školního řádu, tak tam ne, tam jsou daná. O tom hlasuje pedagogická rada a ještě to musí odsouhlasit na městě školská rada, takže do toho se nevstupuje. Pokud by se na škole vyskytlo něco takového velkého, tak by se to do pravidel školního řádu vsune a zase se to musí odsouhlasit. Pokud je to naše třídní pravidlo, tak se to může operativně rychle přidat nebo se to může dokonce odebrat. *Už se vám to stalo, že by přišli a chtěli změnit pravidla?* V téhle třídě si nevzpomínám, že by něco. Sice vždy byly ty připomínky, že nevykřikujeme, že se hlásíme, ale vždycky tady byl někdo, kdo ty pravidla porušoval.

Jaká máte stanovená pravidla o přestávce?

Základní pravidlo neběháme po třídě ani po chodbě. Ústně jsme si pak doplnili, co se o které přestávce dělá. O malé přestávce se toho moc nestihá, většinou prvňáčci jsou ještě zvyklí svačit, tak jsme si zavedli, že první přestávku se trochu najíme, dvakrát si kousneme nebo část ovoce. Pak už se zvoní a je potřeba začít. To si říkáme, nemáme to tady písemně. Většinou platí pravidlo kamarádíme se, nestrkáme se, neběháme po škole, neopouštíme zbytečně tady tu chodbu, neběháme z patra do patra. Zdravíme dospělé.

Kde se o pravidlech o přestávce můžou žáci dozvědět?

Ze školního řádu. Ústně

Jaké porušování o přestávce je nejzávažnější?

Honění neboli běhání, protože dětem se chce běhat. Na chodbě mají skákací panáky, tak mohou skákat. To běhání je nebezpečné v tom, že jeden do druhého vrazí nebo ho strčí, oni se můžou zranit, někoho zranit, něco zničit. Byl tady i úraz. Druhý pravidlo je kamarádíme se, takže nestrkáme do sebe, někde na záchodě, to jsou takový místa, kam ten učitel nepřejde tak často.

Jak reagujete na nekázeň o přestávce?

Stejně důsledně jako ve výuce s tím, že přehlídnou to, že vyběhne na záchod ze třídy. Vyběhne – přiběhne, nic se nestalo. Nebo když si běžej pro svačinky do jídelny, tak to беру jako součást jejich uvolnění, jejich pohybu, potřebujou se uvolnit, protáhnout. Když by to bylo neustále, přes napomenutí, tak stejně důsledně. Opakuju maximálně dvakrát. Když mu to nepomůže, jdu si sednout, stále nepomůže, tak si vezmu žakovskou, nechám si ji tady výstražně na stole. Pak čekám, jestli se polepší nebo ne. Když to zabere, tak je to dobře, domluvím mu, že se to nesmí a proč se to nesmí. Když mu to nepomůže, tak mu to napíšu.

Co nezaznělo?

Mě připadá, že my jsme takový vzdělávací článek pro ty děti v jejich životě, ale vůbec s žádnými pravomocemi, jak to dítě usměrnit. My je tady nemůžeme plácnout, nemáme tady učitele, který by tady měl volné hodiny a mohli bysme ho tam přeposlat, který by nám vypomohl s těmi nejtěžšími případy, že by toho nejtěžšího rušiče mohl někde mít a on by si tam pracoval v klidu a my taky v klidu. Na to nejsou peníze lidi ani pravidla v ustanoveních, kdo to vymýšlí někde na ministerstvu. V tomhle směru jsme takový, že tu nemáme žádné páky, že se nás ty děti ani moc nebojí nebo mají z nás legraci. Rodiče si často ani nedokážou představit tu realitu ve škole, takže nás taky nepodpoří. Ani v těch rodinách pravidla nefungují nebo je to tam složitě. Pak v tom kolektivu třídy je vyžadování dodržování pravidel těžké. Pomohlo by, kdyby byli ve třídě učitelé dva. Jeden by se staral třeba o ty výchovné věci a druhý by se staral o ty výukové. Jak to zase zařídít? Peníze, vzdělání atd. Potřebovali bychom víc mužských do školy. Opravdu takovejch s tou autoritou, že když něco řekne, tak to bude. Protože měli jsme tady besedu s dopravním policistou, byli jsme u hasičů, tak to jsou ty chlapi, u kterých ty kluci maj zavřený ty pusy, seděj, koukaj, teď je to zajímavá všechno. Byla by to změna v tom přístupu, jak jsou ty děti naučený od malička: doma je maminka, ve škole je paní učitelka, ve škole je zase paní učitelka. Těch mužskejch tady oni zase tolik nezažijou, neviděj. Na druhým stupni byli aspoň nějaký fyzikáři, tělocvikáři, chemikáři. Teď je toho hodně málo a většinou ta žena je citlivá, samozřejmě jsme na to nastavení, takže my třikrát promineme, než potrestáme. U těch mužů je to jinak a je to dobře, že to je jinak, aby se to doplňovalo. Vidím, že ty kluci jsou vyloženě opuštěný. Tam nejsou ty tátové a nefungují, tak je to prostě těžší.

Nejsmutnější na tom je to, že ty pravidla si můžeme pořád vysvětlovat, vypisovat a v konečném zhodnocení toho všeho je, že když se to doma nedrží stejně, tak jsme ve škole úplně chudáci. To je takový smutný na tom pro mě. Zbytečný to není, ale aby to bylo vidět za rok na tom dítěti, možná mu to dojde...v tom života běhu, že tenkrát

Celkově taková ta vážnost k institucím je pryč a to mi je trochu líto. Protože tady se můžou dozvědět i zajímavý věci. Ale oni to tou ubreptaností úplně zruší. To k nim nedojde, aby si o něčem popřemýšleli, aby přišli na kloub nějakýmu problému, to mě je líto. Člověk je musí pořád umravňovat, odvádí to pozornost a zdržuje to, rozptyluje. Vůbec není šance, aby se některé děti zamyslely, a zjistili, jak to je.

Záznam číslo 4 a 5 (Jiřina - žáci):**Chodíte rádi do školy? Na co se těšíte?**

AN: Občas když vstávám, tak jsem mrzutá a nechce se mi do školy, ale někdy jo. Těším se na oblíbený hodiny a hlavně na kamarády.

AD: Moc ne, když ráno vstávám, tak se mi vůbec nechce vstávat, ale když přijdu do školy, tak toho nelituju. *Máš kamarády?* Jo, hodně.

N: Docela jo. Mám ráda VV, HV.

T: Jak kdy. Od té doby, co tady máme počítače, tak se do té školy těším víc. Jen trošku ale. Vstávání mi nevadí.

D: Jako AD. Mám to tu rád. Mám tady hodně kamarádů a baví mě to s nima.

M: Někdy jo, ale někdy, třeba když píšem velkéj test, tak to ne.

TO: Většinou rád chodím v pátek, protože končí škola a většinou nerad chodím v pondělí, protože začíná. Ve středu spíš ne, kvůli počtu hodin.

L: Záleží na tom, co učitelka vymyslí. Třeba nám někdy řekne: Děti, budeme chodit každou středu na plavák. Tak já jsem úplně šťastnej, těším se na středu, a jakmile to skončí, tak si říkám no zase nudná středa. Baví mě ty hodiny, kdy nás musí učitelka učit tím způsobem, že nás to baví... když třeba kreslíme při učení.. takový zábavný učení.

A: Jenom někdy, třeba když jedem na nějaký výlet, tak nemůžu spát a ráno všechno udělám. Třeba když píšem test, tak se mi nechce. Taky dobrý je, když jdu v pátek nebo ve čtvrtek, protože to už bude končit škola.

Jaká máte ve třídě pravidla, která musíš dodržovat při vyučování?

AN: nesmíme tam moc křičet a nesmíme hrát vybiku, protože dřív jsme jí tam hráli, ale teď jsme něco shodili nebo rozbili. *A při vyučování nebo v hodině?* Nesmíme si radit, nesmíme opisovat a... jako když někdo dopíše, tak nesmíme rušit, protože třeba ještě někdo píše.

AD: Nesmíme při hodině jíst, ale já jídlo miluju, takže je to se mnou docela těžký, takže jím skoro každou hodinu. Když křičíme, tak nám učitelka dá trest, něco napsat, opsat, nějaký článek, atd.

N: Nesmíme křičet, a když paní učitelka něco říká a my rušíme, tak nám dá test nebo se nás zeptá co jako říkala a když to nevíme, tak nám dá poznámku do žákovské.

T: Při vyučování nesmíme jíst, křičet. Nesmíme opisovat, radit, ale polovinu těch pravidel nikdo nedodržuje. Jsem mezi nima. Nesmíme hrát taky na mobilech. *Čím to je, že nikdo nedodržuje?* U mobilů to je asi závislostí, u těch ostatních ale asi ne.

D: Nesmíme jíst, křičet, radit atd. Ale já je taky nedodržuju, takže někdy jím, s mobilem si nehraju. Někdy o přestávkách.

M: Paní učitelce nesmíme skákat do řeči, jako dělá Tobík, nesmíme zlobit ani si moc povídat nahlas, a taky radit.

TO: Asi už se všechna řekli. Nesmíme o hodinách na počítač. Jen když potřebujem najít něco k výuce.

L: Ani mě nic nenapadá. Ale jak tady všichni říkali ty pravidla, tak oni skoro neplatěj, protože skoro každej je porušuje, ale učitelka je na nás jakoby moc hodná. Každý ty pravidla porušuje a nic z toho není. Ona nechce, abychom měli trápení, ale někdy by mohla přitvrdit, protože to, co se tam někdy děje je taky strašný.

A: Nemůžem si chodit po třídě a dělat si, co chceme, když nám paní učitelka něco vysvětluje. *Mohla by být paní učitelka přísnější?* Jo

AN: Možná trošku, protože někdy když na mě řve, tak prostě řve a na Simču skoro nikdy

nezařve, protože někdo jen něco udělá malinkýho, na ní řekne něco jinačího a na mě pořád křičí.

AD: U jídla ne, ale jindy jo.

N: Mohla by být přísnější na ty, co k nám přišli nový, protože když něco provedem, tak nám napíše poznámku a jim řekne, aby to už přestali dělat, a není na ně dost přísná.

T: Paní učitelka by opravdu mohla bejt maličko (asi tak) přísnější a taky na ty nový děti je miň přísná než na nás. Když Simona zapomene úkol, tak poznámku napíše paní učitelka málo kdy a když jí zapomene někdo z nás, tak buď napíše poznámku, nebo musíme ten úkol udělat a udělat ještě něco novýho. Je to tím, že paní učitelce je jí líto, je na ně moc hodná. To bude asi tím.

N: Já si myslím, že to je spíš tím, že se moc dobře neučej.

AN: já si myslím, že třeba si ještě moc nezvykli na tu třídu. Na ten křik. Mně vadí, že když zapomeneme úkol, tak to musíme dělat doma a k tomu ještě nějaký další cvičení a jim prostě dá jenom poznámku a dál už nic nedělaj.

D: no mohla by být přísnější k tomu učení, abychom se posunuli rychlejc. Áčko jako hodně postoupilo a asi toho berou víc než my, už berou zájmena a my jsme kvůli těm novejm žákům zůstali pozadu, takže teď jsme teprv začali.

L: Oni nám dali ty žáky, kteří nejsou tak chytří. Polovina z nich je z děčka, jednoho vyhodili ze školy, takže tam máme samý takový ty s tím menším IQ. Paní učitelka se spíš zaměřuje na ty žáky a na nás už pak nemá čas.

M: Někdy by měla být přísnější, třeba když celá třída řve, ale někdy zase ne. Třeba ti noví. Když si dá paní učitelka sraz s jejich rodičema a domluvej se nějak, tak 3 dny jsou v pohodě, ale pak zase něco dělaj. Třeba Simona ta vůbec nenosí úkoly, vůbec.

T: Měla by být přísnější, ale mě to nevadí, alespoň můžu dělat víc blbostí. Taky si myslím, že by ty nový děti se mohli víc učit doma, aby nás dohnaly.

Jaké pravidlo je podle tebe nejdůležitější a proč?

AN: Abychom nevyrušovali při hodině. Protože někdo jednou vyrušoval ve třídě a paní učitelka něco popletla, takže nám pak dala jiný cvičení než měla. Někdy se spletem i my. Posledně jsme psali nějaký cvičení a já jsem napsala špatně slovo.

AD: Abysme se neradili. Abychom neopisovali, protože když někdo od někoho opisuje, tak třeba ten druhý to může mít špatně a ostatní pak opisujou od tamtoho a všichni to maj špatně a všichni maj stejný chyby, takže to paní učitelka pozná.

N: Taky bysme neměli opisovat, protože ten, od kterýho to opisujem, by to nemusel mít dobře a ten druhý může dostat kvůli tomu i špatnou známku.

T: No nesmíme rvát při hodině, vyrušovat. Může se něco poplíst nám, může se něco paní učitelce, všechno se poplete a budeme popletený.

D: Taky abychom nekřičeli, protože pak to hodně vyrušuje a paní učitelka nám dá hodně trestů. Když nekřičíme, tak je to pro nás lepší. Nemusíme psát hodně cvičení.

T: Jak David říkal, když řve půlka jedny řady, tak paní učitelka dá trest všem a né jen tý jedný částí, to mi vadí. Ještě chci říct kdy je přísná a kdy ne, takže ono je to podle toho... třeba když Kuba ji vytočí, tak ona už je v takový blbý náladě, že on neposlouchá, tím pádem jakmile někdo malinko zazlobí, tak už to bere vážnějc než dřív.

M: Opisování, protože někdo se našprtá a ten druhej od něj může opisovat a nemá žádnou práci.

TO: To řvaní, psát se mi nechce ty tresty. Aby paní učitelka nebyla ve špatný náladě.

L: To snad není skoro žádný. Když je nějaký fakt důležitý pravidlo, tak minimálně 5 dětí ho poruší. Třeba ti, co říkali to řvaní, ti jakoby nejvíc řvou. Třeba on říká, že vyrušujou a přitom on sám vyrušuje.

D,T: Asi je to tak, někdy jo. Když řveme a máme tělocvik, tak paní učitelka řekne: dokud

nepřestanete řvát, tak budem tady a budem opisovat a když řvem na tělocviku, tak jdeme do třídy a opisujeme tam nějaký cvičení.

L: Jinak asi to řvaní. Někdy když fakt já neřvu, ale řvou ty ostatní, tak mi je docela nepříjemný, že jen řeknu Páje: Nevíš, co je tady napsaný? Všichni tam řvou a potom učitelka: Leoši, proč se tam bavíš? Já jsem totiž docela ukecanej, furt něco melu, tak asi proto.

A: mě ještě napadlo to pravidlo, jak choděj ty děti po třídě třeba se vysmrkat, tak mě to vadí, protože když třeba sedím u stolu a někdo mi drkne a píšu, tak udělám třeba přes celej sešit čáru.

N: Jak říká Leoš, tak my si třeba s kamarádkou vedle sebe povídáme, paní učitelka nám neřekne nic, co máme dělat, tak si povídáme a všichni řvou a napomene zrovna nás.

A: Asi to řvaní. Potom třeba když píšeme velkej test, tak když někdo opisuje a má to správně a ten druhej taky, tak paní učitelka dá trest třeba tomu správnýmu a to mi vadí. Stává se to někdy.

L: Někdy se stává že někdo to má se sousedem úplně stejně napsaný, ale vůbec nemuseli opisovat, že jo a jednou měla Anežka a Natka stejný. Natka je jasný, že se učí, protože paní učitelka je zná, já nevím, co se pak stalo. Může se stát, že nemusela opisovat. *Jak byste to vyřešili?* Možná dát těm lidem, každému samotnýmu, otázky z toho, a pak by se to vyřešilo.

M: Že by si to třeba napsali znova a každej v jiný lavici.

Je nějaké pravidlo zbytečné?

AN: Asi ne.

AD: Nejíst při hodině, protože když má někdo hlad, tak se musí najíst, jinak by umřel hlady.

N: Když si paní učitelka třeba píše mejly někomu, tak je takový nespravedlivý, že musíme sedět a koukat do zdi, že si nemůžeme povídat nebo něco takovýho.

T: Nejíst při hodině. Třeba když to nestihnu o přestávce, mám celou dobu zácpu a jsem na záchodě, no tak to nestihnu a chtěl bych se najíst, jenže je hodina, přijde paní učitelka, nemůžu si dát housku a jsem v depresi. Mám hlad.

D: taky to jídlo. Nechápu, proč bysme nemohli jíst při hodině, když to stejně nic nedělá.

Kdybysme jedli nad počítačema, to chápu, ale nad lavicí, kde to můžeme zamést, to nechápu.

M: Pro mě asi není, protože všechny dodržujou autoritu paní učitelky.

TO: Trochu všechny, protože je nikdo nedodržuje. Jídlo by se asi mohlo povolit, kdyby měli lidi hlad, tak by mysleli na jídlo a ne na učení.

L: Já si myslím, že by se mělo jíst o těch přestávkách, protože píšeme test a někdo by nad tím jedl, a kdyby tam měl nějaký cvičení zašpiněný, ušmudlaný a tak. U nás by nemělo být žádný zbytečný, protože všechno se porušuje, tak by mělo být každý zbytečný. Každý to jakoby nedodržuje.

A: Asi to jídlo, poněvadž když na němčině píšem velkej test, tak nám paní učitelka povolí jíst, tak máme lepší známku. Když máme velkej hlad a zbývá ještě 15 minut do přestávky, tak se modlíme: Ať už zazvoní, ať už zazvoní a nesoustředíme se.

Které pravidlo se nejčastěji porušuje?

AN: Křičení a jedení jídla.

AD: Asi chození po třídě a to křičení a vyrušování. A DRRRzost Tobíku.

N: To jídlo a vždycky Kuba skáče paní učitelce do řeči.

T: všechno. Opisování je nejmiň častý. Potom se hodně porušuje chození po třídě, jzení.

D: chození po třídě a chození na záchod. To jídlo možná taky a vyrušování a vykřikování ještě možná víc než to jídlo. No někdy, když se zeptáme, můžeme jít na záchod, ale ne na začátku hodiny. Paní učitelka pak pošle třeba jednoho za den. Ty nový totiž hodně choděj na záchod, protože se nechtěj učit a jsou tam třeba celou hodinu.

N: paní učitelka pustí třeba 5 dětí a potom třeba už nikoho nepouští.

M: To křičení, jezení při hodině a chození na záchod. Já jsem byl za těch 5 let asi jenom třikrát o hodině, asi pětkrát, ale někdo jde třeba 5x za den, třeba Ondra. Ten přišel tenhle rok.

T: Chození po třídě, řvaní. Všechno se porušuje.

L: Tak nějak úplně všechno. Nějakej den každej potřebuje v jednu chvíli na záchod, druhej den každej začne řvát, bavit se. Další den má polovina dětí opisovací náladu. Někdy to je podle nálady, třeba Nikču vytočí její mladší sestra a má blbou náladu a chce si pokecat s kámoškama.

A: asi to s tím kecáním, chození na záchod taky. Někdo někoho uráží, třeba se popere, to taky paní učitelka nemá ráda. Ale nejvíc to řvaní.

Porušili jste někdy nějaké pravidlo, jak na to učitel reagoval?

AN: Když jsem byla mladší, tak jsem jedla při hodině a učitelka na to reagovala tak, že řekla: Dobrou chuť, Anežko!

AD: Jezení, samozřejmě. A učitelka udělala to stejný jako Anežce. Nebo mi řekla, že mi to vyhodí z okna.

N: Taky to jezení. Když jsme chodili asi do druhý třídy, tak v bufetu prodávali takový zmrzliny a lízátko a to paní učitelka nám vždycky vytrhla z ruky a vyhodila nám to z okna.

T: Já jsem porušil všechny pravidla, co můžou být. Jezení, chození po třídě, ale nejvíc porušuju pravidlo drzost, jsem opravdu hodně drzej. Někdy mi dá trest, někdy mi vyhrožuje, že to řekne mamce. Někdy nemůžu o přestávce na počítač. *Podle čeho ty tresty volí? Záleží jak moc jsem drzý.* Když třeba někdo zaklepe na dveře a není to legrace, tak já jsem zvyklej z tábora říkat dále. A nemůžu si to odvyknout a vždycky paní učitelka na mě zařve. Ale když jsem drzej, třeba když něco říká, to už mi vyhrožuje s maminkou.

D: Já jsem za těch 5 let asi porušil všechny. Nejvíc asi to jídlo a křičení ve třídě. Paní učitelka jde třeba pryč, jde něco vytisknout nebo nevím, tak hodně lidí řve a já jsem si jednou takhle povídal s Tobíkem a já jsem u toho řval, tak paní učitelka přišla, všichni ztichli, já jsem se pořád bavil, tak říkala: Pojď sem a něco mi řekla. Když je to Tonda, kdo zlobí ze srandy, tak si ho posadí na klín a říká: Ahoj miminko! Nebo když jsou 2 a nemůže to vyřešit, tak říká: „Pojďte sem,“ ohne si je a plácne je po zadku a říká: „Jeden za osmnáct, druhej bez dvou za dvacet.“ To je docela dobrý.

AD: Když dva se bavěj, tak je pošle na chodbu, ať se bavěj tam. Nebo když někdo zlobí, tak řekne, ať se jde projít po chodbě a když potká pana ředitele, tak ať řekne, že zlobil. *Už se to stalo? Co jste řekli?* T: Já jsem řekl dobrý den. Neřekl jsem, že jsem zlobil.

M: Já asi taky všechny. Když se někdy s Aldou bavíme, tak se nás paní učitelka zeptá: bavíte se dobře? A my hned musíme přestat. Nebo taky chození po třídě, to si jdu dát sešit na kupku. Líbí se mi to, ale když už nám dá trest, tak to není dobrý.

TO: Úplně všechno, co kdy paní učitelka zavedla. Paní učitelka většinou reaguje tak nějak vtipně nebo nám dá trest. Jednou mi dala trest a téma bylo, proč se paní učitelka zbláznila. Je to lepší než něco dlouhýho opisovat.

AN: Jednou, když Tonda zlobil, tak nakreslila drtičku a jakoby Tondy, toho panáčka, jako že tam skočil a druhej obrázek, že byl na cucky.

L: Úplně všechno. I to, co nikdy nezavedli. Ale já něco porušim, i když nechci. Jeden čas jsem musel sedět s Kubou, nevím proč. Prostě mi ho tam učitelka posadila. On je takovej agresivní, je schopnej člověka i zabít, už na nás jednou vytahoval i nůžky, nebo se škrtil. AN: Po mě hodil židli. L: No a on se naštvál a po mně hodil penálem. Tak já jsem zakřičel a odběhl jsem od něj. A učitelka na mě: „Leoši, co vyrušuješ.“

A: Asi všechny. Paní učitelka většinou je hodná a trest nám odpustí, ale někdy nám dá třeba i celý třídě nějaký cvičení, když zlobí jenom někdo. Raději bych byl po škole.

Vyhovovalo by to vám ostatním, být po škole?

AN: Tak trošku, protože jednou jsem se s úkolem trápila asi 2,5 hodiny doma.

AD: Já ne, protože já domů jezdím autobusem a to bych třeba musela i 2 hodiny čekat na autobus.

N: ty tresty jsou lepší. Když je to lehký tak to mám třeba za půl hodiny a po škole by člověk mohl být i 2 hodiny.

T: Záleží, jak by to byl den. Pátek by mě hodně naštvál, ale pondělí místo hudebky by mi to nevadilo.

D: Mě by to hodně vadilo (hodně kroužků).

M: Pro mě jsou lepší tresty, protože pro mě jezdí mamka autem a taky mám někdy kroužky.

T: V pondělí bych byl radši na po škole, protože bych přišel o kroužky, to by mi nevadilo. V úterý radši trest, atd.

L: Asi radši trest. Doma mi mamka poradí, na po škole máš něco a musíš to udělat.

Napadá vás trest, který by na vás fungoval?

AD: Týden bych musela umývat záchody, to by mi vadilo.

N: Kdyby nám paní učitelka zrušila tělák, to bysme asi nezlobili.

T: Kdyby mi paní učitelka zakázala o přestávce jít na počítač. Tak to by mi vadilo víc než psaní.

D: Mně by to taky vadilo.

M: Na mě by fungovalo něco z matiky nebo tělocviku. Třeba padesát nebo sto dřepů.

TO: Asi nejhorší by bylo, kdyby mi zakázala používat elektroniku.

L: Kdybych se musel něco naučit nazpaměť.

A: zakázat počítač nebo tak.

Jaké pravidlo je nejobtížnější dodržovat?

AN: Že si nesmíme radit, protože Bára vždycky do mě hučí a já j musím poradit, jinak mě s tím bude otravovat celou hodinu, někdy se tam rozbrečí. Bára pořád chce poradit. Ona pořád: jak se dělá tohle a jak uděláš toho smajlíka, a to to to to. Vždycky řeknu: „Ach jo, Baru, proč si prostě neporadíš od učitele.“

AD: Jídlo. Mám ho ráda.

N: Když jdu o přestávce do haly a nestihnu se najíst tak potom musím o hodině.

T: Nebýt drzý. Já jsem už od narození takovej. Je to pro mě těžký, nemůžu si pomoci.

D: Chození, nikam nechodit, vydržet sedět. Poslouchat a nejíst.

M: Pro mě asi taky to chození po třídě, když si třeba potřebuju odložit sešit. Nebo to radění někdy třeba nevím, jakou si mám najít stránku, protože to neslyším.

T: Pro mě jsou to úplně všechna pravidla. Děti nemaj rádi pravidla, ty by radši měly všechno, co chtěj, ale to bohužel nejde.

L: to je asi každý. Já se to snažim dodržovat, pak to nějak dodržim, ale nevím jak. Pak mi učitelka řekne: „Leoši, něco jsem ti říkala.“ A já si říkám: „Co? Co jsem provedl?“ A pak se mi to stává, že třeba někde sedim, kouknu se někam, moje sousedka se koukne k oknu a učitelka řekne: vy se tam bavíte. Já to někdy nedodržuju a ani o tom nevím, že to nedodržuju.

A: Bavit se, stát na místě a poslouchat. Já se někdy zasním a nevím, jakou máme stranu, která to je strana. A paní učitelka na mě: „Aldo, buď ticho, a tak.“

AN: Jak jsem mluvila o tý Báře, tak se na ni otočím a paní učitelka na mě: co ji to tam hučíš, dávej pozor sakra! A vynadá mě než jí.

Kde se můžete dozvědět o pravidlech ve vyučování?

AN: U tý učitelky, když jsme nový, nebo u tý nástěnky, tam máme taky pravidla, dávej si ruku před pusou a takový. A když jsme třeba nový, tak od starších lidí, kteří tam chodí dýl.

AD: Asi možná v ředitelně je nástěnka a tam je možná školní řád. Ale když jsem byla v první třídě, tak jsem neuměla číst tak dobře, takže jsem se musela poradit od paní učitelky nebo od starší ségry.

N: Já nevím.

T: Tam jak někdo říkal z holek. Tam jak jsou ty nápisy, od paní učitelky a od starších.

D: U ředitelny a paní učitelky.

M: Na internetu, na našich stránkách. Společná pro celou školu.

TO: Mám způsob, kterej by asi nikdo nechtěl. Že si na to přijdou sami. Když něco udělaj, když to bude špatně, tak jim dá paní učitelka trest a budou vědět, že to je zakázaný. Většinou, když já něco udělám špatně, tak si to uvědomím, ale paní učitelka je na nás hodná, takže mi to ani moc nevadí.

L: Já si ty pravidla uvědomuju, ale záleží jak kdy.

A: Zeptat se učitelky nebo kamarádů nebo v tý nástěnce. Taky od starších.

Jste rádi, že máte ve třídě pravidla?

AN: Jak kdy. Když tam je pravidlo nevyrušovat, tak jsem docela ráda. Spíš ano.

AD: Všechny mám ráda, krom toho jezení. Když něco píšem a kolem mě někdo projde a otře se o lavici a celý do toho drkne, tak třeba udělám čáru přes celej sešit.

N: Podle toho jaký pravidla. 50 na 50

T: Jak který. Třeba jezení bych zrušil, ale třeba bych nechal, že se nesmí o hodině řvát. Potom bych taky nechal, že se nesmí chodit o hodině. Když třeba děti řvou, můžu si to splíst, nebo když někdo chodí po třídě, tak mě může kopnout do tašky, já zapomenu, kde jsme četli, ztratím řádek a musím to hledat.

D: já bych nechal to chození po třídě. Víím, že to ruší, ale zase když potřebuješ na záchod nutně a nemůžeš, tak myslíš jenom na to čůrání a ne na učení. Za pravidlo neřvat jsem rád: my to nevydržíme, paní učitelka to nevydrží, pak jsme úplně mimo. Taky bych zrušil to pravidlo o jezení, protože nechápu proč. Víím že když jíš, tak můžeš ten sešit poničit, ale máš hlad, tak...

M: Jo, ale třeba to chození na záchod, když třeba nutně potřebuješ a nemůžeš to vydržet, tak tě paní učitelka nepustí, protože to některé děti využívají k tomu, aby se neučili.

T: když zlobim, tak za to rád nejsem. Když zlobí někdo jinej, tak docela jó. Jsou užitečná, ale zas si nemůžu dělat, co chci.

L: Jsem z aně rád. Kdyby každej zlobil a žádný pravidla tam nebyly, tak by si dělal každej, co chce a pak by tam byl takovej chaos, že bysme třeba dělali test a polovina třídy by řekla: Já to nechci dělat a prostě by to nedělali.

A: Ty pravidla by se mohli zrušit, ale jsou důležitý. Rozhodně bych zrušil třeba s tím jídlem, ale asi bych dal jako vážnější pravidlo s tím řvaním, to je docela časté.

K čemu jsou pravidla ve třídě?

AN: Aby si tam každý nedělal, co chtěl a aby... Kdybysme třeba o přestávce v tělocvičně nerespektovali, co máme dělat, tak by tam za chvíli nebyla ani tělocvična.

AD: To řvaní a chození ve třídě tam je kvůli tomu, aby se z toho paní učitelka nezbláznila. Jsou důležitý, ale není to úplně ta nejvíc důležitá věc.

N: Kvůli tomu, abychom se něco naučili.

T: Já si tak říkám, že z poloviny jsou na nic. Ale z druhý poloviny, kdyby nebyly, tak z tý školy nebude škola, ale blázinec. Každý by si dělal, co by chtěl a mohli bysme si hrát s gymnastickým nářadím.

D: K tomu, abychom se ušili. Mohli bychom si dělat, co chceme, mohli bychom si hrát vybiku a všechno, co chceme. Pravidla jsou dobrý, ale někdy někomu vaděj.

M: Kdybysme paní učitelku neposlouchali, tak by vůbec neměla autoritu. Neposlouchali bysme ji.

T: Jsou hodně užitečná. Jsou tam, abychom se něco naučili. Do školy se chodí proto, abychom něco měli v hlavě a ne abychom se tam vyřádili. Je to dobré proto, abychom se víc naučili.

A: Asi k tomu učení, asi by se potom už ta budova zřítíla. Byli bysme drzí i doma a jako bysme nebyli vychovaní.

L: Ty pravidla se fakt hoděj, protože je tady fakt velkej blázinec, i když tady ty pravidla jsou. To musím fakt přiznat. Naše třída je asi fakt nejhlasilnější, ale viděl jsem třídu, kde jsou největší blázni zase. Taky myslím, že ty pravidla jsou dobrý taky, že třeba nevim... dávat si ruku před pusou, když kašlu, že vás to i vzdělá, hodí se vám to i do života.

Jaká máte pravidla o přestávce?

AN: Nesmíme tam lítat, protože nestihneme zabrzdit a můžeme si zlomit nohu nebo vyvrátit zábradlí a něco si udělat.

AD: Nelítat. Ve vestibulu máme automat na čokoládu a když třeba někdo jde dál a vezme si tu čokoládu a jak všichni běhají, tak do něj můžou vrazit a on to vylíje.

N: Běhání.

T: Nesmíme běhat. Nesmíme házet míčem, jíst nad počítačem. Nesmíme běhat na chodbě, nesmíme se prát u počítačů.

D: U počítačů máme hodně nových pravidel. Třeba i běhání na chodbě.

L: Hlavně s Tondou a Adamem, protože ten Tonda strašně provokuje, tak že se nesmíme rvát.

T: My máme před třídou takovej malej kumbálek, hraje se tam ping pong a většina sportů. Tam máme pravidla, že nesmíme dávat rány, abychom nic nerozbili. Nesmíme se rvát, křičet, když nám něco řekne dozor, tak musíme poslechnout, nesmíme odmítat.

A: Když chodíme do tělocvičny, tak nemůžeme chodit s jídlem. Ani třeba na počítači, aby se nenadrobilo do klávesnice. Ještě třeba když je někdo u toho počítače a ten druhý k němu jakoby přijde a otravuje ho, tak pak nemáme želovat a paní učitelka to nemá ráda a ještě to často řeší.

M: Na počítačích můžeme strávit čas, buď když přijdem do školy na začátku, nebo jednu přestávku, aby tam jeden, kterej to má blízko, nebyl celej den.

Které pravidlo o přestávce je nejdůležitější?

AN: nelítat, protože někdo může jít s čokoládou, hodil tam 10 korun, nese si čokoládu někdo do něj drkne, je to na zemi, přijde o čokoládu o desetikorunu. Potom jakoby, abychom do sebe nestrkali u těch schodů.

AD: Třeba to rvaní, protože to je i nebezpečný, mohl by se někdo zranit.

N: Třeba když někdo běhá a třeba má „bad luck“ a potom se můžou i srazit a mít úraz.

T: Pro mě asi to nejdůležitější je, že se nesmíme prát. Kvůli tomu, že my tady z kluků všichni Adama v lásce nemáme a zvlášť já s Dejvem a často se s ním perem.

D: Taky si myslím, že to praní a taky to běhání.

L: fakt to lítání, protože jsem viděl kluka, kterej běžel, kouknul se za sebe, viděl tam nějakýho prvňáka, strašně rychle do něj napálil a řekl: Hmmm, měls uhnout.

T: Už všichni něco řekli. Budou tam 2 běhat, vazej do sebe, zraněj se, zloměj si ruku, nohu, rozbijou si hlavu.

A: Lítání, poněvadž už jsem několikrát viděl, že velkej vrazí do malýho a on pak spadne.

M: Souhlasím, že do sebe může někdo narazit, taky se mi to stalo jednou.

Záznam číslo 9 (Věra - žák):

Chodíš rád do školy? Co tě baví?

No, podle toho kdy. V pátek se těším, to máme člověka. A jiný dny? No....jo, někdy, jo chodím rád. Mám tady kámoše ve škole. Tam kde bydlím, nemám.

Jaká máte ve třídě pravidla, která musíš dodržovat při vyučování?

Pracovat na své osobní maximum, nevyrušovat, na další si už nevzpomenu, jenom tahle dva.

Jaké pravidlo je podle tebe nejdůležitější a proč?

Pracovat na své osobní maximum (odpoví jistě). Protože.... jestli se tam flákáš prostě....tak potom budeš propadlej při písémkách, dostaneš špatný známky, potom půjdeš na vysokou, nepůjde ti to.

Myslíš si, že je nějaké pravidlo zbytečné? Proč?

Ne.

Které pravidlo se u vás ve třídě nejčastěji porušuje?

Ony jsou tam dvě. Práce na své osobní maximum a vyrušování. *Jak to vypadá, práce na své osobní maximum?* Povídá si s kámošem, nedává pozor, kouká z okna na srnky, jak nám tam běhají. Neposlouchá paní učitelku, kouká se úplně jinam. A když jsme před tabulí, tak si neotočí židličku, je pořád takhle.

Porušil jsi někdy nějaké pravidlo? Jak na to učitel reagoval?

Rozhodně ty dvě. *Jak na to učitelka reagovala?* Jednou jsem za to dostal poznámku. Někdy na nás řve, ale ona se to snaží hlídat, ale někdy jí to prostě ujede. My jsme si na to udělali, že jí to budeme hlídat, že když zařve, že jí řekneme, že si to má hlídat. My ji máme upozorňovat, ale zatím to neděláme. *Proč?* Protože jsme na to asi zapomněli. *Jak ses po poznámce cítil?* Špatně. Porušil jsem to druhý nejdůležitější pravidlo a dělal jsem, co jsem neměl.

Jaké pravidlo je pro tebe nejobtížnější dodržovat a proč?

Práce na svoje osobní maximum. Protože někdy ta paní učitelka povídá, mě to moc nezajímá, takže se na to vůbec moc nesoustředím a dělám, co bych neměl. *Že se na tu paní učitelku nesoustředím, no tak.*

Jsi rád, že máte ve třídě pravidla? Proč ano/ne?

Jo, protože nám paní učitelka někdy říká, ať se na to jdeme podívat, když to porušujeme, ať si to připomeneme. Dá se na to víc myslet, než když to máš jenom v hlavě.

K čemu si myslíš, že jsou pravidla, která máte ve třídě (z jakého důvodu je máte, k čemu slouží)?

K tomu, aby se tam nedělalo to, co se nesmí. Třeba nepomalovávali lavice, neničily se ty knížky půjčený, učebnice, a abychom se tam neprali, nelítali, abychom si tam nedělali, co chceme.

Jaká máte stanovená pravidla chování o přestávce?

Nesmíme o malý chodit ven, jenom o velký můžeme. Nesmíme lítat ve třídě, ale to se docela porušuje. Nesmíme se tam prát, mluvit sprostě a tak.

Jaké porušování pravidel o přestávce je podle tebe nejzávažnější a proč?

No. To lítání, protože my jsme tam už měli jednu roztrženou hlavu, tak asi to. Aby se nám hlavně nic nestalo.

Mělo by se trestat porušení pravidel?

Jo, ale hodně záleží na těch dětech, jaký jsou. Ten člověk pitomec není. Jenom mu musíme pomoci a ten člověk se musí rozhodnout, jestli von to chce změnit nebo ne. Ty tresty, ho to asi moc nezměňj.

Co by fungovalo na tebe?

Na mě by fungoval člověk, kterej by mě netrestal, ale vždycky by mě na to upozornil a řekl by mi: „Ne, to nedělej, to je špatný!“ Ale někdy bych tu poznámku už měl dostat, když už je to vážnější.

Záznam číslo 10 (Eva - žáci):

Chodíš rád do školy? Co tě baví?

T: Ano. Na paní učitelku.

D: že se něco naučím

E: Chodím ráda, protože se vždycky přiučím. Těším se na těžší úkoly.

M: Mám rád DÚ. Těším se na paní učitelku, na matiku a češtinu.

K: Mám nejradši výtvarku. Těším se na paní učitelku a když máme domácí úkoly.

Jaká máte ve třídě pravidla, která musíš dodržovat při vyučování?

T: Pomáhej, buď vlídný, nemluv. Buď hodnej – takový to sluníčko.

D: My máme být tolerantní, nepoužívat vulgární slova, být slušní a dát prostor tomu, kdo mluví, máme dodržovat všechno, co říká učitelka, a na sluníčko musí všichni poslechnout, jinak si musíme jít přečíst pravidla. Jaký je to být tolerantní? Respektovat ostatní děti – být potíšeje.

E: Nevykřikovat, nemluvit se sousem. Když se bavíme se sousem, tak si máme přečíst pravidla, ale když se bavíme pořád, tak dostaneme poznámku.

D: Nesmíme dělat domácí úkoly ve škole. Když zapomeneme úkol, tak ho při vyučování nesmíme udělat (během vyučování).

M: Určitě nemůžeme používat mobilní telefony, musíme mít vypnuté zvonění, aby nás to nevyrušovalo při hodině. Určitě musíme být tolerantní.

K: Nemáme si hrát při hodině s pastelkami, abychom dávali pozor. Nemůžeme si hrát s pitím. Kdo si hraje s lahví, tak ji musí dát dozadu a napít se až o přestávce.

D: Jenom chci dodat, že máme takovýho protivnýho spolužáka, takže máme takový pravidlo, že nesmíme všechny provokovat a musíme k nim být hodný. Není to jen kvůli tomu spolužákovi, ale hodně dětí jsou takový, že když má někdo z pětiminutovky pětku nebo trojku, tak začnou dělat takový zvuky nenormální a potom jeden kluk bude mít napomenutí. Třináct poznámek.

K: Při hodině ještě nemůžeme svačit, protože když to paní učitelka uvidí, tak dostaneme taky poznámku. Nebo řekne dobré chutnání, ale trochu našťvaně.

Jaké pravidlo je podle tebe nejdůležitější a proč?

T: Vulgární slova, protože jsou prostá a neříkají se, aby se to všude neopakovalo.

D: Být k sobě slušní a neubližovat si, aby se nám potom něco nestalo a aby třeba učitelka nešla potom za to do basy, že nás nehlídala.

E: Nepsat třeba příklady naschvál špatně, protože bysme za to mohli dostat špatnou známku. Paní učitelka by na to mohla i přijít, že to děláme naschvál. Mohli bysme dostat poznámku, jít za dveře. Třeba i opisují. Je důležité, aby nikdo nic nedělal naschvál. Nechci, aby někdo dostával furt jenom poznámky, nechodil třeba jen za dveře.

D: Jenom chci říct, že teďka ve 2. třídě se hodně stávalo, že některý děti posílali papírky, nějaký pomluvy o nějakých spolužácích. Je to nehezký a potom se to rozšiřuje, až to přijde k tomu spolužákovi, o kterým to je.

K: Paní učitelka na to potom stejně přijde. Stalo se to i v první třídě. Stalo se to i u nás. Kluci dostali domácí úkol navíc.

M: Nikomu neubližovat a být tolerantní. Když se někdo snaží třeba číst čtenářský deník, tak aby ho nikdo nevyrušoval.

K: Mně se to stalo. Oni se tomu hihňali a dostala jsem o stupeň hůř. Ke konci jsem koktala. A pravidla? Abysme byli tolerantní k sobě. Abychom nemluvili a poslouchali se, když paní učitelka něco říká, nějaký děti by povídali.

T: Máme vysmívání. To jsme neměli v 1. a 2. třídě, to se mi někdo vysmíval, že třeba mám ty

zuby takový křivý, a nebo to ubližování. Mě jeden kluk škrtil jakoby.

E: Já toho kluka znám. On to je náš skoro soused, my se známe skoro už od malička a on byl vždycky takovej zlej, on má ještě bráchu Vasila a ten chodí do 3.C. Je takovej zlej. My jsme šli s Verčou a Kristýmkou plavat a Vasil nás furt dirigoval, furt nám říkal, ať jdeme pryč z tý třídy. A George mi naschvál hodil míč do obličeje. Oni už chodí do pátý třídy.

Myslíš si, že je nějaké pravidlo zbytečné? Proč?

T: Každý pravidlo by tam mělo bejt. Nic proti tomu nemám.

D: Nesvač při hodině, protože to hodně dětí ví. Tak kdyžtak by učitelka napomenula.

E: Nevykřikuj při hodině, protože všichni z týhle školy vědí, že při hodině se nikdy nevykřikuje. Takže to by tam nemuselo být ani napsané.

M: Všechny by tam měli být.

K: Já si myslím, že všechny jsou v pořádku.

Které pravidlo se u vás ve třídě nejčastěji porušuje?

T: Hlavně při hodině si Radek pořád někdo hraje s flaškou, tak ji musí odnést, nebo s pastelkama, s tužkama, s věcma. Nebo že se vykřikuje.

D: Bavit se se sousedem nebo posílat papírky při hodině, když nám říká učitelka něco důležitého.

E: Nekřič při hodině ani o přestávce. Nějaká paní učitelka, která má dozor, může napomenout, může tě postavit i ke zdi celou přestávku. To se porušuje spíš při přestávce.

M: To s tou poškolou ??? (špatně rozumět) Bavení se se sousedem se porušuje hodně často.

K: Abysme nevykřikovali a neopisovali.

Jaké pravidlo je pro tebe nejobtížnější dodržovat a proč?

T: Já teď nevím. Asi žádný moc. Je to dobrý všechno.

D: Já jsem taková povídalka, takže asi povídání a vyrušování v hodině. Povídání se sousedem.

E: Já sedím s dagmarkou a občas tam brebentíme. To je pro nás docela těžký dodržovat, protože vždycky si něco vymyslíme, a pak si spolu povídáme a paní učitelce to vadí. Když se paní učitelka obrátí na celou třídu, tak každěj kouká k sousedovi. Soused může zaujmout toho druhýho. Hodně se otáčíme dozadu za ostatníma, který na nás křičí, musíme se zasmát. Když to zjistí učitelka, tak je průser.

M: Asi žádné.

K: Když vždycky paní učitelka řekne sluníčko, tak my vždycky uděláme tohle, a pak někdy si hrajeme.

Jsi rád, že máte ve třídě pravidla? Proč ano/ne?

T: Strašně moc. Už je to lepší nějak. Aspoň se tam moc nekřičí, děti se moc neotáčej, tak jako předtím.

D: Jsem, protože to taky souvisí s tím, že když je nějaká otázka, tak se skoro celá třída hlásí a potom vydávaj zvuky jako zvířata, že to chtěj. A potom třeba že dodržujeme, že se nekřičí a nepovídá se při hodině mockrát. Když si máme připravit, tak jsme připravení včas na hodinu a učitelka je pak s tím spokojená od začátku roku.

E: Já proti tomu nic nemám, protože teď se tam nikdo nepere moc, nikdo neběhá. Když jsme neměli ty pravidla, tak to tam bylo hrozný, křičelo se, běhalo po chodbách, hádalo se na těch polštářích, kdo jich má víc. Nejvíc mě na tom štválo, že tohle nebyla ta škola, kterou jsem si představovala. Je to hrozně lepší.

M: Jsem rád, o hodně se to zlepšilo.

K: Jsem. Když tam pravidla nebyla, tak jsme furt něco dělali a teď, když máme ta pravidla, když někdo něco dělá, tak paní učitelka nám řekne, že si máme přečíst a potom je dodržet.

D: Já jsem chtěla, že když jsme neměli ty pravidla, tak docházelo hodně často k úrazům a hodně dětí brečelo, když se něco stalo.

K čemu si myslíš, že jsou pravidla, která máte ve třídě (z jakého důvodu je máte, k čemu slouží)?

T: Hlavně jsme neměli úraz, neprali se neubližovali by si. Vypadalo by to jako ... zvířata... jako někde v ZOO.

D: Že jsme potom pozornější a dáváme víc pozor a potom jsme víc nadanější v tom učivu.

E: Jsou k tomu, že se budem líp učit, nebudem zas až tolik zlobit jako když jsme byli v 1. a 2., že se tady furt někdo předváděl. Ty pravidla slouží k tomu, aby tady nebyl žádný úraz.

Abychom se nevytahovali. Když máme ty pravidla, tak vím, že se líp učím.

M: Aby se nevykřikovalo, aby se to zlepšilo.

K: To samý jak říkal Mart'a.

Jaká máte stanovená pravidla chování o přestávce?

T: No tak nekřičet, neběhat. Nebrat nikomu věci, neposmívat se nikomu. Být tolerantní, nepoužívat vulgární slova, nebýt takový zlý a nebát se.

D: Já si myslím, že si máme dojít na záchod, abychom nepotřebovali při hodině, nasvačit se, vyřádit se kdyžtak v tělocvičně. A když by se nechtělo, že bysme si mohli poprosit, kouzelná slova používat. Taky abychom nebyli drzí na dozor a k ostatním dětem, který jsou menší.

Některý děti tady už z těch 6., 7. tříd všem vyhrožují. Mě furt říkaj nějaký... já jsem si na obědě položila tašku, kolem mě plná kupa tašek, přišel tam jeden sedmák nebo šest'ák, rozkopal mi tašku a řekl nějaký sprostý slova.

E: No, když třeba jsme neklidní, tak si zajít do knihovny, něco si tam přečíst, zahrát si tam nějakou hru. I ve třídě si můžem zahrát hru, akorát tam není takovej klid na to... Já si myslím, že ta knihovna nám taky prospívá na tu přestávku, když jsme neklidní, tak se uklidnit.

D: Já mám takovýho souseda, je to páťák a on mi hodněkrát vyhrožoval s tím, že když třeba něco řeknu maličkýho rodičům, tak on mě tady někde zmlátí s klukama a že potom budu někde v nemocnici a bude mi ještě víc kazit???

M: neubližovat, neběhat.

K: abychom furt neběhali, neubližovali.

Jaké porušování pravidel o přestávce je podle tebe nejzávažnější a proč?

T: Běhání, křičení, mlácení o přestávce, vulgární slova. Protože by se neměli dělat, měli by se spíš tolerovat ty pravidla.

D: Pokoušet ten dozor. Ten dosáhne toho, že nás dá někde do koutu na „hanbu“. A pokoušet se někoho naštvat, třeba Kája minule řekl jedný nejhodnější holčičce z jiný třídy, že prej je opilá a prej to myslel ze srandy a ona potom přišla s učitelkou do třídy a tedy se to tam vyřídilo před tabulí a potom už odešli.

E: Když třeba jdem jenom po chodbě s kamarádkama, se před nima moc nevychloubat, předvádět se, protože pak z toho může být průšvih. Třeba vytahovat se, že nějaký malý holčičce nebo klukovi řeknete, že sem nepatří, že ho hodíte z okna ven, ať si jde po svých domů a on by to nejradši udělal, ale řekne to paní učitelce a s tou paní učitelkou toho žáka, kterej to udělal by si to s ním vyřídila. Mohl by z toho být velký průšvih a nedalo by se s tím nic udělat.

M: Neubližovat. Protože se může stát něco závažného a ten druhý, kterému se něco stane kvůli jiným může ležet třeba i v nemocnici.

K: Že třeba když někdo běhá v chodbě, mohlo by se něco stát.

Otázka navíc:

Mělo by se trestat porušení pravidel?

T: Jistě. Kvůli tomu že by to nebylo neslušný a mělo by se to trestat, protože pravidla jsou pravidla a co tam dá paní učitelka, tak to se musí dodržovat.

D: Mělo by se to trestat, protože ty pravidla si potom ty děti nezapamatujou a budou to dělat dál a dál. A ještě si za to něco odpykaj a třeba i jejich rodiče za to můžou jít do basy.

E: Někdo třeba někoho naschvál škrtí, může někoho zranit, můžou rodiče i zaplatit, že jejich dítě ublížilo jiné rodině, to by se nemělo takhle ubližovat.

D: Kdyby to bylo vážný, tak by mohlo dojít k amputaci a to dítě by potom až do stáří mohlo mít takhle useklou ruku.

M: Určitě. Čím je to závažnější, tím víc by se to mělo trestat.

K: Určitě.

Záznam číslo 11 (Nikola - žáci):

Chodíte rádi do školy? Na co se těšíte?

D: Já moc ne. Tenhle týden jsem měl nejllepší. Dostal jsem pětku a šel jsem k Dítě a neměl jsem domácí úkol. Ale půlrok byl lepší. Těším se tak na půl. Těším se na to, že nedostanem domácí úkol.

S: Moc ne. Moc dobře se neučím, mám špatný známky.

E: Jo chodím. Těším se na kamarády.

A: Já moc ne, protože se ráno nevyspím a taky mě štve domácí úkoly. Těším se na kamarády.

D2: Jo. Že si můžu hrát na tabletu o přestávkách. Že můžu ukázat nějakou hračku.

Jaká máte ve třídě pravidla, která musíš dodržovat při vyučování?

D: Hlásit se a nevykřikovat. *Jsou pro všechny stejny?* Jo. Ještě si nehrát s něčím pod lavicí.

S: Nevím.

E: Že když sedíme v kroužku a povídáme si o něčem, tak když někdo nechce mluvit, tak nemusí. Že nesmíme při hodině jíst a pít. Je to ve školním řádu.

A: Nesmíme si povídat mezi sebou, když paní učitelka něco vysvětluje, jinak by nás rozsadila.

D2: Nehoupat se na židli.

A: To dělá Terka. Vždycky se takhle houpe a jednou se takhle sklouzla. A Adam dneska spadnul, že jo.

A platí pro všechny ty pravidla? Jo

Jaké pravidlo je podle tebe nejdůležitější a proč?

D: Hlásit se a poslouchat paní učitelku, protože jinak bychom se nic nenaučili a neuměli bychom počítat.

S: Nevím.

E: Souhlasím s Danem, jinak bysme se nic nenaučili.

A: Hlásit se a nepovídat si při hodině, poslouchat paní učitelku. Abychom nepřišli domů a maminka se nás bude ptát, tak co ses naučila, a my: „Já nevím“.

D2: Nehoupat se. Protože učitelka říkala, že když učila minulou třídu, tak se jeden chlapec houpal a rozbil si hlavu. Kvůli bezpečí.

Myslíš si, že je nějaké pravidlo zbytečné? Proč?

D: Já nevím.

S: E: Taky ne, E: Všechny jsou potřebné. D2: Nevím

Které pravidlo se u vás ve třídě nejčastěji porušuje?

D: To houpání. Třeba ta Tereza se pořád takhle houpe při hodinách.

S: Mluvení při hodinách.

E: Že se nehlásíme, vykřikujeme při hodinách. Někdo mluví první a nepřihlásí se.

A: Někdy nevnímáme paní učitelku, ona se nás na něco ptá a nikdo neví.

D2: Já bych se všema souhlasil.

Jaké pravidlo je pro tebe nejobtížnější dodržovat a proč?

D: Hlásit se, já jsem pořád vykřikoval, ale teď už je to lepší. Bylo to pro mě těžký, protože jsem to věděl a paní učitelka vybírala pořád hlavně z tady těch dvou řad. *Tim, že ses přesadil se něco změnilo?* Jo, už je to lepší.

S: D: Jak seděla Sára tamhle, tak začala líp pracovat sama od sebe. *Je to tak?* Hmmm, nedávala jsem tam tolik pozor.

E: Mluvit se sousedem a houpat se. Mě se vždycky soused zeptá na nějakou otázku, a když odpovím, tak paní učitelka načape mě. *A to houpání?* A dřív jsem se hodně houpala, a když pak přijde paní učitelka, tak nám nadává, že se houpeme, že pak musíme celou hodinu stát.

A: Mluvit, protože se Sárrou sedím v lavici a my si vždycky povídáme. My třeba nemůžeme něco vypočítat a chceme si o tom i popovídat.

D2: Souhlasím s Eliškou. To houpání a to mluvení. Protože se skoro vždycky houpu. *A to mluvení?* Já sedím támhle a v té poslední lavici sedí můj nejlepší kámoš, tak si s ním povídám.

Jste rádi, že máte ve třídě pravidla? Proč ano/ne?

D: Já ne, protože nevím. Nechtěl bych, aby tady byly pravidla.

S: Chci mít pravidla. *Proč?* Nevím. Protože o přestávce se hodně řve a bolí nás všechny hlava.

E: Jo, kdybychom se nehlásili, tak by nás všechny bolela hlava. Souhlasím ještě s tím pravidlem o tom houpání, protože to je třeba o bezpečí, že si třeba můžem rozbít hlavu.

D2: Nejsem. Třeba by byla poslední přestávka, někdo by musel donést prázdnou box od svačiny a že bysme to mohli sníst při hodině. To, že nemůžu jíst při hodině.

K čemu si myslíš, že jsou pravidla, která máte ve třídě (z jakého důvodu je máte, k čemu slouží)?

D: Abysme jako poslouchali učitele a dávali pozor. Abychom nedostávali špatný jako známky. Samý pětky každé den z toho. *Z toho, že porušujete pravidla?* Jo.

S: Nevím.

E: Souhlasím s Danem.

A: Abysme něco vůbec věděli, abysme nebyli úplně hloupí. A taky nám poslouží k tomu, že když se bavíme, tak na nás paní učitelka může zařvat, ať posloucháme. *Takže jako že ta paní učitelka má díky pravidlům nějakou pravomoc do toho zasáhnout? Že by jinak tu moc neměla?* Neměla.

D2: Asi souhlasím s Danem v tom, že bysme nedávali pozor a neměli bysme dobrý známky.

Jaká máte stanovená pravidla chování o přestávce?

D: Neběhat jako na chodbě, to bysme měli dodržovat, protože my jsme už čtvrtáci, oni jsou prvňáci a nemají trochu rozum.

S: hrát si na záchodě nesmíme, protože oni tam furt nějaký holky běhají. Nějaký kluci je honějí a ty holky běhají rychle na záchody.

E: Máme zavírat dveře a máme být ve třídě o přestávce, aby nás nebolela hlava, kdyby všichni řvali.

A: Souhlasím s Eliškou, aby se tady neběhalo a aby se někomu neublížilo nebo aby se někdo nesklouzl.

D: Že se nesmí na záchodech přelezát kabinky. Když tam někdo třeba je, tak to kluci přelezou.

Jaké porušování pravidel o přestávce je podle tebe nejzávažnější a proč?

D: Nevím. S: Taky nevím.

A: Přelezání záchodů, protože kdyby si ublížili, a spadli by, tak si můžou rozbít zuby.

D2: Neběhání po chodbě, protože když jsem byl prvňák, tak se mi často stalo, že jsem se s někým srazil.

Kde se můžete o pravidlech dozvědět (v hodině a o přestávce)?

D: Paní učitelka nám to v první řekla, než odešla na jinou školu. *A teď?* Paní učitelka nám to

ve třetí třídě taky řekla. Ve čtvrtý nám to trochu připomíná.

S: Můžem se to dozvědět z tabule, mělo by to tu někde viset D: Ne. Nemáme to tu, tady žádný nemáme. (nejsou tam – dřív tam visel školní řád)

A: Od ředitele nebo od učitelky

D: U ředitelny jsou nástěnky a tam je ten školní řád vyvěšený, tam se může každý kouknout. *Využíváte toho?*

D: Já ne, já nevím ani, kde je.

S: Já se taky nekoukám. E: já jsem se tam párkrát byla podívat, ale už tam nechodím.

D: Taky ne.

Takže se to dozvídáte hlavně od paní učitelky. Stačí vám to? Jo (všichni jo).

Mělo by se porušení pravidel trestat?

D: Jo, když třeba někdo vykřikuje při hodině, tak dostane poznámku, a za šest nebo za kolik poznámek třídní důtku. Ostatní: Né, za dvacet nebo za patnáct, za šest. D: Za šest dostaneme třídní a za 12 dostaneme ředitelskou. A pak, když dostaneme dalších šest, tak už je dvojka z chování. *A proč?* Nevím.

S: Mělo, ale nevím.

E: Nevím, ale souhlasím s Danem.

A: Ano, třeba kdyby přelízali záchody a tam někdo čůral nebo kakal a viděl by ho, tak on to může potom říct panu učiteli, paní učitelce a oni ho můžou potrestat.

D: Jak se právě přelízaly ty záchody, tak jsem viděl, jak někdo rozbil záchodový prkýnko, tak to by se taky mělo trestat. *A když někdo třeba vykřikne při hodině?* Třeba jo. No, že to je jakoby neslušný, když se někdo hlásí.

S: Když někdo něco udělá, tak se to řekne učiteli, ten mu dá poznámku, a pak se to naučí neudělat.

Chodíte rádi do školy? Těšíte se do školy? Na co?

P: Ne, protože to mám daleko a jedu autobusem radši. *Když teď používáš autobus, je to lepší?*

Jo. *A je něco, na co se do školy těšíš? Že půjdu do třetí třídy. Budu se snažit, aby sem se tam dostal.*

E: Jo. A na co se třeba těšíš? Nejvíc na kamarády a na matematiku.

N: Těším. Na matematiku, na tělocvik, na hudebku a na výtvarku...a ještě...no vlastně všechno mě baví.

N: Jo. Těším se na kamarády a taky na všechny hodiny.

V: Jo. Já se těším na všechny předměty.

L: Jo. Na všechny hodiny a na kamarády.

Jaká máte ve třídě pravidla, která musíte dodržovat při vyučování, v hodině?

P: Poslouchat a dělat co nám paní učitelka dá. Nesmíme běhat po třídě. *Při vyučování? Ne, vůbec. Nic zlé věci, jenom hodný. Jaké jsou zlé věci, které nesmíte dělat? Kopat děti, řvát, běžet ve třídě a mlátit děti...to je všechno.*

E: Musíme nahlas mluvit a nesmíme vůbec na sebe křičet a taky musíme dávat pořád pozor.

N: Nesmíme se válet po lavici, musíme poslouchat paní učitelku, nemůžem si dělat, co chceme a když by tady nebyla paní učitelka, tak musíme poslouchat paní učitelku.

N: Musíme být hodní. *Jak to vypadá?* Musíme poslouchat paní učitelku, musíme dávat pozor na to, co píšeme a...a musíme poslouchat paní učitelku a asistentku, nemůžeme si dělat, co chceme. A...a musíme stát, když začne hodina.

V: Nemáme lhát, a máme se při hodině a poslouchat paní učitelku, co nám říká, abychom se něco naučili. A musíme stát u tabule. *Kdy?* Třeba když děláme matematiku a už to máme hotový a máme třeba psát, tak musíme dávat pozor na ty ostatní, co třeba píšou.

L: Nekopat děti, netahat si za triko a ani se neschovávat pod lavici, když je hodina a nesmíme...už nevím co.

N: Ještě nesmíme si šahat do kapsy při hodině ani o přestávce, protože pak nemůžeme psát.

L: Nesmíme šlapat na lavici ani skákat na paní učitelku. *Takové máte pravidlo, platí to pro celou třídu? Ano. A proč na ní nemůžete skákat? Abychom jí neublížili a abychom jí neublížili. A to platí jen na paní učitelku?* Na všechny.

Které pravidlo je nejdůležitější? A proč?

P: Skákat na paní učitelku, aby se paní učitelka nebouchla o zem a ještě abychom si neublížili a ještě abychom neskočili na zem a nebo nesklouzli.

E: Poslouchat a dávat pozor, protože bysme se vůbec nic nenaučili a museli bysme opakovat třídu.

N: Nesmíme kopat do dětí a nesmíme je škrtit. Protože takhle bychom mohli ublížit těm dětem a pak by se na nás mamky mohly zlobit a ještě by nás mohli vyhodit za to ze školy.

N: Asi se prát, protože pak bysme si ublížili, mohli jsme spadnout a pak by si něco udělat.

V: Pro mě je nejdůležitější lhát, protože když lžeme třeba když si čteme, tak bysme se nenaučili pořádně číst.

L: Pro mě je nejdůležitější že musíme poslouchat a zabrat a hezky psát, abychom se toho hodně naučili.

P: Abychom se neprali, aby nám netekla krev a nemuseli jsme do nemocnice.

Myslíte si, že některé z těch pravidel je zbytečné?

P: Všechna důležitá a...a nejvíc důležité je si neublížovat ani skákat z míče na míč ani z míče na zem.

E: Žádný.

N: Žádný není zbytečný, protože všechny jsou pravda, protože jinak bysme si takhle ublížili, kdyby nebyly ty pravidla.

N: Taky.

V: To stejný.

L: To stejný.

Které pravidlo se u vás ve třídě nejčastěji porušuje?

P: Někdy zlobení. *Jak to vypadá?* Že si děláš co chceš a nebo se hýbeš a nebo mluvíš do řeči.

E: Já myslím, že se u nás nejvíc porušuje to lhaní, protože někdy tady Patrik zalže trochu a ještě myslím ...a to je všechno.

N: To válení po zemi. *Během hodiny?* Během moc ne, ale někdy Patrik si dělá takovou srandu, že spadne ze židle a začne se válet po zemi. Hodně to dělá Patrik. *A co všichni porušují?* Běhání po třídě a přestávce. *A v hodině, napadá tě něco?* Ne.

N: Běhání po třídě, když je tady hodina. Když píšeme a někdo to už má a někdo tady třeba ještě píše a někdo tady běhá a vyrušuje.

V: tak běhání, protože někdy tak...tak někdy běháme, i když tam máme napsaný, co není dobrý a co jo...já si myslím, že nejvíc to běhání.

L: Že já neposlouchám, dělám to co Pát'a a už žádný pravidlo. I Pát'a naposlouchá.

Jaký pravidlo je pro vás nejobtížnější dodržovat?

P: Něco všechno a něco nic. *Co je těžký dodržet?* Jako, že se vymknu kontrole v psaní a nebo napíšu to špatně. *Vymknout se kontrole v psaní, jak bys to popsal?* Že by sem to napsal špatně a že jsem si to škrtnu a...zkusil napsat to stejný...ale stejný jako na tabuli, když to tam je napsaný. *Proč je to nejtěžší?* Když nevidím, tak to pak napíšu nějaký písmena špatně. Když to je otevřený a tam to je napsaný, tak to nevidím a pak tam napíšu omylem velké nebo malý.

E: Žádné není nejtěžší.

N: Žádný

N:Taky ne.

V: Žádný.

L: Mě jo, protože já pak...když ke mně Vendulka kouká, jak píšu a to pak já dělám chyby, jak se ke mně kouká. *Takže je pak těžko dodržet to pravidlo o soustředění se, je to tak?* Jo.

Jste rádi, že ve třídě máte pravidla?

P: Trochu jo, trochu ne. *Kdy ne?* Když mě to ruší při psaní, tak se mě to rozzlobí ta hlava a když mě to nemluví do psaní, tak jsem rád...když mě to nemluví z hlavy. Když na mě v mozku mluví, tak se nemůžu soustředit, když mě nemluví v mozku, tak to znamená, že mám vyplej a soustředím se. *A kdy jsi za ty pravidla rád? Když píšeš, nebo když nepíšeš?* Když mám vyplej mozek.

E: Jsem, abych se mohla dostat do třetí třídy. *Takže jsi za ně ráda, aby ses něco naučila a dostala se pak do třetí třídy? Pochopila jsem to správně?* Jo

N: Já mám ráda pravidla, protože pak ty děti se tím pádem neškrťej, nekopou se a jsou na sebe tím pádem hodní. Ale jsem za to ráda, protože pak víc postupuje do třetí třídy. Kdyby nebyly, tak se nepostupuje.

N: Jsem ráda. Aby sme se něco naučili, abychom pak šli do té třetí třídy, abychom nemuseli všechno opakovat.

V: Jsem ráda, protože kdyby nebyly, tak bysme si mohli dělat, co chceme, neposlouchali bysme různé věci... takže jsem ráda, že jsou takovýhle pravidla, protože bysme taky nemohli postoupit třeba do devátý.

L: Někdy ne, protože mě taky pak v matematice mluví mozek a mám ho vyplej a pak když ho mám zaplej a když mi mluví, tak jsem rád, když mám pravidla. *Jak to vypadá, když ti mluví mozek?* Že mě ve psaní v matematice otravuje a pak když píšu, tak mě neotravuje.

K čemu si myslíte, že jsou pravidla ve třídě?

P: Abysme neblbli a neudělali jsme tady nepořádek a nebo abysme na stůl nedali židli a pak bysme vylezli... a aby sme si neublížili.

E: Abysme se něco naučili a abysme nedělali neplechu.

N: Protože si myslím, že kvůli tomu, abysme poslouchali paní učitelku, abysme se neposlouchali sami sebe a aby sme se vychovali líp, než abychom tady nějak blbli o hodině. Abychom byli hodnější.

N: Abysme poslouchali, abysme byli hodní a... abysme věděli, co se děje.

V: Pro mě ty pravidla jsou správně, protože kdyby tady nebyli, tak bysme dělali co nemáme a nenaučili bysme se vůbec nic.

L: Že se nemůže běhat, skákat z lavice. *A proč tu jsou ta pravidla?* Abysme nezlobili.

Máte nějaké pravidla, která musíte dodržovat o přestávce?

P: Že když je přestávka a když zazvoní, tak musíme k lavici. *A během přestávky?* Tak si můžeme hrát.

E: Nesmíme běhat po celé třídě, nekřičet a hlídat ostatní, co dělají.

N: Nemůžeme brát někomu věci bez dovolení a nemůžeme házet věcmama.

N: Abysme neběhali po třídě a na chodbě.

V: Musíme dodržovat všechny.

L: Nevím.

Jaké je nejzávažnější porušování pravidel o přestávce?

P: Když mluvíme o přestávce a máme takhle před ním ruku ... musíme to říct paní učitelce, aby to mohla zastavit. *Jak to myslíš? Jako když někoho škrtíš?* Jo. *Proč je to nejhorší?* Abysme ho neušrtili a aby mohl dýchat.

E: Když si děláme co chceme, mluvíme ošklivě. *A proč?* Protože kdybysme mluvili ošklivě, tak bysme dostali poznámku.

N: Nejhorší je pro mě, když odejde paní asistentka a paní učitelka a začne někdo o nich mluvit hnusně. To je pro mě nejhnusnější. *Proč?* Protože dělají, že je maj rádi a pak jim nadávají a to je tak hnusný. To udělal jednou Patrik, že paní učitelka odešla a on řekl, že ho z paní učitelky jeho bolí hlava.

Na: Třeba když paní učitelka tady není a jsme tady s paní asistentkou, tak třeba Vojta třeba tady minule nadával paní učitelce, že je moc zlá. *A proč je to nejhorší?* Nevím.

N: Já vím proč. Pro mě to je nejhorší kvůli tomu, že ji mám ráda.

V: Pro mě je nejhorší, že taky odejdou obě dvě a my jsme tu sami, třeba, a pak si třeba povídáme, když máme... nemáme nic říkat a stát. Ale jen velitel to může říkat, když někdo dělá ty kraviny jako Patrik. To je pro mě nejhorší. *Proč?* Protože pak mě se to vůbec nelíbí, co třeba někdo dělá.

L: Že mě někdo pořád zlobí, třeba Pát'a že dělá pořád rámus. *Proč?* Protože mě to pak ruší ve psaní. *A o přestávce, to taky píšeš?* Maluju. A on pořád nepřestane a to mě pak ruší.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Vanda Krátká
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Vnímání nekázně v kontextu prvního stupně základní školy
Název v angličtině:	Perception of indiscipline in the context of the primary school
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá vnímáním nekázně žáků ve třídě ve vztahu k výchovnému stylu jejich učitele. V teoretické části jsou čtenářům přiblíženy základní pojmy týkající se kázně ve škole. V dalších kapitolách jsou popsány vlivy na klima třídy a jednotlivé kázeňské prostředky, kterými učitel může ovlivnit kázeň ve výuce. Do této části jsou zahrnuty i základní výchovné styly učitelů. V praktické části jsou na základě polostrukturovaných rozhovorů s učiteli i se žáky zjištěny jednotlivé výchovné styly učitelů a pohledy na nekázeň žáků v daných třídách. Z dostupných výsledků je zjištěn vztah konkrétního výchovného stylu učitele na reflexi nekázně jeho žáků spolu s doporučením pro praxi.</p>
Klíčová slova:	Kázeň, školní kázeň, třídní klima, kázeňské prostředky, výchovné styly učitele, pravidla, žák
Anotace v angličtině:	Diploma thesis copes with the perception of pupils' indiscipline in the classroom in relation to the educational style of their teachers. In the theoretical part, readers can see basic concepts relating to discipline in school. The following chapters describe influences on climate classes and individual

	<p>discipline measures, which may affect teacher discipline in the classroom. This section also includes basic educational styles of teachers. The practical part is based on interviews with teachers and pupils identified various styles of teachers and educational views of the indiscipline of pupils in these classes. The available results found a relationship specific educational style teacher to reflect on his lack of discipline pupils, along with recommendations for practice.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Discipline, school discipline, class climate, discipline measures, educational style of teachers, rules, pupil
Přílohy vázané v práci:	<p>Fotodokumentace třídních pravidel Dotazník pro sebeanalýzu učitele Informovaný souhlas pro rodiče žáků Informovaný souhlas s nahráváním rozhovoru pro učitele Přepsané rozhovory učitelů a žáků</p>
Rozsah práce:	77 stran
Jazyk práce:	Český jazyk